

<https://helda.helsinki.fi>

Viron kieli Suomessa : ELDIA-projektin tuloksia: lyhennelmä tutkimusraportista

Praakli, Kristiina

Research consortium ELDIA

2017-12-02

Praakli, K 2017, Viron kieli Suomessa : ELDIA-projektin tuloksia: lyhennelmä tutkimusraportista . Studies in European Language Diversity , Nro 29.1 , Research consortium ELDIA , Mainz et al. < <https://phaidra.univie.ac.at/view/o:591056> >

<http://hdl.handle.net/10138/232574>

cc_by_nc
publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Studies in European Language Diversity 29.2

Viron kieli Suomessa

ELDIA-projektin tuloksia: lyhennelmä tutkimusraportista

Kristiina PRAAKLI



eldia

european language
diversity for all

Mainz • Wien • Helsinki
Tartu • Mariehamn • Oulu • Maribor

Studies in European Language Diversity on vertaisarvioitu verkkojulkaisusarja, jossa ilmestyy etenkin tutkimusprojekti ELDIA:n tuloksia ja tapaustutkimuksia sekä niihin perustuvaa jatkotutkimusta.

Päätoimittaja

Johanna Laakso (Wien)

Toimitusneuvosto

Kari Djerf (Helsinki), *Riho Grünthal* (Helsinki), *Anna Kolláth* (Maribor),
Helle Metslang (Tartu), *Karl Pajusalu* (Tartu), *Anneli Sarhimaa* (Mainz),
Sia Spiliopoulou Åkermarck (Maarianhamina), *Helena Sulkala* (Oulu),
Reetta Toivanen (Helsinki)

Julkaisija

Tutkimuskonsortio ELDIA c/o Prof. Dr. Anneli Sarhimaa
Northern European and Baltic Languages and Cultures (SNEB)
Johannes Gutenberg-Universität Mainz
Jakob-Welder-Weg 18 (Philosophicum)
D-55099 Mainz, Germany
Sähköposti: eldia-project@uni-mainz.de

© 2017 European Language Diversity for All (ELDIA)



Kansi: *Minna Pelkonen & Hajnalka Berényi-Kiss*

ELDIA on EU:n rahoittama kansainvälinen tutkimusprojekti. Sarjassa *Studies in European Language Diversity* ilmaistut näkemykset ovat kokonaan tekijöiden vastuulla eivätkä välttämättä edusta EU:n tai Euroopan komission kantaa.

Tämän julkaisusarjan sisältö on Itävallan tekijänoikeuslain alainen. Sisältöä saa käyttää ainoastaan yksityisiin, ei-kaupallisiin tarkoituksiin. Muussa tapauksessa pyydämme ottamaan yhteyttä sarjan julkaisijaan.

ISSN 2192-2403

Sisällys

Kuviot, kartat ja taulukot	3
1 Johdanto	5
1.1 Mikä on ELDIA?	5
1.2 ELDIAN kielistä lyhyesti.....	6
1.3 Tämän tutkimusraportin sisällöstä ja taustasta	8
2 Yhteiskunnallis-historiallista ja kielellistä taustaa.....	10
2.1 Johdantoa.....	10
2.1.1 Virolaiset ja viron kieli Suomessa	10
2.1.2 Tähänastinen tutkimus.....	15
2.2 Kieliekologinen näkökulma: viro Suomen kieliympäristössä.....	17
2.2.1 Suomen kielet.....	17
2.2.2 Taloudellis-alueellinen ja väestötieteellinen tausta	21
2.2.3 Kulttuuritaustaa.....	25
2.2.4 Identiteetti- ja kielipoliittinen toiminta	31
2.3 Kielikontaktit ja kielen säilyminen.....	32
2.3.1 Yksikielisyys, kaksikielisyys ja monikielisyys	32
2.3.2 Kielikontaktien seuraukset	35
3 Tutkimuksen otanta ja menetelmät	38
3.1 Kenttätyö.....	38
3.2 Kyselykaavaketutkimus	38
3.2.1 Vähemmistöryhmän kyselykaavake	39
3.2.2 Vähemmistön kyselykaavaketutkimuksen vastaajat	40
3.2.3 Verrokkiryhmän kyselykaavakkeen rakenne	42
3.2.4 Verrokkiryhmän kyselykaavaketutkimuksen vastaajat	42
3.3 Yksilöhaastattelut.....	42
3.4 Fokusryhmähaastattelut	43
3.4.1 Vähemmistön fokusryhmähaastattelut.....	43
3.4.2 Enemmistön fokusryhmähaastattelut.....	43
3.5 ELDIAN tulosten analyysin periaatteet	44
3.5.1 Vähemmistökielet osana nykyajan yhteiskuntien monikielisyyttä.....	44
3.5.2 ELDIAN käytännöllinen päämäärä.....	44
3.5.3 Kielen elinvoimaisuuden määrittämisestä ja mittaamisesta	45
3.5.4 Aineiston analyysimenetelmät	48
3.5.5 Haastatteluaineiston analyysi	48
4 Tutkimustulosten esittely	51
4.1 Media-analyysi	51

4.2	Lainsäädäntö ja laitokset.....	52
4.3	Kyselytutkimuksen tulosten sosiolingvistinen analyysi.....	54
4.3.1	Kielenkäyttö ja vuorovaikutus.....	54
4.3.2	Viestimien ja kulttuurituotteiden käyttö.....	75
4.3.3	Lainsäädäntö	83
4.3.4	Koulutus.....	86
5	Kielen elinvoimaisuusbarometri	87
5.1	Kyky	88
5.2	Tilaisuudet.....	89
5.3	Halu	90
5.4	Kielituotteet	91
5.5	EuLaViBarin tulosten arviointia	92
6	Päätelmiä ja yhteenveto	93
7	Lähteet.....	95
	Liite 1: Kielipoliittisia toimintasuosituksia.....	106

Kuviot, kartat ja taulukot

Kuvio 1. Suomenvirolaisten vastaajien arviot omasta viron kielen taidostaan.....	55
Kuvio 2. Sukupolvien väliset kielivalinnat, %.....	57
Kuvio 3. Sukupolvensisäiset kielivalinnat, %.....	57
Kuvio 4. Viron kielen käytön osuus eri kielenkäyttötilanteissa, %.....	63
Kuvio 5. Suomen kielen käytön osuus eri kielenkäyttötilanteissa, %.....	64
Kuvio 6. Suomenvirolaisten vastaajien arviot viron kielen käyttämisen mahdollisuudesta eri yhteyksissä	65
Kuvio 7. Viron kielen puhujien arviot viron kielen käytön tarpeellisuudesta eri yhteyksissä, %	66
Kuvio 8. Vironkielisten vastaajien arviot viron kielen merkityksestä Suomen työmarkkinoilla	67
Kuvio 9. Median käyttö ja kulttuuriharrastukset viron kielellä	81
Kuvio 10. Median käyttö ja kulttuuriharrastukset suomen kielellä	81
Kuvio 11. Muu suullinen tai kirjallinen itseilmaisu viroksi, %.....	82
Kuvio 12. Muu suullinen tai kirjallinen itseilmaisu suomeksi, %.....	83

Kartta 1. ELDIAN tapaustutkimukset	6
--	---

Taulukko 1. Viron kieltä äidinkielenään puhuvien, Viron kansalaisten ja Viron tasavallassa syntyneiden määrä Suomessa vuosina 1990–2015	11
Taulukko 2. Viron kansalaisten muutto Suomeen, Saksaan ja Isoon-Britanniaan 2004–2014	12
Taulukko 3. Viron kansalaisten lukumäärä Suomessa 1930–1944	15
Taulukko 4. Suomen väestö kielittäin 1980–2015	19
Taulukko 5. Vironkielisten maastamuuttajat ikäryhmittäin, 2015.....	22
Taulukko 6. Suomen 20–75-vuotiaiden vironkielisten sukupuolijakauma ikäryhmittäin, 2015	22
Taulukko 7. Vironkielisten maakunnittain, 2015	23
Taulukko 8. Latokartanon peruskoulussa kaksikieliseen opetukseen osallistuneiden oppilaiden määrä 2009–2015.....	28
Taulukko 9. Äidinkielenensä opetukseen osallistuneiden oppilaiden lukumäärä suurempien kieliryhmien osalta vuosina 2013 ja 2014.....	29
Taulukko 10. Kyselykaavaketutkimuksen suomenvirolaisten vastaajien sukupuoli- ja ikäjakauma	40
Taulukko 11. Suomenvirolaisten vastaajien koulutustaso sukupuolittain	41
Taulukko 12. Suomenvirolaisten vastaajien koulutustaso ikäryhmittäin.....	41
Taulukko 13. Keskustelun aiheiden koodaus haastatteluaineistossa	49
Taulukko 14. Useampien äidinkielten yhdistelmät suomenvirolaisessa kyselyaineistossa	54
Taulukko 15. Vironkielisten vastaajien arviot viron kielen taidostaan, %	58
Taulukko 16. Vironkielisten vastaajien arviot suomen kielen taidoistaan, %	59
Taulukko 17. Vironkielisten vastaajien arviot englannin kielen taidoistaan, %	59
Taulukko 18. ”Sujuvasti” eri kieliä osaavien vastaajien osuudet suomenvirolaisesta sekä verrokkiryhmästä	60
Taulukko 19. Viron, suomen ja englannin kielen käytön yleisyys eri tilanteissa Suomessa, %	63
Taulukko 20. Mielikuvia kielistä: viron kieli kuulostaa.....	73
Taulukko 21. Mielikuvia kielistä: suomen kieli kuulostaa.....	74
Taulukko 22. Mielikuvia kielistä: englannin kieli kuulostaa.....	75
Taulukko 23. Viron-, suomen- ja englanninkielisen printtimedian kulutus.....	76
Taulukko 24. Viron-, suomen- ja englanninkielisen kaunokirjallisuuden kulutus	76
Taulukko 25. Viron-, suomen- ja englanninkielisten tv-ohjelmien katselu	77
Taulukko 26. Viron-, suomen- ja englanninkielisten radio-ohjelmien kuuntelu	77
Taulukko 27. Viron-, suomen- ja englanninkielisen musiikin kuuntelu.....	77
Taulukko 28. Viron-, suomen- ja englanninkielisten elokuvien katselu	78
Taulukko 29. Viron-, suomen- ja englanninkielisissä kulttuuritilaisuuksissa käynti.....	78
Taulukko 30. Viron-, suomen- ja englanninkielisten verkkosisältöjen kulutus	79

Taulukko 31. Sosiaalisen median käyttö viroksi, suomeksi ja englanniksi	79
Taulukko 32. Sähköpostin käyttö viroksi, suomeksi ja englanniksi	80
Taulukko 33. Tekstiviestin kirjoittaminen viroksi, suomeksi ja englanniksi	80
Taulukko 34. Päivittäin tai viikoittain käytetyt tietokoneohjelmat, verkkopelaaminen ja blogaaminen viroksi, suomeksi ja englanniksi	80
Taulukko 35. Muu suullinen tai kirjallinen itseilmaisu viroksi, suomeksi ja englanniksi	82

1 Johdanto

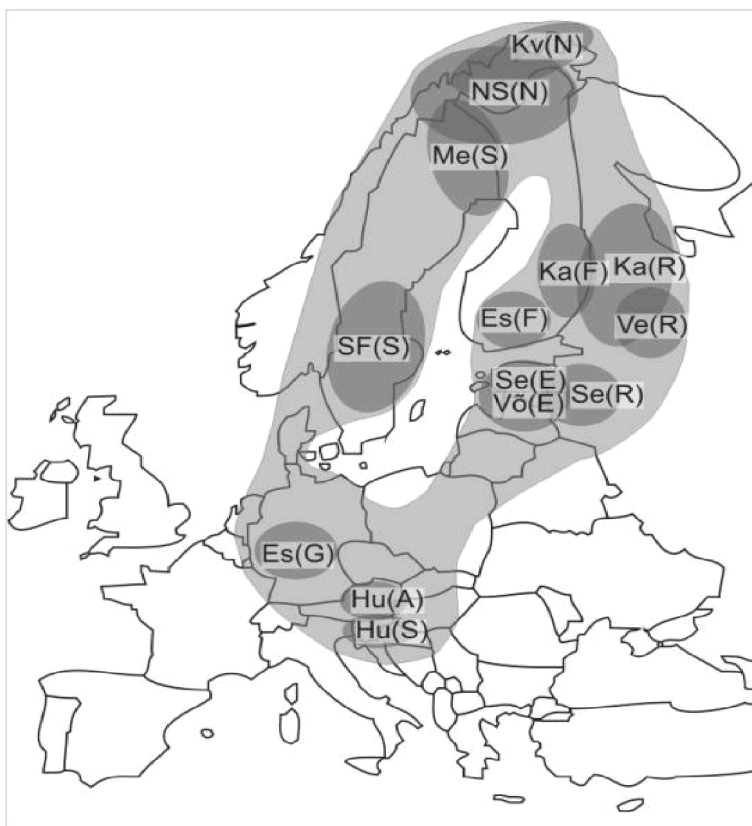
1.1 Mikä on ELDIA?

Lyhenteen ELDIA (*European Language Diversity for All*; www.eldia-project.org) takana on seitsemän eurooppalaisen yliopiston yhteistyöhanke. Siihen kuuluu eri alojen tutkijoita ja asiantuntijoita, joiden päämääränä on aikamme monikielisyyden parempi ymmärtäminen, uudelleenarviointi, edistäminen ja tiedonlevitys. Tutkimuksen kohteena ovat pienet suomalais-ugrilaisia kieliä puhuvat yhteisöt nykyajan monikielisissä yhteiskunnissa. Seitsemää Euroopan yliopistoa yhdistävän vertailevan tutkimuksen päämääränä on kuvata ja analysoida alueellisten ja kansallisten kielten sekä kansainvälisten välittäjäkielten – usein englannin – keskinäisiä vaikutuksia, aktiivista kielenkäyttöä ja kielivalintoja Euroopan erilaisissa kieliympäristöissä, suomalais-ugrilaisten kielten kontaktitilanteiden pohjalta. Monikielisyyden eri puolten kuvaamiseksi projektissa on kielentutkijoiden lisäksi mukana myös oikeus- ja yhteiskuntatieteilijöitä.

ELDIA:n tutkimus ei kohdistu vain yhteen kieliyhteisöön. ELDIA:n yhtenä päämääränä on, että tutkimusryhmien tulokset olisivat vertailtavissa, yleistettävissä ja sovellettavissa myös toisten monikielisten ryhmien tutkimukseen, myös Euroopan ulkopuolella, ja tämä näkyy tutkittavien kielten ja kieliyhteisöjen valinnassa: tutkittavaksi on otettu niitä pieniä suomalais-ugrilaisia kieliä, jotka kattavat mahdollisimman laajan kirjon eri poliittisissa, historiallisissa, taloudellisissa ja kulttuurisissa oloissa sijaitsevia monikielisiä yhteisöjä. ELDIA:n kielet edustavat siis hyvin erilaisia kielitilanteita: raja-alueiden monikielisyyttä, vanhojen vähemmistökielten tilanteita toisten paikallisten kielten ja/tai virallisten kielten keskellä ja rinnalla, sekä uusvähemmistöjen oloja. Tutkittavat suomalais-ugrilaiset kielet edustavat pienten kielten asemaa maailmanlaajuisesti mutta myös näiden kielten kontaktitilanteita ja puhujien monikielisyyttä.

Eri kielitilanteiden kuvaamiseksi ELDIA:n tutkimusryhmät ovat ottaneet kohteikseen erilaisia ns. vanhoja eli kotoperäisiä (autoktonisia) tai alkuperäisvähemmistöjen kieliä. Näitä ovat vepsä ja karjala Luoteis-Venäjällä sekä karjalan kieli Suomessa, kveeni eli kainunkieli sekä pohjoissaame Pohjois-Norjassa, Pohjois-Ruotsin meänkieli sekä Etelä-Viron virallisesti murteiksi luokitellut võron ja seton (setukaisen) kielet, ja tähän kuuluvat myös perinteiset unkarin kielen puhuma-alueet Itävallassa ja Sloveniassa. Virolaiset ja viron kieli Suomessa sekä Saksassa edustavat uusvähemmistöjä, alloktonisia (muuttoperäisiä), emämaan maantieteellisen alueen ulkopuolella muodostuneita vähemmistöryhmiä, joiden tilanne on vasta muotoutumassa. ELDIA:n kieliin kuuluu uhanalaisia kieliä, joiden kirjallinen viljely on vasta alkuvaiheissaan (esim. meänkieli, karjala, vepsä), mutta myös vakiintuneita kirja- ja sivistyskieliä (viro ja unkari). Kielisukulaisuuden lisäksi tutkittavia kieliä yhdistää se, että usein näiden suomalais-ugrilaisten vähemmistökielten kontaktikielinä ovat indoeurooppalaiseen kielikuntaan kuuluvat suuret kielet venäjä ja saksa, Pohjolan tapaustutkimuksissa ruotsi ja norja.

ELDIAn kielet ja niiden sijainnit näkyvät kartalla 1. Kaikki nämä kielet ovat enemmän tai vähemmän uhanalaisia.



Kv(N): kainun kieli (kveeni) Norjassa; NS (N): pohjoissaame Norjassa; Me(S): meänkieli Ruotsissa; SF(S): ruotsinsuomi; Ka(F): karjalan kieli Suomessa; Ka(R): karjalan kieli Venäjällä; Es(F): viron kieli Suomessa; Ve(R): vepsän kieli Venäjällä; Vö(E): võron kieli Virossa; Se(E): seton (setukaisen) kieli Virossa; Se(R): seton kieli Venäjällä (tapaustutkimus jäi tekemättä); Es(G): viron kieli Saksassa; Hu(A): unkarin kieli Itävallassa; Hu(S): unkarin kieli Sloveniassa.

Kartta 1. ELDIA tapaustutkimukset

1.2 ELDIA:n kielistä lyhyesti¹

Pohjois-Ruotsin Tornionjokilaaksossa, Suomen ja Ruotsin rajan pinnassa puhuttavan **meänkielen** kehityksessä olennaisin käännekohta oli vuosi 1809, jolloin Ruotsin ja tuolloisen Venäjän välille Tornionjokea pitkin vedetty uusi raja jakoi suomen kielen pohjoisen murrealueen kahtia. Meänkieli, jota pitkään on pidetty myös suomen kielen murteenä, on Ruotsissa virallisesti tunnustettu vähemmistökieli, ja vuodesta 2000 lähtien meänkielellä on ollut virallisen kielen asema Ruotsin viidessä pohjoisimmassa kunnassa (Haaparanta, Ylitornio, Pajala, Kiiruna, Jällivaara). Meänkielen puhujamäärästä ei ole virallisia tilastoja, mutta etnisiä

¹ Tämä katsaus perustuu ELDIA:n tutkijoiden aineistoihin. Yksityiskohtaisempia tietoja kieliyhteisöistä löytyy tutkimusraporteista projektin kotisivulta <http://www.eldia-project.org/>; ks. myös Praakli ja Koreinik (2013) tai Koreinik ja Praakli (2013).

tornionlaaksolaisia on arveltu olevan Ruotsissa noin 40,000–70,000; näistä noin 20 000 käyttää meänkieltä kotikielenään.

Kainun (kveenin) kieltä puhutaan Pohjois-Norjassa. Nykyisen Tromssan ja Ruijan (Finnmark) maakunnan alueelle ensimmäiset suomen kielen (peräpohjalaismurteiden) puhujat saapuivat 1500-luvulla (ensimmäiset tiedot suomenkielisestä asutuksesta ovat vuodelta 1520), ja maahanmuutto jatkui eri syistä 1700-luvulle saakka. Kainunkielen puhujat ovat perinteisesti eläneet rinnan saamelaisten, norjalaisten ja myöhemmin Suomesta muuttaneiden kanssa. Kielen puhujamääräksi on arveltu noin 12 000. Vuodesta 2005 lähtien kainun kieli on ollut Norjassa virallisesti tunnustettu vähemmistökieli.

Pohjoissaame (*davvisámegiella*), jota aiemmin on nimitetty myös norjanlapiksi tai tunturilapiksi, on saamelaiskielistä elinvoimaisin. Pohjoissaamen puhujia on sekä Norjassa että Suomessa ja Ruotsissa, ja heidän kokonaismäärästään esitetyt arviot liikkuvat 17 000:n ja 30 000:n välillä. Vuodesta 1979 lähtien pohjoissaamen kirjakielellä on ollut yhteinen kirjoitustapa, ja kaikissa kolmessa maassa pohjoissaame on virallisesti tunnustettu vähemmistökieli.

Venäjän federaatiossa sekä historiallisen Suomen itäisimmissä osissa puhuttavan **karjalan** kielen eri murteiden (varsinaiskarjala, johon kuuluvat pohjois- eli vienankarjala sekä eteläisemmät murteet; aunus eli livvi; lyydi) puhujia on kaikkiaan arvioitu olevan 60 000–95 000. Suomen historiallisella alueella karjalan kieltä on puhuttu yhtä kauan kuin suomeakin. Nykyisen Suomen karjalankieliset ovat enimmäkseen ns. rajakarjalaisten evakkojen jälkeläisiä, lähtöisin sotaa edeltäneen Suomen itäisimmästä kolkasta alueelta, joka toisen maailmansodan jälkeen liitettiin Neuvostoliittoon. Suomen karjalan kielen puhujien määrästä ei ole virallisia tilastoja, mutta uusimpien tutkimusten mukaan Suomessa karjalaa suhteellisen sujuvasti puhuvia lienee noin 11 000 ja kaikkiaan kieliyhteisöön kuuluu kolmisenkymmentätuhatta suomenkarjalaista, jotka ainakin ymmärtävät karjalaa.

Luoteis-Venäjän itämerensuomalaisista kielistä on tässä tutkimushankkeessa tarkasteltu karjalan ohella **vepsää**. Tuoreimman Venäjän väestönlaskennan (2010) tietojen mukaan 5 936 ihmistä pitää vepsää äidinkielenään.

Unkarin kielen tilannetta Unkarin rajojen ulkopuolella on ELDIAssa tarkasteltu Itävallan ja Slovenian tapaustutkimuksissa. Itävallan unkarilaisista vain pieni osa, alle kymmenen tuhatta, kuuluu itäisessä Burgenlandin maakunnassa perinteisesti eläneeseen ns. vanhaan unkarilaisvähemmistöön. Suurin osa Itävallan unkarilaisista on toisen maailmansodan jälkeen maahan muuttaneita tai näiden jälkeläisiä; maahanmuuttajia on saapunut sekä Unkarista että sen naapurimaiden vanhoilta unkarilaisalueilta. Tämä vuosisatainen muuttoliike jatkuu edelleen, muutamia vuosia sitten Itävallan etnisten unkarilaisten määräksi arvioitiin noin 60 000, mutta tämäkin arvio lienee nykyään liian alhainen. Itävallan unkarilaiset on virallisesti tunnustettu kansalliseksi vähemmistöksi (*Volksgruppe*). Slovenian 1,9-miljoonaisesta väestöstä 6 234 on vuoden 2002 väestönlaskennassa määritellyt itsensä unkarilaisiksi,

ja 7 713 piti unkarin kieltä äidinkielenään. Suurin osa Slovenian unkarilaisista elää Prekmurjen (unk. *Muravidék*) alueella, joka vuoteen 1919 asti (sekä vuosina 1941–1945) kuului Unkariin. Prekmurjen alueella unkarin kielellä on alueellisen virallisen kielen asema.

Suomen ja Saksan vironkieliset yhteisöt eivät ole vanhoja tai perinteisiä vähemmistöjä vaan ns. alloktonisia eli muuttoperäisiä, eri syistä emämaan ulkopuolelle muodostuneita, suhteellisen äskettäin syntyneitä muuttajaväestön ryhmiä, joiden syntymiseen on olennaisesti vaikuttanut toinen maailmansota (varsinkin Saksan tapauksessa), Viron uudelleenitsenäistyminen sekä EU:n itälaajeneminen. Saksan valtion tilastokeskuksen tietojen mukaan maassa eli vuoden 2011 lopulla 6 023 Virosta syntyisin olevaa henkilöä, Suomen tilastokeskuksen tuoreimpien tietojen mukaan 48 087 Suomen asukasta puhuu äidinkielenään viroa.

Ruotsissa puhutuista itämerensuomalaisista kielistä ELDIAssa on tarkasteltu meänkielen lisäksi myös **ruotsinsuomea**. Nykyiset ruotsinsuomalaiset, heidän vanhempansa tai isovanhempansa muuttivat Ruotsiin enimmäkseen 1950–1980-luvuilla, mutta muuttoliikettä Suomesta Ruotsiin on ollut koko Suomen ja Ruotsin pitkän yhteisen historian ajan. Tästäkin syystä suomen kieli on Ruotsissa vuonna 2000 saanut virallisen vähemmistökielen aseman toisten vanhojen vähemmistökielten rinnalla. Nykyään ruotsinsuomalaisia arvioidaan olevan yhteensä noin 675 000, ja heistä yli 400 000 puhuu tai ainakin ymmärtää suomea.

Seton (setukaisen) ja **võron** kielen käyttäjiä voidaan pitää Viron sisäisinä vanhoina kieliyhteisöinä. Kummankin ryhmän jäsenet ovat kaksikielisiä (etelä)virolaisia, jotka huolimatta viron (pohjoismurteisiin perustuvan) yleiskielen vakiintumisesta ovat säilyttäneet paikallisen kielenparren ja joilla virolaisen kansallisen identiteetin ohella on myös paikallinen identiteetti. Tuoreimman väestönlaskennan (2011) tietojen mukaan võron murretta (johon myös seton murre laskettiin kuuluvaksi) on ilmoittanut osaavansa yli 87 000 vironkielistä Viron asukasta.

1.3 Tämän tutkimusraportin sisällöstä ja taustasta

Tämä tutkimusraportti käsittelee viron kielen tilannetta Suomessa. Raportti koostuu neljästä luvusta sekä liitteistä. Ensimmäinen luku, ”Yhteiskunnallis-historiallinen ja kielellinen konteksti”, käsittelee Suomessa puhutun viron kielen ja suomenvirolaisuuden ympäristöä ja yhteyksiä. Sitä seuraa tutkimuksen menetelmiä käsittelevä luku, jossa kuvataan aineiston keruumenetelmiä, otantaa ja tulosten analyysin periaatteita. Kolmas, raportin yksityiskohtaisin luku esittelee oikeustieteellisen ja media-analyysin sekä sosiolingvistisen analyysin tulokset. Neljännessä luvussa, ”Kielen elinvoimaisuusbarometri”, esitetään yhteenveto viron kielen tämänhetkisestä tilanteesta Suomessa.

Tutkimusraportin alkuperäisen englanninkielisen version on kirjoittanut Kristiina Praakli Tarton yliopistosta. Alkuperäisen raportin kappaleen 3.5 (aineiston analyysimenetelmistä) ovat laatineet Anneli Sarhimaa ja Eva Kühnhirtt Mainzin Johannes Gutenberg -yliopistosta, kappaleiden 4.1 (media-analyysi) ja 4.2 (lakien ja laitosten analyysi) tekijät ovat Reetta Toivanen Helsingin yliopistosta ja Sia Spiliopoulou Åkermark Ahvenanmaan rauhantutkimusinstituutis-

ta. Tämän lyhennetyn version on laatinut viron kielellä Kristiina Praakli ja virosta suomentanut Johanna Laakso. Kaikki ELDIAN raportit, myös tapaustutkimuksiin perustuva loppuraportti (suomen, englannin ja venäjän kielellä) ovat ladattavissa projektin verkkosivulta (<http://www.eldia-project.org/>) tai julkaisutietokannasta osoitteessa <http://phaidra.univie.ac.at/o:80726>. ELDIAN tuloksiin perustuu myös monografia *Towards Openly Multilingual Policies and Practices: Assessing Minority Language Maintenance Across Europe* (Laakso ym. 2016).

Kirjoittajat kiittävät lämpimästi kaikkia tutkimukseen osallistuneita, jotka suostuivat täyttämään ELDIAN mittavan kyselylomakkeen ja osallistuivat yksilö- ja/tai fokusryhmähaastatteluihin. Erityisesti kiitämme Tiina Hakmania, joka suoritti haastattelut Suomessa. Kiitoksemme kaikille kollegoille Tarton yliopiston viron ja yleisen kielitieteen laitoksesta, Helsingin, Wienin, Oulun, Mariborin, Tukholman ja Mainzin yliopistoista sekä Ahvenanmaan Rauhantutkimusinstituutista. Kiitämme myös kahta anonymia arvioijaa hyödyllisistä kommenteista, täydennyksistä ja korjausehdotuksista.

2 Yhteiskunnallis-historiallista ja kielellistä taustaa

2.1 Johdantoa

Seuraavat luvut (2.1–2.5) perustuvat englanninkielisen kontekstianalyysin lyhennettyyn versioon, jota on toimittanut ja täydentänyt Johanna Laakso (Wienin yliopisto). Kappaleeseen on koottu projektia edeltänyt tieto tutkittavasta yhteisöstä ja siihen ELDIAN edetessä saadut täydennykset. Vironkielistä raporttia on täydennetty erityisesti uusimmilla (2016) väestötilastoilla. Tämän luvun rakenne noudattelee Riho Grünthalin (Helsingin yliopisto) ELDIAN kontekstianalyysille toimittamaa ohjeistusta.

2.1.1 Virolaiset ja viron kieli Suomessa

Suomen vironkieliset eivät ole perinteinen tai historiallinen vähemmistö vaan suhteellisen äskettäin syntynyt (tai vasta syntymässä oleva) ja ikärakenteeltaan nuori, alloktoninen (muuttoperäinen) puhujayhteisö. Suomen virolaisyhteisön syntymisessä ratkaisevia tekijöitä ovat olleet poliittisen ja yhteiskunnallis-taloudellisen tilanteen muutokset Virossa, Viron uusi itsenäistyminen vuonna 1991, rajojen avautuminen, EU:n itälaajentuminen (2004) sekä tähän liittyen työvoiman liikkuvuusrajoitusten poistuminen Suomen suuntaan (2006), mistä työperäisen maahanmuuton ja sukkuloinnin voidaan katsoa alkavan. Suomeen-muuton syyt ovat ennen kaikkea taloudelliset ja liittyvät välittömästi Viron työmarkkinatilanteeseen. Yhteiskunnallis-poliittisista syistä ei maastamuuttoa nykyään juurikaan tapahdu.

Vaikka Suomen virolaisyhteisöstä, yhdistyksistä ja kulttuurielämästä voidaan puhua jo 1900-luvun alusta lähtien (tarkemmin ks. Nigol 1918, Praakli 2010), Suomessa elävien virolaisten määrä ei koskaan aiemmin ole ollut läheskään niin suuri kuin nykyään. Viron kielen puhujat ovat Tilastokeskuksen (<http://stat.fi/>) tietojen mukaan venäjänkielisen uusvähemmistön jälkeen toiseksi suurin maahanmuuttajayhteisö Suomessa.

Vuoden 2015 lopulla Suomessa asui 48 087 viroa äidinkielenään puhuvaa ihmistä. Suomen asukkaista 50 367:llä on Viron kansalaisuus, ja 44 481 on syntynyt Viron tasavallassa (Tilastokeskus 2016a, 2016b, 2016c). Vertailukohtana mainittakoon, että ennen Viron itsenäisyyden palauttamista Suomessa oli vironkielisiä 1394, vuosituhaten vaihteessa 10 176 ja viime vuosikymmenen lopussa 28 493 (Tilastokeskus 2016a). Luvut eivät silti anna täyttä kuvaa Suomen virolaisyhteisön suuruudesta: monilla vironkielisillä on Suomen tai jonkin muun maan kansalaisuus, eikä myöskään ole tietoa siitä, paljonko vironkielisiä asuu Suomessa tilapäisesti. Viron viime väestönlaskennan (REL 2011) mukaan Suomessa töissä kävi 15 140 Viron asukasta, eniten Jõgevamaan, Viljandimaan ja Pärnumaan maakunnista (Velsker 2013).

Venäjänkielisen uusvähemmistön jälkeen vironkieliset ovat Suomessa toiseksi suurin muuttoperäinen vähemmistöyhteisö: venäjää pitää äidinkielenään 72 436, viroa 48 087 Suomen asukasta (tilanne 1.4.2016; Tilastokeskus 2016a). Sitä vastoin kansalaisuuden perusteella virolaiset ovat Suomessa suurin ulkomaalaisryhmä: Viron kansalaisia asuu Suomessa 50 367, Venäjän kansalaisia 30 183, entisen Neuvostoliiton kansalaisia 91 (tilanne 20.4.2016; Tilastokeskus 2016b).

Suomen vironkielisen yhteisön kasvua 25 viime vuoden aikana kuvaa taulukko 1. Esimerkiksi kielen perusteella laskien näemme, että vironkielisten määrä on tarkasteltavalla kaudella 1990–2015 kasvanut monikymmenkertaiseksi, puolestatoista tuhannesta lähes viiteenkymmeneen tuhanteen (Tilastokeskus 2016a, 2016b, 2016e).

Vuosi	Äidinkieli: viro	Kansalaisuus: Viro	Syntymävaltio: Viron tasavalta
1990	1394	---	---
1991	4045	720	661
1992	5079	3380	2105
1995	8710	8446	5598
2000	10 176	10 839	7810
2004	13 784	13 978	11 238
2005	15 336	15 459	12 597
2006	17 489	17 599	14 515
2008	22 357	22 604	19 174
2009	25 096	25 510	21 761
2010	28 493	29 080	25 009
2011	33 076	34 006	29 545
2012	38 364	39 763	34 984
2013	42 936	44 774	39 488
2014	46 195	48 354	42 652
2015	48 087	50 367	44 481

Taulukko 1. Viron kieltä äidinkielenään puhuvien, Viron kansalaisten ja Viron tasavallassa syntyneiden määrä Suomessa vuosina 1990–2015

Suomen vironkielistä yhteisöä on eri tutkimuksissa nimitetty *alloktoniseksi (muuttoperäiseksi) yhteisöksi*. Tällä tarkoitetaan emämaan alueen ulkopuolella muodostunutta yhteisöä tai yhteisöjä (ks. esim. Praakli 2009, Praakli ja Viikberg 2010). Suomen vironkielinen yhteisö on suhteellisen nuori, ja sen on synnyttänyt ensi sijassa työperäinen maahanmuutto. Tätä ovat olleet käynnistämässä yhteiskunnan ja talouselämän muutokset, Viron itsenäisyyden palautuminen (1991), EU:n itälaajentuminen (2004) ja työvoiman vapaan liikkuvuuden Suomea koskevien rajoitusten lakkaaminen (2006). Viimeksi mainitusta vuodesta voidaan katsoa työperäisen muuttoliikkeen ja sukkuloinnin todella alkaneen. Suomeen suuntautuvan muuton syyt ovat ennen kaikkea taloudellisia (työttömyys, suhteellisesti huonompi

palkkataso), mutta muuton takana on tietenkin myös EU:n työvoiman vapaan liikkuvuuden politiikka.

Viron muuttotilastoista ilmenee, että Suomi on EU:n itälaajentumisesta lähtien ollut Viron kansalaisten tärkeimpiä kohdemaita (ks. taulukko 2). Kun Viron itsenäisyyden palautuessa Suomessa asui tuhatkunta viron puhujaa (ks. taulukko 1), vuoden 2003 lopulla eli ennen Viron liittymistä EU:hun 13 784, niin nyt, kun Viro on ollut EU:n jäsenenä jo kaksitoista vuotta, Suomenlahden takana asuu pysyvästi noin 48 000 viron kielen puhujaa. Tilapäisesti tai lyhytaikaisesti Suomessa asuvien virolaisten määrää voi vain arvella. Epävirallisesti Suomen virolaisten kokonaismääräksi on arvioitu jopa sata tuhatta (ks. tarkemmin Koovit 2014, Lamp 2010, Äripäev 2014).

Suomeen suuntautuvan muuton ensimmäinen huippukohta oli vuosina 1992–1993, jolloin Suomeen muutti kumpanakin vuonna yli 2600 virolaista. Sen jälkeen maastamuutto väheni, mutta vuosien 1998–1999 talouskriisin jälkeen luvut alkoivat taas kasvaa (Anniste 2011: 3). Muutto sai lisää pontta Viron liittymisestä EU:hun (2004) ja etenkin kevätkesällä 2006, jolloin Suomea koskevat työvoiman vapaan liikkuvuuden rajoitukset poistuivat. Kun vuonna 2004 Suomeen oli muuttanut 1960 virolaista, vuonna 2006 muuttajien määrä oli jo yli kaksinkertainen, 4451. Tämän jälkeen muutto hieman laantui, noin 2700–3700 vuosittaiseen muuttajaan, kunnes vuosina 2012 ja 2013 Virosta lähti vastaavasti 4883 ja 5120 henkeä. Vuonna 2015 maahanmuutto ensi kertaa Viron uuden itsenäistymisen jälkeen ylitti maastamuuton: Viroon muutti 15 413, Virosta pois 13 003 henkeä (Eesti Statistika 2016). Myös Suomeen-muutto väheni: vaikka Virosta edelleenkin muutti Suomeen muutamia tuhansia (3228), luku on silti aiempia vuosia pienempi (lukuun ottamatta vuotta 2014). Tarkempia tietoja Viron kansalaisten muutosta Suomeen, Britanniaan ja Saksaan vuosina 2004–2015 esitetään taulukossa 2.

Vuosi	Muutto Saksaan	Muutto Suomeen	Muutto Isoon-Britanniaan
2004	136	1960	45
2005	148	3513	87
2006	145	4451	125
2007	206	3163	164
2008	203	2743	409
2009	214	2733	409
2010	228	3475	260
2011	282	3597	779
2012	185	4883	365
2013	213	5120	394
2014	196	3051	366
2015	173	3228	400

Taulukko 2. Viron kansalaisten muutto Suomeen, Saksaan ja Isoon-Britanniaan 2004–2014

Suomen vironkielisen väestön muodostumisesta. Läheisen sukulaisuuden ja naapuruuden takia on hankalaa tai mahdotonta määritellä, milloin suomalaisten ja virolaisten kontaktit varsinaisesti alkoivat. Sukulaisuuden, naapuruuden sekä yhteisten ja yhdistävien historiallisten kokemusten ja tapahtumien johdosta virolaisten ja suomalaisten kanssakäyminen on ollut tiivistä ja monimuotoista kautta vuosisatojen.

Suomen vironkielisen yhteisön historiaa ja muotoutumista ovat käsitelleet monet kirjoittajat (esim. Kulu 1992; Praakli 2009, 2010; Pullat 1992; Raag 1999; Raig 2012; Rausmaa 2009; Zetterberg 2013), ja myös useita omaelämäkerrallisia teoksia on ilmestynyt (esim. Nivanka 2002; Tuomioja 2006). Yksityiskohtaisen katsauksen Suomeen-muuton varhemmista vaiheista on esittänyt Raimo Pullat (1992: 72–82). Pullatin mukaan Suomeen-muutto voimistui huomattavasti 1500-luvulla, mutta tietoja on tätä varhaisemmiltakin ajoilta (tarkemmin Pullat 1992: 72). Muuton syinä Pullat mainitsee Viron talonpoikien olojen huononemisen; Suomeen paettiin myös suuren Pohjan sodan aikaan (Raag 1999: 29–32). Raag mainitsee Virolasta pakenijoiden kohteena Kirkkonummen pitäjän, missä virolaisia asui luultavasti jo 1500-luvulla. Lisäksi virolaisia Raagin mukaan muutti Porvooseen ja sen saaristoon (ks. tarkemmin Raag 1999: 30–31). Vuosina 1750–1820 tiedetään virolaisia jatkuvasti muuttaneen Pernajan pitäjään, minne muuttoliike suuntautui lähinnä Kuusalusta, Kundasta ja Viru-Maidlasta. Muuttoa helpottivat kauppa- ja sukulaisuussuhteet mutta myös pirtun salakuljetus.

Virolaisten asuinpaikoista tunnetuin oli ruotsinkielisen asutuksen keskelle syntynyt Kabbölen virolaiskylä (ks. tarkemmin Suhonen 1980; Puntila 1996; Mäkeläinen 2006). Tämä asutus syntyi 1900-luvun alkuvuosina, kun Kuusalusta Viron pohjoisrannikolta muutti yhdeksän perhettä Pernajaan. August Nigolin (1918: 78–79) mukaan virolaisia oli kylässä enimmillään noin 80; nykyään viron kieli on kylästä sammunut (Mäkeläinen 2006; ks. myös Raag 1999).

1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana Viron kireän poliittisen ilmapiirin takia Suomeen siirtyi monia virolaisia yhteiskunnallisia ja kulttuurivaikuttajia (esim. kirjailijat Friedebert Tuglas ja Eduard Vilde, taidemaalarit Nikolai Triik ja Konrad Mägi). Suomeen-muuton syinä olivat vuosien 1905–1906 levottomuudet mutta myös Tarton yliopiston venäläistäminen (ks. tarkemmin Rausmaa 2008: 9). Seppo Zetterbergin mukaan (2013: 9) vaikka Suomi ja Viro kuuluivat samaan Venäjän imperiumiin, Suomen suuriruhtinaskunnan autonominen asema mahdollisti suhteellisen vapaan poliittisen ja muunkin toiminnan. Huomattavalle osalle myöhemmän Viron tasavallan kulttuuri- ja poliittista eliittiä Suomi oli siis vapauden maa.

Seppo Zetterberg (2013: 9) on kirjoittanut Helsingin virolaisista seuraavasti: “Vuoden 1906 tienoilla Helsingissä saattoi eri arvioiden mukaan olla kolmisentuhatta virolaista. Tarkkaa lukumäärää emme tiedä, sillä virolaisten joukko vaihtui jatkuvasti. Tultiin ja mentiin ilman ihmeempiä muodollisuuksia. Suurimman osan virolaisten kirjavasta joukosta muodistivat suuriruhtinaskunnan pääkaupunkiin pysyvämmiin asettuneet ja siellä työskentelevät

käsityöläiset, pienyrittäjät, palvelijat ja työmiehet, joista historian lehdillä ei juuri kerrota. Paljon enemmän tiedämme pienestä osasta näitä piirejä: opiskelijoista, runoilijoista, kirjailijoista, taiteilijoista ja poliitikoista. Osa heistä oli Helsingissä opiskelemassa, osa leipäänsä tienäämassa, mutta paljon oli myös poliittisia pakolaisia, jotka vuoden 1905 vallankumous ja sitä seuranneet sortotoimet olivat tuoneet Helsinkiin.”

Ensimmäisenä perusteellisempänä esityksenä Suomen virolaisista voi pitää August Nigolin teosta *Eesti asundused ja asupaigad Venemaal* (‘Virolaiset asutukset ja asuinpaikat Venäjällä’, 1918); siitä löytyy myös lukumäärätietoja sekä kommentteja, jotka kirjoittaja on suunnannut paikalliselle virolaisyhteisölle (ks. Praakli 2009: 72). Nigolin tietojen mukaan vuonna 1917 Suomessa asui vakituisesti noin 2000 virolaista: 800 Helsingissä, 400 Viipurissa ja loput muualla Suomessa. Helsingin virolaisia Nigol kuvaa seuraavasti (1918: 78; suom. JL): “Tänne on virolaisia alkanut tulla 30 vuotta sitten. Varhemmin täällä oli virolais-latvialainen sotaväenosasto. Nykyään (1917) Helsingissä elää noin 800 virolaista, joilla on omat yhteisöt, sivistysseura, jolla lukutupa ja kirjasto, sekä Sosialistiseura (entisestä hyväntekeväisyysseurasta, *Helsingi Eesti Heategew Selts*, 1917 muutettu).” Helsingin virolaisyhteisön seuraelämää on tarkastellut myös “Ulkovirolaisen vuosikirjan” (*Välis-Eesti almanak*) Suomen kirjeenvaihtaja, jonka tietämän mukaan Suomessa asui 1920-luvun lopulla noin 1 500 virolaista, näistä Helsingissä 300–400 (*Välis-Eesti Almanak I* 1929: 25, suom. JL): “Suurin osa virolaisista elättää perheensä ja itsensä erilaisilla käsitöillä. On myös pienyrittäjiä. Nykyään korkeammin koulutetut virolaiset ainekset ovat hupenneet. Nekin harvat, jotka täällä vielä elävät, ovat Viron asian suhteen kuin sammuneet lamput. Runsaasti virolaisia on avioitunut suomalaisten kanssa, ja perheen kieleksi on muodostunut suomen kieli. Täällä syntyneet virolaisten lapset ovat enimmäkseen kieleltään ja hengeltään suomalaistuneet, ja Viro on muuttunut heille oudoksi ja tuntemattomaksi maaksi. Seuralla ei ole riittänyt voimia tämän ilmiön poistamiseen ja Viron kielen ja mielen pelastamiseen.”

Suomen virolaisten lukumäärä oli vielä 1930-luvun alussa 1500:n paikkeilla, ja Helsingissä toimi kaksi seuraa: “Helsingin virolainen seura” (*Helsingi Eesti Selts*) sekä urheiluseura Malev². 1930-luvulta lähtien Viron kansalaisten määrä Suomessa alkoi hupeta, ja vuonna 1944 Suomessa asui enää 277 Viron kansalaista (ks. taulukko 3; Suomen tilastollinen vuosikirja 1948: 6). Eri lähteissä esitettyjen tietojen mukaan toisen maailmansodan jälkeen Suomessa asui muutamia satoja virolaisia (ks. Koreinik ja Praakli 2017 ja siellä mainitut lähteet). Seuraavat tiedot Viron kansalaisista Suomessa ovat vuoden 1991 Tilastollisesta vuosikirjasta.

² Sanalla *malev* tarkoitettiin keskiaikaisissa lähteissä jonkinlaista muinaisvirolaista armeijaa tai sotaväenosastoa. Sanaa on myöhemmin käytetty erilaisten sotilaallisten tai puolisolitaallisten joukko-osastojen ja kaartiin nimityksenä sekä itsenäisessä että Neuvosto-Virossa. (Suom.)

Aasta	1930	1931	1933	1935	1937	1938	1941	1942	1944
Arv	1320	1154	821	681	607	556	425	350	277

Taulukko 3. Viron kansalaisten lukumäärä Suomessa 1930–1944

Viron tasavallan liittäminen Neuvostoliittoon 1940 katkaisi virolaisten ja suomalaisten siihenastisen intensiivisen kanssakäymisen. Virolaisten kontakteja länteen rajoitettiin ankarasti ja valvottiin tiukasti aina uuteen itsenäistymiseen (1991) saakka, ja muutto Suomeen oli mahdollista vain yksilöllisissä erikoistapauksissa kuten suomalaisen kanssa avioituville (ks. Jääskeläinen 2003). Sodanjälkeiset poliittiset olot vaikuttivat myös Suomen virolaisten kulttuuri- ja sivistystoimintaan: paikalliset virolaisseurat lopettivat toimintansa jo ennen toisen maailmansodan loppua tai ne lakkautettiin viimeistään sodan jälkeen (Raag 1999: 110–111; Nivanka 2002: 179, 187–188), ja vironkielinen julkinen kulttuuritoiminta lakkasi. Yhteydet suomalaisiin ja läntiseen maailmaan alkoivat toimia normaalisti vasta Viron itsenäisyyden palauttamisen jälkeen (1991) sekä erityisesti EU:n itälaajentumisen (2004) ja työvoiman liikkuvuuden rajoitusten poistumisen jälkeen (2006).

2.1.2 Tähänastinen tutkimus

Suomen virolaisia ovat tähän asti tutkineet etenkin yhteiskuntatieteilijät, joita on kiinnostanut EU:n itälaajenemista seurannut Suomeen-muutto. Tutkimusta on tehty maastamuutosta yleisemmin (Anniste 2009, 2011, 2014; Anniste, Tammaru, Pungas ja Paas 2012; Anniste & Tammaru 2014; Saar & Jakobson 2015), virolaisten paluumuuttosuunnitelmista (Anniste 2009, 2011, 2014) sekä monikotimaisuuden ilmenemisestä ja yllirajaisista käytänteistä Viro-Suomi-tilassa (Jakobson ym. 2012; Kalev & Jakobson 2013; Pitkänen ym. 2012). Työmatkasukkuloinnin ongelmia Suomessa työskentelevien virolaistaustaisten miesten osalta on yksityiskohtaisemmin tarkastellut Keiu Telve (2015). Itä-Suomen yliopistossa äskettäin päättyneessä tutkimuksessa *Families on the Move across Borders: Children's Perspectives on Migration in Europe* (2012–2014; johtajana Laura Assmuth) selviteltiin maastamuuttoa lasten ja perheiden näkökulmasta. Tällä hetkellä (2015–2019) Itä-Suomen yliopistossa on käynnissä professori Laura Assmuthin johtama tutkimusprojekti *Inequalities in Motion: Transnational Families in Estonia and Finland*; ks. <https://estfinblog.wordpress.com/suomeksi/>). Monikotimaisuuden kysymyksiä on käsitelty myös kahdessa Suomessa valmistuneessa pro gradu -työssä (Hyvönen 2007; Kauber 2015; Kingumets 2008; Vanala 2012). Suomalaisten yhteiskuntatieteilijöiden tutkimusten kohteena ovat olleet etenkin kotoutumisen kysymykset (Liebkind ym. 2004; Pohjanpää ym. 2003; Mannila & Reuter 2009; Martikainen & Tiilikainen 2007), kieliryhmien väliset kontaktit (Jaakkola 1999, 2009; Tytti-Talib 1999), kanssakäymisverkostot (Pohjanpää ym. 2003; Liebkind ym. 2004; Tarnanen & Suni 2005; Reuter & Jaakkola 2005) sekä suhtautuminen maahanmuuttajiin (esim. Jaakkola 2009).

Monet kirjoittajat (esim. Suhonen 1980; Punttila 1996; Mäkeläinen 2006) ovat yksityiskohtaisemmin käsitelleet myös Kabbölen virolaiskylän historiaa ja virolaisten asukkaiden arkielämää. Suomen virolaisyhteisöä on käsitelty myös Heikki Rausmaan teoksessa *Tuglaksen tuli palaa* (2009) ja Kulle Raigin kirjassa *Pitkä matka lähelle* (2012) samoin kuin monissa omaelämäkerrallisissa teoksissa (esim. Nivanka 2002; Tuomioja 2006).

Suomen vironkielisten asukkaiden kulttuurinkulutus, kansalaisaloitteet ja yhteiskunnallinen aktiivisuus ovat olleet tarkasteltavina EU:n kulttuuripolitiikan ja -trendien selvityksessä *Cultural Policies and Trends in Europe* (Compendium 2007) sekä Helsingin kaupungin teettämässä tutkimuksessa *Vironkielisten maahanmuuttajien osallistuminen kulttuuri- ja yhdistyselämään* (Lagerspetz 2011). Samoin eri ammattialoilla on järjestetty maahanmuuttajaryhmiä vertailevia tutkimuksia (ks. esim. Maahanmuuttajabarometri 2013; Nieminen, Sutela & Hannula 2015; YLE Talos 2015).

Kielen ja koulutuksen tutkimus. Yksityiskohtainen katsaus Viron ulkopuolella puhutun viron kielen tutkimukseen 1800-luvulta näihin päiviin on julkaistu Jüri Viikbergin ja Kristiina Praaklin artikkelissa (2012). Kielikontaktiperäisten muutosten, suomenviron erityispiirteiden, koodinvaihdon, monikielisen kanssakäymisen mallien, monikielisyyden, kielen säilymisen ja sukupolvelta toiselle välittymisen tutkimus Suomen vironkielisten yhteisöjen osalta on vasta alullaan. Tietävästi tähän mennessä on valmistunut yksi väitöskirja (Praakli 2009) sekä julkaistu muutamia artikkeleja (esim. Sang 1993, Erelt 1999, Praakli 2010, 2014, 2016). Praaklin artikkeleissa pääkohteena on ollut koodinvaihto monikielisen puheen selvimpänä ilmenemismuotona Suomi-yhteyksiä omaavien viron kielen puhujien keskinäisissä keskusteluissa (ks. esim. Praakli 2009, 2010, 2014, 2016).

Ohimennen suomen kielen vaikutusta suomenvirolaisten puhekieleen ovat tarkastelleet myös Mati Erelt (1999) ja Joel Sang, ja aiheesta on kirjoitettu jokunen opinnäytetyö Tarton yliopistossa. Perusteellisemmin on tutkittu lasten kielen kehitystä ja kielenomaksumista suomenkielisessä ympäristössä (Hassinen 2002; Teiss 2005, 2006; Jokela, Paulsen 2009). Kristiina Teissin (2005, 2006) ja Sirje Hassisen (2002) tutkimukset käsittelevät pienten lasten rinnakkaista kielenoppimista sekä keskusteluissa käytettäviä kommunikaatiostrategioita.

Kadri Koreinik ja Kristiina Praakli (2014) ovat ELDIAN haastatteluaineiston pohjalta käsitelleet kielen säilymisen ja kielenmenetyksen konstruointia; tarkasteltavana olivat Virossa võron- ja vironkielisten sekä Saksassa ja Suomessa asuvien vironkielisten mielipiteet ja arviot siitä, miten tarpeellisia vähemmistökielet ovat nykyajan yhteiskunnassa. Suomen vironkielisten asukkaiden mahdollisuuksia viron kielen opiskeluun sekä perus- että yleissivistävässä koulutuksessa ovat ohimennen tarkastelleet Kadri Koreinik ja Kristiina Praakli (Koreinik & Praakli 2017). Perheensisäisiä kielivalintoja ja viron kielen käyttömahdollisuuksia Suomessa on käsitelty myös muissa tutkimuksissa (esim. Pohjanpää ym. 2003; Liebkind ym. 2004; Tarnanen & Suni 2005).

2.2 Kieliekologinen näkökulma: viro Suomen kieliympäristössä

2.2.1 Suomen kielet

Suomen väkiluku oli vuoden 2015 lopussa 5 487 308 (Tilastokeskus 2016e). Väestöstä äidinkielenään suomen kielen puhujia oli 88,7%, ruotsinkielisiä 5,3%, vieraiden kielten puhujia 6,0%. Suomessa vakituisesti asuvia, äidinkielenään muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea puhuvia oli 329 562 (Tilastokeskus 2016e). Eri äidinkieliä tilastoitiin yli 150. Suurimmat vieraskieliset ryhmät olivat venäjän (72 436), viron (48 087) ja somalin (17 871) kielen puhujat (Tilastokeskus 2016a).

Suomen kansalliskielet ovat perustuslain §17:n sekä kielilain §1:n mukaan suomi ja ruotsi. Lisäksi perustuslaissa säädetään saamelaiden, romanien sekä viittomakielisten kielellisistä oikeuksista. Euroopan alueellisia ja vähemmistökieliä koskevan peruskirjan (*European Charter for Regional and Minority Languages*) Suomi ratifioi 1994, ja tätä koskevaa asetusta muutettiin vuonna 2009 siten, että siinä aiemmin mainittuihin vähemmistökieliin (perustuslaissa mainitut saame, romani ja viittomakieli sekä ns. vanhojen vähemmistöjen kielet jiddiś, tataari ja vanhan venäläisvähemmistön venäjän kieli) lisättiin myös karjala. Perustuslain §17:ssä mainitaan myös, että saamelaiden ja romanien lisäksi ”muilla ryhmillä” on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. ”Muita” eli vanhojen vähemmistökielten lisäksi erilaisten maahanmuuttajaryhmien kieliä, joihin myös viro kuuluu, on Suomessa nykyään toista sataa. Yksityiskohtaista tietoa Suomen asukkaiden kielellisistä oikeuksista sekä Suomen kieliin liittyvästä lainsäädännöstä löytyy oikeusministeriön verkkosivulta³ tai Lisa Gransin (2011) tutkimusraportista.

Suomi ja ruotsi. Suomen perustuslain (§ 17) ja kielilain (§ 1) mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Historiallisista syistä ruotsin kieli on Suomen toinen kansalliskieli, jolla jo vuosisataisen Ruotsin vallan aikana muotoutuneen poliittisen, taloudellisen ja kulttuurisen merkityksensä ansiosta on Suomessa vahva oikeudellinen asema. Suomen ruotsinkielisen väestön muotoutuminen alkoi jo 1100-1200-luvulla, kun rannikolle ja Turun saaristoon syntyivät ensimmäiset ruotsalaiset asutukset. Ruotsin kieli oli Suomessa virka- ja hallintokieli 1900-luvulle saakka; suomen kieli sai ruotsin kanssa tasavertaisen aseman lopullisesti vasta 1922, jolloin hyväksytyn kielilain mukaan suomesta ja ruotsista tuli Suomen viralliset kielet. Suomenruotsalaisia ei pidetä vähemmistönä vaan suomenkielisten rinnalla toisena kansanryhmänä, jolla on oma kielensä, kulttuurinsa, historiansa ja identiteettinsä.

Suomenruotsia pitää äidinkielenään 290 161 suomalaista (Tilastokeskus 2016a). Puhujamäärä on jatkuvasti huvennut (ks. taulukko 4), ja vuonna 2015 ”muiden kielten” puhujia oli yhteensä jo enemmän kuin ruotsinkielisiä. Ruotsin kieli on virallisena kielenä monissa Suo-

³ www.oikeusministerio.fi/fi/index/toimintajataavoitteet/perusoikeudetjademokratia/kielilaki.html

men länsi- ja etelärannikon sekä saariston kunnissa. Ahvenanmaan maakunnassa virallinen kieli on ainoastaan ruotsi, ja sen käytöstä on säädetty Ahvenanmaan itsehallintolaissa (1991).

Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka perinteinen asuinalue Suomessa sijaitsee Lapin pohjoisosassa (lähinnä Enontekiön, Inarin, Utsjoen ja Sodankylän kuntien alueella). Saamelaiskieliä voidaan eri tavoin määritellen erotella kuudesta kymmeneen, ja ne eroavat toisistaan sekä äänteellisesti että muoto- ja lauserakenteiltaan. Vain kuudella saamelaiskielistä on oma kirjakieli (tarkemmin Vuolab-Lohi 2007: 1). Suomessa saamelaiskielistä puhutaan kolmea: inarinsaamea, koltansaamea ja pohjoissaamea. Saamelaiskielistä suurin on pohjoissaame, jota puhutaan myös Ruotsissa ja Norjassa. Inarinsaamelaiset taas ovat ainoa saamelaisryhmä, joka perinteisesti on elänyt vain yhden valtion, yhden maakunnan ja yhden kunnan alueella (Morottaja 2007: 1). Suomessa puhutuista saamelaiskielistä suurin on pohjoissaame, jota puhuu Suomessa yli 2000 henkeä. Inarinsaamen puhujia on arvioitu olevan noin 300 (Morottaja 2007: 1), koltan puhujia 250–300 (Moschnikoff 2006). Suomen saamelaiset ovat usein monikielisiä, ja käytännössä kaikki osaavat suomea. Saamelaiskieliä suojelee vuonna 1992 voimaan astunut Saamen kielilaki (*Sámi giellaláhka*), ja jo perustuslaissa on mainittu saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan (tarkemmin Vuolab-Lohi 2007: 1-2).

Karjalan kieltä on Suomessa puhuttu yhtä kauan kuin suomeakin. Virallisia puhujatilastoja ei ole, mutta kuten edellä todettiin, arviolta 5 000 Suomen karjalaista puhuu ja ehkä jopa 20 000 ymmärtää karjalaa. **Romanikielen** puhujia on Suomessa elänyt 1500-luvulta alkaen. Romaneja arvioidaan Suomessa olevan kaikkiaan noin 13 000, mutta tarkempia tilastotietoja ei ole, koska Suomen tietosuojalainsäädäntö ja henkilötietolaki kieltävät etnisen taustan rekisteröimisen. Suomen romaniväestö asuu hajallaan ympäri maata, useimmat kuitenkin Etelä-Suomen kaupungeissa, etenkin pääkaupunkiseudulla. (Granqvist 2006.) Suomalainen **viittomakieli** on noin 4 000–5 000 kuuron ensimmäinen kieli, ja lisäksi viittomakielen on oppinut äidinkielenä tai vieraana kielenä noin 10 000 kuulevaa suomalaista. Lisätietoa saamelaiskielistä, romanikielestä ja viittomakielestä Suomessa löytyy myös Kotimaisten kielten keskuksen (Kotus) sivuilta: <http://www.kotus.fi/index.phtml?s=2162>.

Maahanmuuttajat ja maahanmuuttajien kielet. Suomen ulkomaalaisperäisen väestön määrä pysyi toisen maailmansodan lopusta 1980-luvulle saakka vakaana ja vähäisenä. Käännepaikka maahanmuutossa tapahtui 1990-luvun alussa; sitä ennen maahanmuutto oli ollut enimmäkseen paluumuuttoa Ruotsista. Ensimmäiset pakolaiset saapuivat Suomeen 1970-luvulla, ensin Latinalaisesta Amerikasta ja Aasiasta, myöhemmin Lähi- ja Keski-idästä, Afrikasta ja Itä-Euroopasta, 1990-luvulta lähtien Somaliasta, entisestä Jugoslaviasta (Bosnia-Hertsegovina, Kroatia, Serbia, Kosovon albanialaiset) mutta myös Irakista, Iranista, Afganistanista, Myanmarista, Sudanista jne. (ks. Pohjanpää ym. 2003; Latomaa 2007; Latomaa &

Nuolijärvi 2009). Lisäksi maahanmuuttajien määrää kasvatti inkerinsuomalaisten ns. etninen paluumuutto⁴ (ks. Liebkind ym. 2004: 26–27; Anniste 2011).

Vieraskielisen väestön määrän kasvua kuvaa taulukko 4 (Tilastokeskus 2016f). Kun vuonna 1990 Suomessa asui 24 783 henkilöä, joiden äidinkieli oli jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame, vuonna 2015 näiden lukumäärä oli kuusinkertaistunut 329 562:een. Maakunnittain vieraskielisiä on suhteessa eniten Uudellamaalla (11%), vähiten Etelä-Pohjanmaalla (2%).

Vuosi	Koko väestö	Suomen- kieliset	Ruotsin- kieliset	Saamen kieliset	Muut kielet yhteensä	Suomen- kielisten osuus, %	Ruotsin- kielisten osuus, %	Vieras- kielisten osuus, %
1980	4 787 778	4 476 807	300 482	1343	9 146	93,5	6,3	0,2
1985	4 910 664	4 596 908	299 098	1699	12 959	93,6	6,1	0,3
1990	4 998 478	4 675 223	296 738	1734	24 783	93,5	5,9	0,5
1995	5 116 826	4 754 787	294 664	1726	65 649	92,9	5,8	1,3
2000	5 181 115	4 788 497	291 657	1734	99 227	92,4	5,6	1,9
2005	5 255 580	4 819 819	289 675	1752	144 334	91,7	5,5	2,7
2010	5 375 276	4 857 903	291 153	1832	224 388	90,4	5,4	4,2
2015	5 487 308	4 865 628	290 161	1957	329 562	88,7	5,3	6,0

Taulukko 4. Suomen väestö kielittäin 1980–2015

Muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvista ryhmistä kymmenen suurinta ovat venäjän- (72 436), viron- (46 087), somalin- (17 871), englannin- (17 784), arabian- (16 713), kurdin- (11 271), kiinan- (10 722), albanian- (9233), farsin- (persian-) (8745) ja thainkieliset (8582). Kansalaisuuden mukaan suurimpia maahanmuuttajaryhmiä ovat Viron (50 367), Venäjän (30 813), Ruotsin (8174) ja Kiinan (8042) kansalaiset (Tilastokeskus 2016g).

Virolaisyhteisön käyttämät kielet. Suomen virolaisyhteisö käyttää kanssakäymisessään pääasiassa suomea ja viroa (myös suomen kielen erilaisia alueellisia muotoja). Muiden väestöryhmien kanssa käytetään yleensä englantia mutta myös venäjää. Keiu Telve (2015) mukaan esimerkiksi keski-ikäiset virolaiset vierastyöläiset käyttävät suomea, nuorempi polvi suosii englantia.

Suomessa asuvat virolaiset puhuvat äidinkielenään viron yleis(puhe)kieltä, jota voisi mahdollisesti nimittää myös suomenvirolaiseksi kielimuodoksi (tarkemmin Praakli 2009, 2010; Praakli & Viikberg 2010; Viikberg & Praakli 2013). Suomenviro on asuinmaan kielestä vaikutteita ottanut paikallinen, suullisesti käytetty kielimuoto, jolle tyypillistä on muuttuvaisuus sekä käytön vaihtelevuus sukupolvien välisessä kanssakäymisessä. Viron yleiskielestä suomenviro eroaa hyvin vähän. Olennaisimmat erot ovat lähinnä sanaston sekä pragmatiikan (kielen käytön) tasolla, hyvin yksilöllisiä, ja ilmenevät etenkin satunnaisina koodinvaihtoina virosta suomeen (tarkemmin Praakli 2009; Praakli & Viikberg 2010).

⁴ Etnisiä paluumuuttajia ovat entisen Neuvostoliiton alueelta kotoisin olevat henkilöt, joiden etninen tausta on suomalainen. Suomalaisena henkilöä pidetään, jos hänellä itsellään, toisella hänen vanhemmistaan tai ainakin kahdella hänen isovanhemmistaan on ollut virallisesti merkittynä kansallisuutena "suomalainen".

Vironkielisten identiteetti. Suomessa asuvien virolaisten identiteettikysymyksiä ovat ohimennen käsitelleet Eve Kyntäjä (1997), Heli Laanekask (2006) ja Kristiina Praakli (2009), mutta järjestelmällinen, tiettyä metodikehystä noudattava tutkimus on vielä tekemättä. Sekä Eve Kyntäjän että Kristiina Praaklin katsaukset siihen, miten suomenvirolaiset itsensä määrittelevät, perustuvat John Berryn akkulturaatioteoriaan. Kyntäjän ja Praaklin tulokset osoittavat, että suomenvirolaisissa ovat edustuneina kaikki akkulturaatiotyytit: 1) Suomeen kotoutuneet virolaiset: yksilö kytkeytyy molempiin kulttuureihin, muotoutuu kaksoisidentiteetti; 2) assimiloituneet (sulautuneet) virolaiset: yksilö liittyy vain enemmistöön eli suomalaisiin; 3) marginalisoituneet virolaiset: yksilöllä ei ole siteitä kumpaankaan ryhmään, ei suomalaisiin eikä virolaisiin; 4) eristäytyneet virolaiset (separaatio): yksilö kytkeytyy vain omaan taustaryhmäänsä. Kristiina Praaklin (tarkemmin 2010) keräämästä haastatteluaineistosta käy ilmi, että monet vastaajat määrittelevät itsensä kaksoisidentiteetin kantajiksi. Kahteen kulttuuriin kuuluminen tiedostetaan ja sitä arvostetaan, ja molempia pidetään yhtä tärkeinä. Haastattelujen pohjalta voi päätellä, että virolaisuus merkitsee ennen kaikkea yhteistä etnistä alkuperää sekä äidinkieltä, ja identiteetin eri ainesosista etenkin viron kielen tärkeyttä ja merkitystä äidinkielenä korostetaan. Tämän lisäksi virolaisuuden ainesosina tuodaan esille yhteisten historiallisten tapahtumien kokeminen (osallistuminen Viron uuden itsenäistymisen tapahtumiin, kuten Baltian ihmisketju ja yölaulujuhlat⁵), virolaisten tapojen ja perinteiden noudattaminen sekä juhlien viettäminen (juhannus, jouluku, Viron kansallispäivä, *Martin markkinat*) tai erilaiset kulttuuritilaisuudet (esim. *Martin markkinat*, Viron laulu- ja tanssijuhlat). Ne haastateltavat, jotka pitävät Suomea väliaikaisena asuinpaikkanaan, määrittelevät itsensä etnisiksi virolaisiksi, Viron tasavallan kansalaisiksi. Ne virolaiset, jotka näkevät itsensä Suomen valtion vakinaisina asukkaina, nimittävät itseään suomenvirolaisiksi: tällä viitataan yhtäaikaan sekä kansallisuuteen että asumiseen toisessa kieli- ja kulttuuriympäristössä, Suomessa. Monissa haastatteluissa korostettiin kaksoisidentiteetin merkitystä. Haastateltavat arvostivat mahdollisuutta kuulua kahteen kulttuuriin, olla yhtäaikaan virolainen ja suomalainen.

Toisin kuin monilla muilla vähemmistöryhmillä, Suomen virolaisilla ei ole erityistä omaa eikä ulkopuolisten käyttämää nimitystä, **etnonymia**. ELDIAn tutkimusaineiston perusteella voidaan sanoa, että suomenvirolaiset määrittelevät itsensä vain maantieteellisesti, uuden asuinpaikan perusteella, ja käyttävät itsestään tai yhteisöstään puhuessaan nimityksiä ”Suomen virolaiset” (*Soome eestlased*) tai ”Suomessa asuva virolainen” (*Soomes elav eestlane*). Halventavaa nimitystä *ryssät*, jota lähinnä 1990-luvulla käytettiin entisestä itäbloikista Suomeen muuttaneista, voi puhekielessä toisinaan kuulla edelleenkin, mutta sitä ei voida pitää venäjän- tai vironkielisen väestöryhmän vakiintuneena nimityksenä.

⁵ Yölaulujuhlaksi (*öölaulupeod*) nimitettiin kesällä 1988 Tallinnan laulujuhlakentällä järjestettyjä öisiä rock-konsertteja, jonne kansa kerääntyi spontaanisti laulamaan isänmaallisia lauluja ja siten osoittamaan, että virolaisten liikehdintä ei enää ollut neuvostovallanpitäjien hallittavissa. Ns. Baltian ihmisketju oli suurta kansainvälistä huomiota herättänyt mielenosoitus: yhteensä pari miljoonaa ihmistä kerääntyi muodostamaan ketjua Tallinnasta Vilniukseen Molotov-Ribbentrop-sopimuksen 50. vuosipäivänä elokuussa 1989. – Suom.

Toisin kuin monille muille ryhmille (esim. romanit tai somalit), virolaisille ei ole ominaista etnisen tai kulttuurisen identiteetin julkinen osoittaminen (esim. etnisten symbolien kuten kansallispuvun avulla). Vironkielisten läsnäolo Suomen kaupunkimaisemassa näkyy ennen kaikkea virolaisten ruokakauppojen ja niiden mainosten hahmossa. Viron kielen ja sen puhujien väkevää läsnäoloa Suomessa ja suomen kielen alueella osoittivat kaikkein ilmeikkäimmin keväällä 2015 Helsingin kaupunkikuvassa näkyneet Viron Sosiaalidemokraattisen puolueen vaalimainokset vironkielisine teksteineen *Ootame sind tagasi* ('Odotamme sinua takaisin').

Ryhmiä väliset suhteet. ELDIAN haastatteluaineiston pohjalta voi sanoa, että virolaisilla on eläviä ja aktiivisia suhteita sekä suomalaisten että kulttuurisesti ja maantieteellisesti läheisten, samoihin kokemuksiin osallisten vähemmistöjen kanssa – toisin sanoen etenkin Virosta Suomeen muuttaneiden venäläisten ja inkerinsuomalaisten samoin kuin Latviasta ja Liettuasta lähtöisin olevien maahanmuuttajien kanssa. 1990-luvulta lähtien suomalaiset tutkijat ovat useampaan otteeseen selvittäneet enemmistön (suomalaisten) asenteita Suomen eri vähemmistöjä kohtaan. Tulosten vertailusta ilmenee, että ryhmät asettuvat arvojärjestykseen. Paljolti kielisukulaisuuden ja kulttuurisen sekä maantieteellisen läheisyyden ansiosta virolaiset saavat korkeamman, "paremman" aseman tässä arvostusjärjestyksessä kuin kaukaisemmista maista tai oudommasta kulttuuritaustasta lähtöisin olevat maahanmuuttajat (ks. Liebkind ym. 2004; Jaakkola 2009).

2.2.2 Taloudellis-alueellinen ja väestötieteellinen tausta

Seuraavassa esitettävät tiedot perustuvat Viron ja Suomen väestö- ja muuttotilastoihin.

Ikä ja sukupuoli. Vuoden 2015 lopulla Suomessa asui 23 506 Virosta kotoisin olevaa miestä ja 24 581 naista (Tilastokeskus 2016e). Ikäryhmittäin tarkasteltuna heistä suurin osa on 30–34-vuotiaita (yhteensä 5613), tätä seuraavat 25–29-vuotiaat (4982) ja 35–39-vuotiaat (4916). Alle 19-vuotiaita on 10 527. Selvästi vähiten (1357) on eläkeikäisiä (yli 65-vuotiaita). Voi siis sanoa, että Suomen virolaisista suurin osa on muuttanut maahan noin 30 vuoden iässä. Nuorehkon työikäisen väestön aktiivista osuutta muuttoliikkeessä osoittavat monet tutkimukset. Esimerkiksi Kristi Annisten (2011: 9–10) mukaan 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä Suomeen muutti etupäässä kaikkein vapaimmin liikkuvaa ikäryhmää eli nuoria työikäisiä, joiden mediaani-ikä tuolloin oli 30 vuotta. Miesten muuttoon vaikuttivat eniten työllistymiseen ja tuloihin liittyvät syyt (47% Annisten tutkimuksen miehistä), naisilla perhesyyt (43%). Viron maastamuuttotilastojen mukaan vuonna 2014 Virosta lähtijöiden suurimman ryhmän muodostivat 20–34-vuotiaat (STAT 2015).

Ikäryhmä	Määrä
0–4	2937
5–9	3031
10–14	2423
15–19	2136
20–24	2 459
25–29	4 982
30–34	5 613
35–39	4 916
40–44	4 553
45–49	4 569
50–54	4003
55–59	3166
60–64	1 942
65–69	753
70–74	245
75–	359
Yhteensä	48 087

Taulukko 5. Vironkieliset maastamuuttajat ikäryhmittäin, 2015

Suomen virolaisväestön sukupuoli- ja ikärakennetta vuonna 2015 kuvaa taulukko 6. Kuten tiedoista ilmenee, eniten on 30–34-vuotiaita miehiä (yhteensä 3070), tätä seuraavat 35–39-vuotiaat (2762) sekä 40–44-vuotiaat (2424). Naisia on eniten ikäryhmissä 25–29 (2604) ja 30–34 (2543).

Ikäryhmä	Miehet	Naiset
20–24	1 164	1 295
25–29	2 378	2 604
30–34	3 070	2 543
35–39	2 762	2 154
40–44	2 424	2 129
45–49	2 198	2 371
50–54	1 797	2 206
55–59	1 220	1 946
60–64	698	1 244
65–69	275	478
70–74	78	167
75–	93	266

Taulukko 6. Suomen 20–75-vuotiaiden vironkielisten sukupuolijakauma ikäryhmittäin, 2015

Olennainen muutos on tapahtunut sukupuolijakaumassa. Kun aiemmin työikäisestä virolaisväestöstä (20–64-vuotiaista) kaikissa ikäluokissa enemmistö oli naisia, vuodesta 2005 lähtien miesten osuus työikäisistä suomenvirolaisista on kasvanut, mikä merkitsee, että Suomeen muuttavat etenkin työikäiset miehet (ks. taulukko 3). Myös Keiu Telve (2015) tutkimuksen mukaan Suomessa työskentelevistä virolaisista leijonanosa (12 000) on miehiä, jotka

työskentelevät erilaisissa enemmän tai vähemmän erikoiskoulutusta vaativissa käytännön työtehtävissä.

Sijainti. Suomen virolaiset eivät muodosta ns. alueellista (territoriaalista) vähemmistöä. Toisin kuin muutamilla muilla pienillä itämerensuomalaisilla kielimuodoilla (esim. meänkielillä Pohjois-Ruotsissa tai kainunkielellä Pohjois-Norjassa) suomenvirolla ei ole maantieteellistä aluetta tai perinteistä puhumaseutua Suomessa. Alloktonisten eli muuttajaryhmien tapaan Suomen virolaiset keskittyvät kaupunkeihin ja suurempiin asutuskeskuksiin. Vaikka heitä asuu kaikkialla Suomessa, enemmistö on kuitenkin sijoittunut pääkaupunkiseudulle tai toisten suurempien kaupunkien alueille ja lähistöille.

Tilastokeskuksen tiedoista (Tilastokeskus 2016d) ilmenee, että enemmistö Suomen virolaisista – 30 182 – asuu Uudenmaan maakunnassa, heistä suurin osa Helsingissä, Espoossa tai Vantaalla. Muualla Suomessa virolaisia on olennaisesti vähemmän: Varsinais-Suomessa 3670, Pirkanmaalla 2078 ja Päijät-Hämeessä 1439 vironkielistä asukasta. Näiden kolmen maakunnan voi sanoa olevan läheisessä yhteydessä pääkaupunkiseutuun – Turusta, Tampereelta tai Lahdesta on Helsinkiin alle kahdensadan kilometrin matka. *Helsingin Sanomien* tiedon mukaan (2014) viro on maahanmuuttajien äidinkielistä venäjän jälkeen toiseksi yleisin Helsingissä ja sen lähiympäristössä ja eniten puhuttu vieras kieli peräti 70 asuinalueella. Eniten vironkielisiä on Espoon Lakistossa, yli 15% asukkaista (Hänninen 2014).

Maakunta	Lukumäärä
Uusimaa	30 182
Varsinais-Suomi	3 670
Satakunta	1 091
Kanta-Häme	1 148
Pirkanmaa	2 078
Päijät-Häme	1 439
Kymenlaakso	1001
Etelä-Karjala	221
Etelä-Savo	326
Pohjois-Savo	462
Pohjois-Karjala	170
Keski-Suomi	453
Etelä-Pohjanmaa	705
Pohjanmaa	502
Keski-Pohjanmaa	137
Pohjois-Pohjanmaa	147
Kainuu	42
Lappi	181
Ahvenanmaa	211
Yhteensä	44 166

Taulukko 7. Vironkieliset maakunnittain, 2015

Koulutustaso. Suomessa asuvien virolaisten koulutuksen osalta raportin laatijat tukeutuvat useiden eri tutkimusten tietoihin. Suomessa suoritettu UTH-tutkimus (ks. Laugen 2015) kattoi maassa vakituisesti asuvan 25–54-vuotiaan muuttajataustaisen väestön. Tämän tutkimuksen mukaan Suomen virolaiset ovat enimmäkseen vähemmän koulutettuja: kun Venäjältä ja muualta entisestä Neuvostoliitosta Suomeen muuttaneista noin puolella on korkeakoulututkinto, virolaisista näin on vain joka viidennellä. Myös *Äripäiv*-lehden (2014) tietojen mukaan Suomen virolaisilla on enimmäkseen vain perustason koulutus, korkeakoulututkinnon on suorittanut vain 10,6% eli 2871 henkeä (Äripäiv 2014). Kristi Annisten (2011) tutkimuksen tulokset viittaavat samaan: Suomeen muuttaa vähemmän koulutettua väestöä, jolla enimmäkseen on ammattikoulutus (46%), harvemmin korkeimman asteen koulutus (15%). Naiset ovat yleensä hieman korkeammin koulutettuja kuin miehet (tarkemmin Anniste 2011).

Työllistyminen. Virolaisia vaikuttaa työskentelevän Suomessa kaikkialla, eniten kuitenkin rakennus-, kuljetus-, siivous- ja kauneuspalvelujen alalla, terveydenhuollossa jne. Suomen Rakennusliiton arvion mukaan Suomessa työskentelevistä lähes sadastatuhannesta virolaisesta rakennusalaan liittyvissä ammateissa toimii noin 30–40 000 (Ulmanen 2015). Lääkäriliiton tietojen mukaan vuonna 2013 Suomessa asui 287 työikäistä virolaissyntyistä lääkäriä, ja oletettavasti saman verran on niitä, jotka eivät asu Suomessa vaan käyvät töissä Virossa käsin (Pakkala 2013).

Virolaiset ovat Suomessa aktiivisesti perustaneet myös omia yrityksiään. Esimerkiksi vuonna 2012 Suomen kaikista (yhteensä 11 200) vieraskielisistä yrittäjistä viron- ja venäjänkielisiä oli 36% (Yrityskatsaus 2014: 22; ks. myös Joronen 2011). Viron median tietojen mukaan vuonna 2013 Suomessa oli 5900 virolaisten rekisteröityä yritystä (tarkemmin Lind 2013), ja virolaisten perustamien yritysten määrä on kasvanut nopeammin kuin yhdenkään toisen maahanmuuttajaryhmän (Teder 2013).

Yksityiskohtainen katsaus maahanmuuttajien työllistymisestä ja yrittäjyydestä Uudellamaalla sisältyy Uudenmaan liiton (2011) kokoamaan selvitykseen. Raportin mukaan esimerkiksi vuonna 2009 Uudellamaalla toimi noin 3900 maahanmuuttajien perustamaa yritystä, joiden vastuuhenkilöistä vähintään puolet oli ulkomaiden kansalaisia. Yrityksistä lähes 60% on perustettu vuoden 2005 eli EU:n itälaajentumisen jälkeen. Suurin osa niistä on virolaisten perustamia, ja ne toimivat etupäässä rakennusalaalla mutta myös eri palvelualoilla, esimerkiksi siivouspalvelujen, virkistys- ja vapaa-ajan palvelujen tarjoajina (Uudenmaan liitto 2011: 18).

Suomessa on lukuisia virolaisia elintarvikekauppoja (tarkemmin Tigasson 2015). Virolaiset harjoittavat aktiivisesti myös perinteisten virolaisten elintarvikkeiden verkkokauppaa ja -välitystä, jossa tilaukset, toimitukset, välitys ja myynti tapahtuvat tyypillisesti sosiaalisen median välityksellä. Samalla periaatteella välitetään verkostoissa muitakin palveluja (esim. kauneudenhoitopalvelut tai lastenhoito).

2.2.3 Kulttuuritaustaa

Seuraavassa luodaan katsaus Suomessa toimiviin virolaisiin kulttuuriseuroihin ja yhteisöihin sekä järjestöihin, viron kielen opiskelu- ja julkisiin käyttömahdollisuuksiin.

Vironkielinen kulttuuritoiminta ja sen ohjailu. Suomen virolaisyhteisöt poikkeavat tyypillisistä diasporayhteisöistä siinä suhteessa, että Suomessa ei ole jatkuvasti toimineita virolaisten omia seuroja tai järjestöjä. Toista maailmansotaa edeltäneen ajan aktiivinen seura-toiminta päättyi vuoden 1944 rauhansopimukseen, joka lakkautti kaikkien vironkielisten yhdistysten toiminnan. Keskinäinen yhteydenpito jatkui epävirallisia teitä. Yksityiskohtaisen katsauksen Suomessa ennen toista maailmansotaa toimineihin seuroihin on julkaissut Heikki Rausmaa (2008: 7–19). Meidän aikanamme Suomen vironkielisten omasta järjestyneestä kulttuuritoiminnasta ja sen edistämisestä voi puhua vasta 1990-luvun puolestavälistä lähtien, jolloin perustettiin *Tampere Eesti Klubi*.

Suomen Viro-seurat ja järjestöt. Suomessa toimii useita virolaisiin tai Viroon liittyviä seuroja ja järjestöjä. Suomen julkisuudessa tunnetuin ja eniten esillä on suomalaisten Viron-ystävien 1982 perustama Tuglas-seura (<http://www.tuglas.fi>). Seura on määrittänyt tehtäväkseen Viron ja Suomen kulttuuriyhteistyön kehittämisen, Viron yhteiskunnan ja kulttuurin tunnetuksi tekemisen Suomessa sekä Suomen yhteiskunnan ja kulttuurin esittelemisen virolaisille. Seura järjestää viron, suomen ja ruotsin kielen kursseja ja kulttuurimatkoja Viroon sekä julkaisee suomenkielistä kulttuurilehteä ELO. Vuonna 2015 seuralla ilmoitettiin olevan lähes 3000 jäsentä. Seuran toiminta on keskittynyt pääasiassa Helsinkiin, mutta alaosastoja toimii eri puolilla Suomea.

Viime vuosina Tuglas-seura on alkanut aktiivisesti harrastaa kielenoppimisen kysymyksiä, erityisesti vironkielisten ja virolaissyntyisten lasten viron kielen oppimista. Muutamia vuosia sitten seura julkaisi Järvi Lipastin ja Renate Pajusalun toimittaman vihkosen *Emakeel on oma keel. Kuidas hoida emakeelt vöörsil* ('Äidinkieli on oma kieli. Kuinka säilyttää äidinkieli vieraassa maassa').

Viron-ystävien perustamia pieniä yhdistyksiä on Suomessa runsaasti, ja niitä yhdistää kattojärjestö *Suomen Viro-yhdistysten liitto* (www.svyl.net). Valtakunnallisella tasolla tärkeimpiä virolaista kulttuurielämää välittäviä, ohjaavia ja tukevia laitoksia, joiden tehtävänä on järjestää kulttuuritilaisuuksia kautta Suomen, ovat Viron suurlähetystö (<http://www.estemb.fi/est>), Helsingin *Eesti Instituut* (www.viro-instituutti.fi) sekä "Yrittäjyyden kehityslaitoksen" (*Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus*, EAS) Helsingin toimisto. Tiedelaitoksista etenkin viron kielen ja virolaisen kulttuurin opetusta tarjoavat Helsingin, Turun, Tampereen ja Oulun yliopistot. Peruskouluista kaksikielistä virolais-suomalaista opetusta antaa Helsingissä Latokartanon peruskoulu. Sekä Tuglas-seura ja SVYL että Viro-Instituutti toimivat Helsingissä ns. Viro-keskuksessa (*Eesti Maja*; <http://www.eestimaja.fi>). Kaikki tässä mainitut järjestöt ja laitokset järjestävät aktiivisesti Viro-aiheisia tapahtumia; järjestöjen

verkkosivuilta löytyy ajankohtaisia, jatkuvasti päivitettäviä tietoja tapahtumista, kielikursseista jne.

Suomen virolaisten perustamista seuroista vanhin on keväällä 1996 syntynyt *Tampere Eesti Klubi* (www.eestiklubi.fi). Klubin päätarkoitus on järjestää virolaisia kulttuuritapahtumia, juhlistaa yhdessä virolaisia merkkipäiviä sekä pyörittää lapsille suunnattua toimintaa ja viron kielen opetusta. Marraskuussa 2002 eri paikkakuntien virolaisyhdistysten edustajat perustivat Tampereella ”Suomen virolaisten liiton” (*Soome Eestlaste Liit*; <http://eestlasedsoomes.wordpress.com/>). Liiton tarkoituksena on määritelty toimia virolaisten kansallisena keskusjärjestönä Suomessa ja edustaa suomenvirolaisten intressejä. SEL pyrkii tukemaan virolaisten kotoutumista Suomen yhteiskuntaan, virolaisseurojen ja kulttuuriyhdistysten perustamista sekä niitä virolaisia, jotka Suomen vaaleissa asettuvat minkä hyvänsä puolueen ehdokkaiksi. Nytemmin liiton aktiivinen toiminta on valitettavasti hiipunut.

Erityisesti lapsille suunnatun viron opetuksen puolestapuhujaksi on noussut vuonna 2007 perustettu ”Helsingin vironkielisen koulutuksen seura”, *Eestikeelse Hariduse Selts Helsingis* (<http://www.eestikeelsehariduseselts.fi/>). Seura pyrkii toiminnallaan säilyttämään ja kehittämään viron kieltä ja virolaista kulttuuria Viron ulkopuolella. Seuran tasolla viron kielen opetusta koordinoivat Järvi Lipasti ja Helja Kirber. Nämä kaksi samoin kuin Latokartanon peruskoulussa viron kielen opettajina työskentelevät Anne Ribelus ja Silja Aavik ovat lasten viron kielen opetuksen johtavia asiantuntijoita ja edistäjiä Suomessa.

Ajankohtainen lista Suomessa toimivista virolaisseuroista löytyy Internetistä osoitteesta <http://www.soomest.fi/index.php?id=14>. Listaan sisältyy sekä alakohtaisia seuroja (esim. Suomen virolaisten lääkärin seura) ja koulutukseen ja kielenopetukseen suuntautuvia yhdistyksiä (*Eestikeelse Hariduse Selts*; *Eesti Lastering*; *Helsingi Eesti Laululapsed*) että myös alueille virolaisseuroja (*Eesti Selts ry Lappeenranta-Imatra*, *Mikkeli Eesti Klubi*; *Tampere Eesti Klubi*; *Turu kandi eestlased ja ingerisoomlased* ‘Turun seudun virolaiset ja inkerinsuomalaiset’). Virolaisseuroja toimii tai on toiminut myös Kotkassa, Joensuussa, Oulussa ja Rovaniemellä. Suomen virolaiset ovat perustaneet myös monia harrastusryhmiä, kuten vuodesta 2007 toiminut sekakuoro Siller (<http://www.siller.fi/>) tai vuonna 2012 perustettu kansantanssiryhmä *Ülelahedad* (<http://www.kansanmusiikki.fi/yhteiso/ulelahedad>).

ELDIA-tutkimuksen tuloksista voi tässä vaiheessa jo mainita, että kyselyyn vastanneet suomenvirolaiset mainitsivat Suomen virolaisten seuratoiminnan kehittäjinä suomalaisten perustamat Viro-seurat, eivät kertaakaan omia seurojaan tai Suomen virolaisten liittoa.

Kulttuurilaitosten lisäksi Suomessa toimii runsaasti yksityis- tai sponsorirahoitukseen nojavia kulttuuritoimijoita, jotka välittävät Suomeen virolaisia muusikkoja tai vierailuesiintymisiä sekä järjestävät erilaisia yhteistilaisuuksia (kuten konsertit, koko Suomen virolaisten juhannuskokkojuhla, klubi-illat jne.). Näistä tilaisuuksista tiedotetaan etenkin niiden omilla Facebook-sivuilla ja suomenvirolaisten Facebook-ryhmissä mutta myös virolaisessa mediassa.

Vironkielistä seurakuntatoimintaa järjestetään Helsingissä Alppilan kirkossa. Kirkon yhteydessä toimivat lasten laulu- ja leikkiryhmä *Sipsik* (5-vuotiaille ja sitä nuoremmille viroa puhuville lapsille) sekä aikuisten lauluryhmä *Siller* (<http://www.siller.fi/www/>). Muutakin vironkielistä toimintaa on tarjolla (tarkemmin ks. www.helsinginseurakunnat.fi/seurakunnat/kallio/eestikeelnekogudusetoo.html).

Vironkielinen media. Suomessa asuvat vironkieliset seuraavat sekä Viron (ERR) ja Suomen (YLE) kansallisten radio- ja tv-yhtiöiden sekä yksityisiä kanavia. Tällä hetkellä suomenvirolaisilla ei ole omakielistä printtimediaa (*Eesti Leht* (1997–2003) ja *Binokkel* (2003–2004) ovat lakanneet ilmestymästä), mutta syksyllä 2013 Suomeen syntyi yksityisestä aloitteesta ensimmäinen vironkielinen radioasema FinEstFM (<http://web.finestfm.fi/>; ks. myös Alliksaar 2013).

Suomen virolaisten mediankulutusta on kandidaatintyössään selvittänyt Britta Sepp (2015). Seppin mukaan tutkimukseen osallistuneet vironkieliset käyttävät sekä virolaista että suomalaista mediaa. Korkeammin koulutetut vastaajat seuraavat eniten YLEä, vähemmän toisia kanavia (Nelonen, MTV3, LivTV jne.). Myös suomen- ja vironkielisiä uutisportaaleja seurataan. Perus- ja keskiasteen koulutuksen saaneet vastaajat seuraavat eniten vironkielisiä uutisportaaleja, lukevat suomenkielistä printtimediaa ja kuuntelevat suomenkielistä radiota. Yksikään perus- tai keskiasteen koulutuksen saanut vastaaja ei seurannut suomenkielisiä uutisportaaleja eikä vironkielisiä aikakauslehtiä. Korkeammin koulutetut vastaajat suosivat suomenkielisiä mediakanavia (tarkemmin Sepp 2015: 26).

Globalisaation edetessä ja Internetin levitessä, niin että sisällöt ovat saatavilla yli rajojen, perinteiset kanssakäymisen rakenteet (esim. seurojen illanvietot, omakielinen kulttuuri- ja klubitoiminta) saavat tilalleen tai rinnalleen aktiivisen osallistuminen virtuaalisiin kanssakäymisympäristöihin. Niin myös Suomeen liittyvien vironkielisten tärkeimpänä tieto- ja seurustelukanavana toimivat lukuisat nettiverkostot, joita yksin Facebookissa on parikymmentä, esim. *Fin-Est Eestlased Soomes* (n. 32 000 jäsentä), *Viro-Naiskade jutunurk* (5300 jäsentä), *Turu Eestlased*, *Eestlased Helsingis*, *Eestlased Tamperes* jne. Facebookin ohella käytetään muitakin sähköisiä kanavia, kuten Skype, Viber, ChatOn, Twitter, Instagram jne.

Suomen YLE ei säännöllisesti lähetä vironkielisiä uutisia tai muuta ohjelmaa, mutta vironkielisiä elokuvia ja tv-ohjelmia on nähty Suomen tv-kanavilla (enimmäkseen matkailu-, historia-, kulttuuriaiheisia tai arkielämään liittyviä ohjelmia kuten ”Matkalla Virossa”, ”Hakkliaa ja Dallasia: Teemalauantai neuvosto-Virossa”, ”Kuidas käsi käib, Viro?” jne.) tai ohjelmiin kuuluvia Viro-aiheisia osuuksia (tarkemmin www.yle.fi). YLEn verkkosivuilta löytyy myös viron kielen ja kulttuurin alkeiskurssi, johon liittyy runsaasti videoita, viron- ja suomenkielisin tekstein (<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/12/15/viro>).

Suomenkielinen printtimedia (esim. *Helsingin Sanomat*, *Aamulehti*, *Kaleva*, *Iltalehti*, *Iltasanomat*) uutisoi jatkuvasti Virosta. Viime vuosina on tavan takaa käsitelty myös Suomen vironkielisiin asukkaisiin liittyviä aiheita (Suomessa työskenteleminen, verot ja lapsilisät, rikollisuus, viron kielen opetus, kulttuuri jne.).

Suomen virolaiset ja viron kieli ovat esiintyneet ainakin yhdessä, YLE2:n viikoittain näyttämässä perhesarjassa *Uusi päivä*, jonka yhtenä juonteena ovat kevästä 2016 lähtien olleet Suomessa työskentelevät virolaiset rakennusmiehet.

Viron kielen opiskelumahdollisuudet Suomessa. Viron kielen opiskeluun on Suomessa runsaasti mahdollisuuksia. Viron kielikursseja tarjotaan kansalaisopistoissa, kielikouluissa ja yliopistoissa. Suomessa onkin viron kielen ulkomaanopetuksella pisimmät perinteet. Ensimmäinen suomalaisen yliopiston viron kielen lehtorinvirka perustettiin Helsinkiin vuonna 1923, ja ensimmäisenä lehtorina toimi Villem Grünthal-Ridala. Akateemista viron kielen opetusta joko oppiaineen puitteissa tai yliopiston kielikeskuksessa on ollut tarjolla lähes kaikissa Suomen yliopistoissa. Tutkimusraporttia kirjoitettaessa (keväällä 2016) viron kieltä saattoi opiskella perus- tai sivuaineena Helsingin, Tampereen, Turun ja Oulun yliopistoissa. Viron kielen akateemista opetusta ohjaa ja rahoittaa pääsääntöisesti Suomen valtio.

Perusasteen kouluista viron kielen opetusta tarjoaa Latokartanon peruskoulu Helsingissä. Yksityiskohtaisen katsauksen vironkielisen opetuksen historiaan ja sen järjestämiseen koulussa on koonnut Anne Ribelus (2011). Latokartanon koulu on Suomen peruskouluista tällä hetkellä ainoa, jossa 1.–9. luokan oppilaille tarjotaan kaksikielistä opetusta suomeksi ja viroksi. Raporttia toimitettaessa (2015) koulussa oli noin 650 oppilasta, näistä kaksikielisessä opetuksessa noin 170 (tarkemmin ks. www.eestiklass.wordpress.com/). Latokartanon kaksikielisessä suomalais-virolaisessa opetuksessa olleiden lasten määrä lukuvuosittain vuosina 2009–2015 esitetään taulukossa 9 (tiedot on saatu Latokartanon koulusta sähköpostitse). Vironkielisten oppilaiden määrä on koulussa alkanut vähitellen huetta.

Lukuvuosi	Oppilaiden määrä
2009–2010	75 (+18 Roihuvuoren koulussa)
2010–2011	152
2011–2012	170
2012–2013	178
2013–2014	145
2014–2015	121

Taulukko 8. Latokartanon peruskoulussa kaksikieliseen opetukseen osallistuneiden oppilaiden määrä 2009–2015

Suomen valtio tukee myös maahanmuuttajien lasten äidinkielen opetusta. Perusopetuslain⁶ §12:n mukaan maahanmuuttajavanhemmilla on oikeus vaatia kunnalta lapsilleen ns. oppilaan äidinkielen opetusta kaksi tuntia viikossa (2x45 min). Tämän opetuksen päämääränä on tukea ja edistää äidinkielen taitoa, oman kulttuuritaustan tuntemista ja kulttuuri-identiteetin kehittymistä. Yksityiskohtaisemmin oppilaan äidinkielen opetuksen päämääristä ja järjestämisestä on säädetty *Perusopetuksen opetusuunnitelman perusteissa* (POP 2014).

⁶ Perusopetuslaki: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>.

Opetushallituksen tietojen mukaan (yksityistä kirjeenvaihtoa) lukuvuonna 2014–2015 viron kielen tunteja järjestettiin Helsingin, Hyvinkään, Vantaan, Hämeenlinnan, Tampereen, Espoon ja Keravan peruskouluissa. Yhteensä opetukseen osallistui 1134 lasta. Eniten viron kielen tunneilla kävijöitä oli Vantaan (521) ja Espoon (180) peruskouluissa. Yksityiskohtainen lista viron kielen opetusta antavista Suomen peruskouluista löytyy Viron kielen ja kulttuurin akateemisen ulkomaanopetuksen ohjelman verkkosivuilta (<http://ekkm.estinst.ee/keskused/koolid/>).

Viron kielen opetukseen osallistujien määrää muihin kieliryhmiin verrattaessa voi todeta, että virolaiset perheet lähettävät lapsiaan viron kielen tunneille selvästi vähemmän kuin muut ryhmät. Tähän voi olla eri syitä: tietämättömyys opetuksen järjestämisestä, oppituntien ajankohta ja paikka, lasten muut harrastukset ja puuhat koulupäivän jälkeen, logistiset ja taloudelliset ongelmat, motivaatio ja asenteet, suomen kielen oppimisen asettaminen etusijalle, Suomessa oleskelun tilapäisyys jne. Virolaisten heikko kiinnostus äidinkieliensä opetukseen on Suomen mediassa pantu merkille useaan otteeseen (Grönholm 2015; Juurak 2016). Leena Nissilän (2015) kokoama taulukko esittää äidinkieliensä opetukseen osallistuneiden koululaisten lukumäärät suurempien kieliryhmien osalta vuosina 2013 ja 2014.

Vuosi	2013	2014
Venäjä	4551	4746
Somali	2084	2290
Arabia	1319	1434
Viro	1088	1214
Albania	803	849
Englanti	535	591
Vietnam	513	494
Kiina	388	482
Kurdi	427	471
Persia	259	426
Espanja	289	399
Thai	315	287

Taulukko 9. Äidinkieliensä opetukseen osallistuneiden oppilaiden lukumäärä suurempien kieliryhmien osalta vuosina 2013 ja 2014

Virolaiset lastentarhat. Vironkielisiä lastentarhoja on Suomessa yksi: syksyllä 2012 avattu yksityinen Anni-lastentarha Helsingissä (<http://www.annilastentarha.fi/meist>). Lastentarhan perustoiminnot ovat vironkielisiä, mutta esikouluryhmässä kiinnitetään enemmän huomiota suomen kielen oppimiseen. Suomen kielen tunteja on kahdesti viikossa, ja lisäksi ohjelmassa on suomen kielen oppimista tukevaa toimintaa kuten satuaamuja Pasilan kirjastossa. Lastentarha tekee tiivistä yhteistyötä Helsingin yliopiston kanssa ja toimii harjoittelupaikkana varhaiskasvatuksen opiskelijoille. Työntekijät ovat vironkielisiä, ja tarhassa käy 40 lasta. Tarkemmin ks. Rudi 2012; Villmann 2012.

Virolaiset Suomen politiikassa. Tunnetuimpia virolaistaustaisia poliitikkoja Suomen julkisuudessa ovat olleet Jutta Zilliacus (o.s. Kingo, s. 1925)⁷ ja Erkki Tuomioja (s. 1946), jonka isoäiti oli Hella Wuolijoki.

Suomen virolaisilla ei ole omia poliittisia yhdistyksiään. Virolaisten osallistuminen Suomen politiikkaan on toistaiseksi ollut varsin laimeaa; muutamia virolaisia on tosin ollut ehdolla kuntavaaleissa (2004, 2012) tulematta kuitenkaan valituiksi (ks. Aasaru 2012; Tamme 2012). Suomen poliittisella näyttämöllä ei näy myöskään ns. virolaistaustaisia poliitikkoja tai poliitikkoja, jotka aktiivisesti ajaisivat virolaisten asiaa Suomessa.

Suomen julkisuudessa on tiettävästi viron kielen asemaan kiinnittänyt huomiota Helsingin kaupunginvaltuutettu Matti Niiranen (2012). Niirasen mukaan viron kielen asemaa Suomessa tulisi parantaa ja virosta tehdä Helsingin seudulla virallinen vähemmistökieli. Koska suuri osa suomenvirolaisista asuu pääkaupunkiseudulla, Helsingin kaupungin pitäisi lisätä tukeaan sekä Helsingissä sijaitsevalle *Eesti Majalle* että siinä toimiville järjestöille. Lisää huomiota viron kielelle on peräänkuuluttanut myös Suomen virolaisten liiton perustaja ja puheenjohtaja Rain Ots (elokuussa 2013). *Eesti Päevalehtille* antamassaan haastattelussa Ots katsoi, että Suomen kouluissa voisi pakollisen ruotsin sijasta olla mahdollisuus valita esimerkiksi joko ruotsi, venäjä tai viro (Lukk 2013). Rain Ots on Suomen virolaisten liiton nimissä myös laatinut raportin virolaisten kielellisistä oikeuksista Suomessa (”Raportti kielilainsäädännön noudattamisesta vuonna 2012”, Ots 2012).

Viron kielen käyttömahdollisuudet viranomaisten kanssa. Viron kieli on Suomessa samassa tyypillisessä tilanteessa kuin useimmat maahanmuuttajakielet: äidinkielen käyttö rajoittuu useimmiten perheeseen ja lähimpään tuttavapiiriin. Virallisessa kanssakäymisessä voi kuitenkin olla mahdollista käyttää myös viroa, etenkin Helsingissä ja muissa suuremmissa kaupungeissa, sillä monissa virastoissa (esim. Helsingin koulutuslaitoksissa) työskentelee virolaisia tai viron kielen taitoisia. Esimerkiksi Tampereen kaupungin maahanmuuttajainfo Mainio (www.tampere.fi/maahanmuuttajainfo) palvelee asiakkaitaan 16 kielellä, joihin kuuluu myös viro. Monien Suomen virastojen verkkosivut (esim. KELAn) ovat tarjolla vironkielistä versioina, ja tiedotteita on julkaistu myös viroksi. Yksityiskohtaista vironkielistä tietoa tasavaroista ja syrjintäkysymyksistä tarjoaa myös yhdenvertaisuusvaltuutetun verkkosivu: <http://www.syrjinta.fi/web/other/et>. Suomen kieltä osaamattomilla on viranomaisissa asioidessaan tarvittaessa mahdollisuus käyttää tulkkauspalveluja.

Viron kielen akateeminen käyttö. Suomessa järjestettävien tieteellisten tapahtumien kielellä on yleensä suomi, ruotsi ja/tai englanti. Aiheen mukaan (esim. suomalais-ugrilaisiin kie-

⁷ Jutta Zilliacus syntyi suomenvirolaiseen perheeseen ja oli elämänsä alkuvuodet Viron kansalainen. Hän toimi Ruotsalaisen kansanpuolueen kansanedustajana vuoteen 1986 eli ennen virolaisten laajamittaisen maahanmuuton alkamista, ja hänen aktiiviaikanaan Viro-yhteyksien esille tuominen politiikassa (kuten hän sittemmin on usein julkisuudessa kertonut) oli käytännössä mahdotonta. [Suom.]

liin, viron kieleen, Viron kulttuuriin ja historiaan liittyvissä tapahtumissa) voidaan tasavertaisena työkielenä käyttää myös viroa.

Tunnettuja Suomen virolaisia tai virolaistaustaisia henkilöitä. Suomessa asuvista tai pitempään asuneista, viroa äidinkielenään puhuvista tai virolaistaustaisista henkilöistä julkisuudessa tunnetuimpia lienevät toimittajat Rain Kooli ja Kulle Raig, suomenvirolainen aktivisti Rain Ots, viron kielen opetuksen ja kulttuurin esitaistelijat Järvi Lipasti, Helja Kirber ja Grete Ahtola, kielentutkija Riho Grünthal, poliitikko Erkki Tuomioja sekä kirjailija Sofi Oksanen. Aktiivisesti Viro-aiheita käsittelevistä suomalaisista eniten julkisuutta lienee saanut historian­tutkija Seppo Zetterberg.

2.2.4 Identiteetti- ja kielipoliittinen toiminta

Viron kieltä on alettu käyttää Suomessa julkisesti yhä enemmän, mutta eri genreissä (esim. pop, etnopop, kansanlaulu) viron kieltä kuulee vielä vähän. Eniten viron kieli on läsnä folkloretapahtumissa, joissa esiintyy virolaisia kuoroja tai (kansan)tanssiryhmiä kuten *Üleladed* tai *Siller*. Tietääksemme Suomessa ei tällä hetkellä ole ainakaan laajemmin tunnettuja Suomen virolaisten omia popmusiikkiryhmiä, sitä vastoin Suomen julkisuudessa (festivaaleissa, konserteissa) on nähty runsaasti Suomessa toimivia tai Sibelius-akatemiassa opiskelevia virolaisia muusikkoja. Ilmeisesti tunnetuin virolaisten muusikkojen esiintymispaikka Helsingissä on Musiikkitalon Ravintola-Klubi, mutta virolaisia muusikkoja on kuultu myös teattereissa (esim. Aleksanterin teatteri, Kansallisteatteri) sekä *Eesti Majassa*.

Suomen virolaiset ovat vuosituhaten vaihteesta lähtien järjestäneet myös koko Suomen virolaisyhteisön kokoontumisia, enimmäkseen parin-kolmen päivän mittaisten kesäisten ulkoilmatapahtumien muodossa. Viime vuosina (2015 Inkoossa, 2016 Riihimäellä) virolaisaktivistit ovat järjestäneet koko Suomen virolaisten juhannusjuhlia, joissa esiintyy Virosta saapuneita popmuusikkoja (esim. Koit Toome, Meie Mees, Karl Madis & Karavan, Smilers, Karl-Erik Taukar & Band). Viron median tietojen mukaan vuoden 2015 juhannusjuhlaan osallistui noin 2500 virolaista (Õhtuleht 2015).

Suomen vironkieliset ovat taustoiltaan niin erilaisia ja asuvat niin hajallaan ympäri Suomea, että yhtä keskusta tai keskusjärjestöä on ollut vaikea saada aikaan. Kiinnostuksiltaan ja tavoitteiltaan hyvin erilaisten virolaisten kokoaminen yhteen järjestöön ei ole vielä onnistunut Suomen virolaisten liitolta eikä Eesti Majassa toimivilta laitoksilta. Syyt löytynevät Suomen virolaisten heterogeenisestä taustasta, heidän Suomessa-olonsa erilaisista päämääristä ja eri tarpeista. Viron kielen puhujat eivät siis ole kokoontuneet yhteen instituutioon vaan moniin pienempiin mikroympäristöihin joko alueittain, toiminta-aloittain tai kulttuurikiinnostusten mukaan. Ei siis voi puhua yhdestä vironkielisestä ympäristöstä vaan monista pienemmistä kieliyhteisöistä kaupungin, kaupunginosan tai maaseutuyhteisön tasolla.

2.3 Kielikontaktit ja kielen säilyminen

Viro ja suomi ovat läheisiä sukukieliä, jotka muiden itämerensuomalaisten kielten joukossa kuuluvat uralilaisiin, tarkemmin ilmaisten suomalais-ugrilaisiin kieliin. Itämerensuomalaisten kielten ryhmässä voidaan erotella 10 kieltä tai murretta: viron, suomen, karjalan, lyydin, vepsän, inkerin, vatjan, liivin, võron ja seton kieli sekä meänkieli ja kainunkieli eli kveeni. Itämerensuomalaisista kielistä virallisia kansalliskieliä ovat vain suomi ja viro; lisäksi suomella ja meänkielellä on virallinen vähemmistökielen asema Ruotsissa, kainunkielellä Norjassa sekä karjalan ja vepsän kielellä Venäjällä Karjalan tasavallassa, ja myös suomessa karjalan kieli on nyttemmin virallisesti tunnustettu vähemmistökieleksi.

Kielitypologian kannalta suomen kieli on agglutinoiva, päätteitä sanavartaloon ”liimaava” kieli. Viro taas on historiansa aikana sekä sisäisistä syistä että ulkoisista vaikutteista siirtynyt flekteeraavan kielityypin suuntaan, eli siinä on enemmän sanavartaloiden sisäistä vaihtelua; viro on myös analyyttisempi kieli kuin suomi eli ilmaisee usein kieliopillisia merkityksiä erillisillä sanoilla siinä, missä suomi käyttää taivutusta tai johtimia (ks. tarkemmin Metslang 1994, Erelt 2003). Suomen ja viron läheinen sukulaisuus ilmenee kaikilla kielen tasoilla, sekä sanastossa että muoto-opissa ja lauserakenteissa. Koska huomattava osa suomen ja viron sanastosta on yhteistä alkuperää ja äännerakenteeltaan sekä merkitykseltään lähes tai jopa täysin yhtenevää, kielten puhujat pystyvät jossakin määrin ymmärtämään toisiaan. Kielten sukulaisuus luo varsinkin viroa äidinkielenään puhuville sen harhakuva, että suomea on helppo oppia ja ymmärtää. (Tämän johdosta tutkimuksemme vastaajat arvioivat suullisen suomen kielen taitonsa hyväksi, vaikka useimmat eivät koskaan olleet muodollisesti opiskelleet suomea vaan olivat oppineet sen joko kanssakäymisessä suomalaisten kanssa tai televisiota katselemalla.)

2.3.1 Yksikielisyys, kaksikielisyys ja monikielisyys

Suomessa asuvien vironkielisten heterogeeninen tausta heijastuu myös heidän suomen kielen taidostaan, kielivalinnoistaan ja kielikäyttäytymisestään laajemmassa mielessä. Vaikka viron kielen puhujien (etenkin niiden, jotka EU:n itälaajentumisen jälkeen ovat muuttaneet toiseen valtioon) kielikäyttäytymistä ei ole vielä systemaattisesti tutkittu (poikkeuksina Liebkind 2004 ja ELDIA 2016), voinee silti väittää, että Suomen samoin kuin Saksan virolaisilla kielivalintoja luonnehtii erilaisten mallien moninaisuus kahden ääripään – virolais-suomalainen kaksikielisyys ja viron kielen siirtyminen seuraavalle sukupolvelle, tai toisaalta viron kielestä luopuminen ja suomen kieleen siirtyminen – välillä (ks. Praakli 2016). Kielikäyttäytymiseen vaikuttavat lukuisat tekijät, mm. Suomeen-muuton ajankohta (Neuvostoliiton aikaan, Viron itsenäisyyden palauttamisen jälkeen, EU:n itälaajenemisen jälkeen), syyt ja päämäärät (lyhytaikainen työskentely, opiskelu, perheen yhdistäminen, lopullinen asuinmaan vaihto jne.). Muuton päämääristä riippuu suuresti myös se, millaiseksi kielenpuhujan suhde uuden asuinmaan enemmistökielen ja omaan äidinkielen muodostuu, missä määrin uuden kielen taitoa tarvitaan ja millä tasolla se opitaan.

Suomessa asuvat vironkieliset puhuvat viron yleiskieltä, monet myös etelävirolaisia kielimuotoja (Viron väestötilastojen mukaan Suomeen muutetaan erityisesti Etelä-Virosta). Vieraista kielistä osataan etenkin venäjää, englantia ja saksaa. Vain harvat viron kielen puhujat osaavat Suomen toista kansalliskieltä ruotsia. Suomen kielen taito tietenkin vaihtelee puhujittain, samoin kuin vaihtelee suomen kielen päivittäisen käytön tarve. Jotkut osaavat suomea lähes äidinkielen tasolla, tunnistavat eri murteita ja kielen alamuotoja ja osaavat ilmaista itseään suomeksi myös akateemisella tasolla; jotkut hallitsevat ns. oikeaa kirjakieltä (”oppikirjakieltä”); jotkut ovat omaksuneet suomalaisen puhekielen; jotkut puhuvat varsin sujuvasti, mutta eivät osaa kirjoittaa; jotkut pystyvät lukemaan alansa kirjallisuutta mutta eivät osaa puhua; joillakuilla suomen kielen taito rajoittuu ymmärtämiseen, lukemiseen ja/tai kykyyn tulla toimeen tutuissa kommunikaatiotilanteissa. Lienee myös virolaisia, joilla ei ole minkäänlaisia vieraan kielen taitoja, samoin kuin niitä, jotka ovat yksilön tai perheen tasolla vaihtaneet kieltä ja siirtyneet käyttämään vain suomea.

Koska suomenvirolaiset ovat enimmäkseen oppineet suomen kielen arjen kanssakäymisessä ennemmin kuin muodollisen kielenopetuksen avulla, he ovat yleensä oppineet etupäässä suomen puhekieltä ja suullista ilmaisua. Vironkielisten työllistyminen Suomen työmarkkinoilla (esim. rakennus- ja kuljetusala, siivous- ja kauneudenhoitopalvelut jne.) liittyykin lähinnä työpaikkoihin, joissa tarvitaan suomen kielen käyttöä suullisessa kanssakäymisessä tai ainakin kielen ymmärtämistä. Suomen kielen kirjoittamista tarvitaan usein äärimmäisen vähän, tai siihen riittää tietyn rajallisen, muodollisen sanaston tuntemus esimerkiksi hakemusten ym. lomakkeiden täyttämistä varten. ELDIA-tutkimuksen vastaajien kielitaitoa kuvataan tarkemmin raportin 4. kappaleessa.

Koska vuoden 2006 jälkeen Suomeen on muutettu suureksi osaksi niiltä Viron alueilta, joilla ei ole suoraa kosketusta Suomeen ja suomen kieleen (esim. suomalaisiin turisteihin), voi ilmeisesti myös väittää, että suurin osa myöhemmin Suomeen siirtyneistä on itse joutunut tekemisiin suomen kielen kanssa vasta aikuisiällä. Todennäköisemmältä tuntuu myös, että vironkielisten joukossa on runsaasti myös niitä, jotka Virossa asuessaan eivät koskaan joutuneet käyttämään kanssakäymisessään vieraita kieliä. Siksi myös tilanteet ja toiminnot, joissa tarvitaan monikielistä kommunikaatiota, voivat monille olla aivan uusi kokemus. ELDIAN aineiston pohjalta voi kuitenkin sanoa, että suurin osa vironkielisistä on monikielisiä: viron lisäksi he osaavat sekä Virossa opittuja vieraita kieliä että suomea.

Suomen vähemmistöryhmien kielivalintoja eri käyttöaloilla ja kielten välittymistä seuraaville sukupolville on tutkinut Karmela Liebkina (Liebkina ym. 2004). Tutkimuksessa nousee esiin yhteys suomen kielen taidon ja kielivalintojen välillä, mikä puolestaan korostaa kielivalintojen vaihtelevuutta: mitä paremmin vastaajat osasivat suomea, sen harvemmin he käyttivät perheen sisällä omien lastensa kanssa pelkästään omaa äidinkieltään. Noin puolet venäläisistä ja kaksi kolmasosaa virolaisista naisista käytti lastensa kanssa joko pääasiassa tai pelkästään suomen kieltä, mitä puolestaan selittää se, että mies oli usein suomenkielinen. Tutkimuksesta ilmenee myös, että korkeasti koulutetut haastateltavat (inkerinsuomalaisia lukuun

ottamatta) käyttävät enemmän omaa äidinkieltään (viroa tai venäjää) riippumatta siitä, miten hyvä heidän suomentaitonsa on. Myös Merja Tarnasen ja Minna Sunin (2005: 10–11) tutkimukset viittaavat siihen, että suomenvirolaiset ovat kielelliseltä käyttäytymiseltään hyvin epäyhtenäinen ryhmä.

Viron kielen puhujien asenteita viron kielen oppimiseen on tutkittu Itä-Suomen yliopistossa tutkimusprojektissa ”Families on the Move across Borders”. Tutkimuksessa ilmeni muun muassa, että Suomessa asuvat venäläiset pitävät kielen välittymistä seuraaville sukupolville tärkeämpänä kuin esimerkiksi virolaiset. Virolaisille perheille on paremminkin jossain määrin tyyppillistä toive ja tarve sulautua mahdollisimman nopeasti suomalaiseen yhteiskuntaan. Virolaisten perheiden suhtautumista äidinkielen opiskeluun on käsitelty myös Suomen mediassa, esimerkiksi Helsingin Sanomien artikkelissa otsikolla ”Suomenvirolaisten oma kieli uhattuna – vain puolet lapsista opiskelee viroa”. Artikkelissa kysytään, haluavatko viron kielen puhujat ylipäättään mahdollistaa lapsilleen äidinkielen opiskelun, ja kieliryhmien vertailun osalta todetaan, että Suomen vironkielisten lapset osallistuvat äidinkielen opetukseen vähemmän kuin venäjän- ja somalinkieliset. Vironkielisten heikompi kiinnostus äidinkielen tunteihin yhdistetään sekä virolaisten haluun kotoutua nopeasti että heidän kykynsä omaksua suomen kieli lyhyessä ajassa (tarkemmin Grönholm 2015). Ohimennon aihetta ovat käsitelleet myös Kadri Koreinik ja Kristiina Praakli (Koreinik & Praakli 2017).

Vaikka tämä katsaus jää yksityiskohtaisten tutkimusten puutteessa enemmänkin oletukseksi, eri lähteet (Suomi-yhteyksiä omaavien virolaisten someverkostoissa käydyt keskustelut) viittaavat asenteisiin, jotka saattavat mahdollisesti vaarantaa viron kielen välittymisen uusille sukupolville. Kvantitatiivisia tietoja tosin ei ole, ja nämä oletukset perustuvat someverkostoista kerättyyn kvalitatiiviseen aineistoon (tarkemmin: Koreinik & Praakli 2017).

Selvää on myös, että eri aikoina Suomeen muuttaneiden virolaisten asenteet sekä viron että suomen kielen opiskeluun, monikielisyyteen, kielivalintoihin jne. ovat erilaisia. EU:n itälääjentyksen myötä Suomen työmarkkinoille siirtyneille vironkielisille suomen kieli on paremminkin työväline: sitä tarvitaan etenkin työkieleksi, mutta henkilökohtaisempaa suhdetta siihen ei ole. Keskinäiseen kanssakäymiseen käytetään viron kieltä, jonka käyttöä tukevat myös vahvat vironkieliset verkostot. Jossain määrin ristiriitaisia ovat kuitenkin saman sukupolven edustajien asenteet suomen kielen oppimiseen, kun on kyse heidän omista lapsistaan: tässä kielten roolit ovat pikemminkin vaihtuneet, ja viron kielen käytön sijaan olennaisena pidetään suomen kielen nopeaa ja täydellistä omaksumista. Kristiina Praakli (ks. Klaas ym. 2015: 159–160) on esittänyt yhdeksi mahdolliseksi selitykseksi Virossa vallitsevien kieliasenteiden siirtymistä Suomeen: ”Lähtömaassa vallitsevat kieliasenteet ja etenkin venäjänkielisille esitettävät vaatimukset, joiden ytimessä on velvollisuus hallita maan kansalliskieltä, omaksutaan myös omaa itseä koskemaan. Vertailukohtana käytetään Viron venäjänkielisiä, ja siten maan virallisen kielen taitoa pidetään ”perusasiana” (*elementaarne*), virallisen kielen osaamattomuutta taas kuvaillaan esimerkiksi sanoilla ”Herra nähköön miten omituista” (*jumala imelik*) tai ”vähän kummallista” (*natuke imelik*).”

Vaikka Suomessa asuvien vironkielisten kielitaitoa ei ole yksityiskohtaisemmin tutkittu (poikkeuksena ELDIA sekä Viron väestönlaskenta 2011), ainakin EU:n itälaajenemisen jälkeen maahan muuttaneiden suomen kielen taidosta voi varovasti väittää seuraavaa:

- Vironkielisten suomen kielen taidon taso vaihtelee suuresti.
- Nuorempien työikäisten (25–40-vuotiaiden) miesten suomen kielen taito lienee parempi kuin naisten, sillä miehet yleensä siirtyvät heti Suomen työmarkkinoille.
- Suomen kielen taito on lähinnä suullista (osataan puhua suomen puhekieltä), kirjalliset ilmaisutaidot ovat niukat tai puutteelliset.
- Suomen kieltä on opittu muodollisen kielenopetusjärjestelmän ulkopuolella.
- Seuraavalta sukupolvelta odotetaan suomen kielen nopeaa omaksumista.

Suomessa asuvien tai Suomeen-muuttoa suunnittelevien vironkielisten suomen taitoa ei millään tasolla voi pitää itsestäänselvänä, sillä suomea, toisin kuin englantia tai saksaa, ei Viron koulujärjestelmässä yleensä opeteta vieraana kielenä. Samalla kuitenkin Viron edellisen väestönlaskennan tiedot (REL 2011) osoittavat, että suomentaitoisten määrä on Virossa lisääntynyt. Viron asukkaiden vieraiden kielten taitoa ovat eri väestönlaskentojen pohjalta tarkastelleet Kadri Koreinik ja Tõnu Tender (2013). Heidän analyysinsä mukaan Virossa suomen kielen taitoisten määrä on ensi kertaa ohittanut saksantaitoiset, vaikka saksan kieli on pitkään ollut Viron koulujärjestelmässä ensimmäisenä tai toisena valittuna vieraana kielenä. Suomentaitoisten määrän kasvua selittävät virolaisten tiiviit yhteydet Suomeen, mm. Suomessa työskenteleminen. Tähän viittaa myös se, että suomentaitoisia on eniten 30–49-vuotiaiden ikäryhmässä, yhteensä 82 362 henkeä (tarkemmin Koreinik ja Tender 2013: 86–87).

2.3.2 Kielikontaktien seuraukset

Viron kielen puhujat Suomessa, etenkin ne, jotka ovat siirtyneet Suomeen EU:n itälaajentumisen jälkeen (2006), ovat olleet kosketuksissa suomen kieleen suhteellisen lyhyen aikaa, useimmat vain kymmenisen vuotta tai sitäkin vähemmän. Siksi kielikontaktien syvemmistä seurauksista ei tällä hetkellä vielä voi puhua. Suomessa asuvien vironkielisten kontaktitilannetta voi verrata mihin hyvänsä maahanmuuttajaryhmän kielikäyttäytymiseen, jolle on tyyppillistä runsas mutta melko epäsäännöllinen kieliaineksen siirtyminen enemmistökielestä omaan äidinkieleen (ks. tarkemmin Praakli 2009).

Vironkielisten kielenkäytön näkyvimpiä tuntomerkkejä on suomen kielen ainesten siirtymien keskustelun pääkieleen (viroon), mitä kontaktilingvistiikassa kutsutaan koodinvaihdoksi. Koodinvaihto riippuu monista keskustelutilanteen tekijöistä (aihe, keskusteluun osallistujat, paikka jne.) mutta myös keskustelun taustalla vaikuttavista seikoista, esimerkiksi puhujien asenteista viron ja suomen kieltä kohtaan, siitä, miten he itse etnisyytensä ja kielensä määrittelevät, jne. Suomen kieleen vaihtamisella voi olla myös erilaisia pragmaattisia ja keskustelutehtäviä, esimerkiksi jonkun kolmannen henkilön siteeraaminen tai hänen sanojensa selos-

taminen, sanotun toistaminen tai korostaminen, sanoman täsmentäminen, huumori ja kielellinen leikinlasku jne. (tarkemmin ks. Praakli 2009).

Praaklin suullisessa (2009) ja kirjallisessa aineistossa (2016) koodinvaihdot ovat yleensä yksisanaisia, harvemmin fraasin tai pitemmän jakson mittaisia siirtymiä suomen kieleen. Ne voivat esiintyä lauseessa alkuperäisessä muodossa, siis suomenkielisen rakenteen täysin säilyttäen, kuten esimerkissä (a), tai viron kielen äänne- ja muotorakenteeseen integroituen, kuten esimerkissä (b):

- a. **Poliisi** hoiatab... tänä õhtul võib Helsinki kesklinnas pagulase jõugud liikvel olla!!
[‘**Poliisi** (vir. *politsei*) varoittaa... tänä iltana Helsingin keskikaupungilla voi olla liikkeellä pakolaisjoukkoja!!’]
- b. Mina küll ütlen, et käisin **verotoimistos**. [‘Minä kyllä sanon, että kävin **verotoimistossa** (vir. *maksuamet*).’]

Koodinvaihto koskee etupäässä erikoiskielten sanastoa (*maistraatti*, *poliisi*), kiitos-, pyyntö-, tervehdys- ja hyvästelyilmauksia, huudahduksia (*heippa*, *kiitos*, *moi* jne.) sekä kiro sanoja (*voi perkele*; *mitä helvettiä*; *jumalauta* jne.).

- a. **Moro Moro** ! Leidub ehk Uusimaa piirkonnas mõnda pädevat autoelektriku koos vahenditega kes tegeleb autode kodeerimisega ja olex enam vähem sina peal *bmw`dega* ??? [‘**Moro moro!** Löytyisiköhän Uudenmaan alueelta pätevää autosähkömiestä välineineen, joka hoitaa autojen koodausta ja olis jossain määrin perillä *bmw:istä?*’]
- b. **Heippa**, kas keegi teab kust saaks odavalt gaasi (*grillile*)? [‘**Heippa**, tietääkö kukaan mistä saisi halvalla kaasua (*grilliin?*)’]
- c. Tere, kas Soomes võib ringi sõita Inglismaa lubadega, või on kellelgi kogemusi? **Kiitos!** [‘Päivää, saako Suomessa ajella Englannin ajokortilla, tai onko kellään kokemuksia? **Kiitos!**’]

Vaikka varhaisessa kontaktitilanteessa suomalaisten ainesten käyttö on lähinnä satunnaista ja epäsäännöllistä, on otettava huomioon sekin mahdollisuus, että jotkin suomen kielen substantiivit ovat jo juurtuneet kielenkäyttöön ja ne käsitetään lainasanoina, jotka korvaavat viron kielen vastaavan sanan ja joiden käyttö on vironkielisten kesken laajemminkin hyväksytty. Somen (Facebook) keskusteluryhmien kirjallisessa kielenkäytössä tällaisia ovat ainakin *vero* (merkityksessä ‘verovirasto’, vir. *maksuamet*), *maistraat* (merkityksessä ‘väestörekisteri’, vir. *rahvastikuregister*, *elanikeregister*) ja *poliis* (‘poliisi’, vir. *politsei*):

- a. Oy XXXX otsib oma meeskonda ehitajaid (tööd on kuuele mehele) tegu on tunni tööga. Objekt asub Helsingi kesklinnas. Vajadusel aitan elamise ja **veros** paberitega! [‘Oy XXX etsii joukkueeseensa rakentajia (työtä on kuudelle miehelle) kyseessä tuntityö. Rakennuskohde on Helsingissä keskikaupungilla. Tarvittaessa autan asunnon ja **verossa** paperien kanssa.’]

- b. *Nimelt kadunud kõik paberid seoses soome kolimisega – poliis, maistraat, vero, kela.*
[‘Nimittäin hukkuu kaikki paperit suomeen muuton yhteydessä – poliisi, maistraatti, vero, kela.’]
- c. *Muidu kõvad mehed, aga poliisi kardetakse nagu tuld.* [‘Muuten kovia jätkeä, mutta poliisia pelätään kuin tulta.’]

Kristiina Praaklin (2009, 2010) tutkimustuloksia lyhyesti tiivistäen voi sanoa, että 1990-luvun alussa tai puolessavälissä Suomeen siirtyneiden viron kielen puhujien kielenkäytölle on hyvin tyypillistä siirtyminen suomen kieleen kesken lauseen. Suomen kielen vaikutus ilmenee kielen kaikilla tasoilla mutta näkyvimmin sanastossa. Syvemmistä kielenmuutoksista on vielä aikaista puhua. Yksityiskohtaisemmin Suomessa asuvien vironkielisten suullista kielenkäyttöä on kuvattu Kristiina Praaklin väitöskirjassa (2009) ja artikkeleissa (2010, 2014, 2016). Praaklin tutkimusta ja sen kielinäytteitä on Viron mediassa tarkemmin esitellyt Riin Aljas (2013). Suomi-suhteita omaavien virolaisten suullisessa kielenkäytössä ilmeneviä suomalaisuuksia ovat kuvanneet myös Joel Sang (1993) ja Mati Erelt (1999), lastenkielen osalta Sirje Hassinen (2002), Kristiina Teiss (2005, 2006) sekä Hanna Jokela ja Geda Paulsen (2009).

3 Tutkimuksen otanta ja menetelmät

Seuraavassa selostetaan lyhyesti tutkimuksen otannan, tiedonkeruun ja analyysin periaatteet.

3.1 Kenttätyö

Kaikissa ELDIA-projektin tutkimissa yhteisöissä kenttätyöt pyrittiin toteuttamaan samalla periaatteella ja samoin menetelmin. Kenttätyöhön kuului kyselykaavaketutkimus sekä sitä tukevia yksilö- ja ryhmähaastatteluja, joiden kohderyhmänä olivat sekä kohdevähemmistö (virolaiset) että vertailuryhmä (suomalaiset). ELDIAN kyselykaavakkeen ja tiedonkeruun suunnittelusta päävastuussa oli Jarmo Lainio (Tukholman yliopisto). Erinäisten ongelmien vuoksi, jotka lopulta johtivat Tukholman yliopiston eroamiseen projektista, tämä työvaihe viivästyi, kyselykaavakkeen koeversiota ei ehditty kunnolla testata, kaavakkeesta tuli laaja ja raskas täyttää, ja kaavakkeen kysymysten muotoiluihin tai käännöksiin jäi ongelmakohtia, joita ei ehditty korjata.

3.2 Kyselykaavaketutkimus

Suomessa kyselykaavake lähetettiin postitse väestörekisteristä tilatulle satunnaiselle vastaajaotokselle: 800:lle vähemmistön ja 800:lle vertailuryhmän edustajalle, jotka oli satunnaisotannalla valittu ikäluokista 18–29, 30–49, 50–64 ja 65+. Tammikuussa 2011 aloitettu tutkimus kesti kolme kuukautta ja kattoi koko Suomen.

Vähemmistöryhmään kuuluvat vastaajat saivat kyselykaavakkeen sekä suomeksi että viroksi ja saivat itse valita, kummalla kielellä mieluummin vastasivat. Kaavakkeen yhteydessä lähetettiin myös allekirjoitettavaksi suostumus kyselyyn osallistumiseen sekä kutsu osallistua täydentäviin yksilö- ja ryhmähaastatteluihin.

Kyselyn vastausprosentti jäi toivottua pienemmäksi: vastanneita oli lopulta 171 (21,4%). Heikkoa vastausprosenttia voi selittää monella tavoin. Kohderyhmän nuoremista edustajista monet olivat asuneet Suomessa vasta vähän aikaa eivätkä vielä mielessään yhdistäneet itseään Suomeen. Vanhempien ikäluokkien (50–64, yli 65) kohdalla ilmeni, että monet otantaan joutuneet, vaikka heidän äidinkielekseen oli väestörekisterissä merkitty viro, eivät todellisuudessa osanneet viroa tai osasivat sitä heikosti. Tässä ikäryhmässä oli myös paljon inkerinsuomalais- ja venäläistaustaisia, joiden äidinkielenä ja/tai kotikielenä oli venäjä tai inkerinsuomi. Vastaajia pyrittiin aktivoimaan myös lähettämällä muistutuksia sekä levittämällä kutsua sosiaalisessa mediassa. Yksilölliset yhteydenotot eivät olleet erityisen menestyksekkäitä, mutta vastaajajoukkoa voi silti pitää tulosten analyysin ja tulkinnan kannalta riittävän edustavana.

Verrokkiryhmän kyselytutkimus toteutettiin samalla periaatteella: vastaajat ikäryhmistä 18–29, 30–49, 50–64 ja 65+ oli valittu satunnaisotannalla kautta Suomen. Osallistuminen jäi valitettavasti laimeaksi, niin että vastaajia oli lopulta 142 (vastausprosentti 17,8%).

Yksilö- ja fokusryhmähaastattelut. Kenttätöiden toisessa vaiheessa haastateltavina olivat vähemmistöryhmän (ikäluokista 18–29, 30–49, 50–64 ja 65+), enemmistön viestimien sekä enemmistöryhmän poliitikkojen edustajat. Haastattelujen runkona toimi kysymysluettelo, johon yksilöhaastatteluissa kuului 40, ryhmähaastatteluissa 20 kysymystä.

3.2.1 Vähemmistöryhmän kyselykaavake

ELDIA-tutkimuksen vähemmistöryhmän kyselykaavake jakautui kuuteen aihepiiriin:

1. Taustatietoa vastaajasta (kysymykset 1–6): sukupuoli, ikäryhmä, talouden koostumus, syntymämaa ja syntymäpaikka, koulutustaso ja ammatti.

2. Taustatietoa kielenkäytöstä (7–27): kysymyksiä vastaajan äidin- tai ensikielestä, viron ja suomen kielen oppimisesta, kielivalinnoista sukupolvien välisessä ja sisäisessä kanssakäymisessä (esim. isovanhempien kanssa, vanhempien kesken, vanhempien kanssa puhuttu kieli lapsuudessa ja nyt, sisarusten kanssa puhuttu kieli lapsuudessa ja nyt, puolison ja lasten kanssa käytetyt kielet).

3. Kielitaito ja kielenkäyttö (28–32): vastaajia pyydettiin arvioimaan omaa kielitaitoaan eri kielenkäytön alueilla (puheen ymmärtäminen, puhuminen, lukeminen, kirjoittaminen) sekä vähemmistö- (viro) ja enemmistökielen (suomi) että mahdollisesti jopa viiden vieraan kielen osalta (englanti, venäjä, ruotsi, saksa, jokin muu vieras kieli). Osion päätteeksi kysyttiin vastaajien kielenkäyttöä eri yhteyksissä sekä yksityiselämässä että julkisissa tiloissa (esim. työpaikalla, koulussa, kaupassa, kadulla, viranomaisien kanssa jne.).

4. Asenteet, halu käyttää kieltä, kielenhuolto (33–61): vastaajia pyydettiin mm. ilmaisemaan vaikutelmiaan eri kielistä sekä ilmoittamaan viisijakoisella asteikolla (*täysin samaa mieltä – samaa mieltä – vaikea sanoa – eri mieltä – täysin eri mieltä*) mielipiteensä erinäisistä väitteistä, jotka koskivat kielten sekaisin käyttämistä, viron ja suomen kielen arvostusta ja tukemista, sekä erinäisten kielten (viro, suomi, englanti, ruotsi, jokin muu) merkitystä tulevaisuuden Suomessa.

5. Julkinen kielenkäyttö (61): vastaajilta kysyttiin, käytetäänkö viroa heidän mielestään Suomessa erinäisissä julkisissa yhteyksissä (esim. poliisiasemalla, verovirastossa, KELA:ssa, työvoimatoimistossa, sairaalassa, oppilaitoksissa jne.).

6. Kulttuurituotteiden ja viestimien käyttö eri kielillä (62–63): kyselykaavakkeen kaikkein yksityiskohtaisimmat kysymykset kartoittivat vastaajien kulttuurituotteiden ja median (joukkoviestimet, sosiaalinen media) käyttöä sekä luovia harrastuksia eri kielillä (esim. kaunokirjallisten tekstien kirjoittaminen, musiikki- tai teatteriharrastus).

Monet kysymyksistä olivat vastaajien mielestä, tämän kieliyhteisön taustan ja erikoispiirteet huomioon ottaen, ongelmallisia tai aiheettomia. Näin esimerkiksi kysymykset vastaajan kouluopinnoissaan käyttämistä kielistä (tulee muistaa, että ylivoimainen enemmistö vastaajista oli syntynyt, kasvanut ja käynyt koulunsa vironkielisessä ympäristössä), lasten kielen käyttöön ja kasvatukseen liittyvät asenteet lapsuudessa ja nyt, onko viron kielen käyttöä pyritty estämään, jne. Tässä tulee korostaa, että koko tutkimushankkeen menetelmiin kuului saman kyselykaavakkeen käyttö kaikkien kieliyhteisöjen parissa. Kysymykset, jotka suomenvirolaisten kannalta eivät tuntuneet mielekkäiltä, saattoivat ELDIAN muissa tapaustutkimuksissa olla erittäin olennaisia ja tuottaa arvokasta tietoa monikielisydestä ja kielellisestä käyttäytymisestä.

3.2.2 Vähemmistön kyselykaavaketutkimuksen vastaajat

Vironkielisten kyselytutkimukseen osallistui 170 vastaajaa, joista suurin osa (85,3%) valitsi täytettäväkseen vironkielisen kaavakkeen. Odotusten mukaisesti vastaajista enemmistö oli naisia (115 eli 68,1%), miehiä oli noin kolmannes (54 eli 32%). Vastaajien ikärakenteessa ei näy erityisiä poikkeamia. Prosentuaalisesti aktiivisimmin osallistui ikäryhmä 50-64 (54 eli 32%), passiivisimpia olivat nuorimmat (18-29-vuotiaat) vastaajat (29 eli 17%), mutta kaiken kaikkiaan ikäluokat ovat jokseenkin tasavertaisesti edustettuina: eniten vastaajia oli ikäryhmässä 50-64, mutta lähes yhtä aktiivisesti vastasivat myös ikäryhmät 30-49 (44 eli 26%) ja 65+ (42 eli 25%).

	18-29	30-49	50-64	65+	summa
Miehiä	6	16	20	12	54
Naisia	23	28	34	29	114
Yhteensä	29	44	54	41	168

Taulukko 10. Kyselykaavaketutkimuksen suomenvirolaisten vastaajien sukupuoli- ja ikäjakauma

Perheen ja talouden koostumusta koskevat vastaukset osoittavat, että vastaajista suhteessa useimmat (38%) asuivat kahdestaan avio- tai avopuolisonsa kanssa. Lähes kolmasosa (29,6%) eli yhden hengen taloudessa, 20,8%:lla oli sekä avio- tai avopuoliso että lapsia. Muita perhetyppejä oli vähemmän: 5,6% oli yhden tai useamman lapsen yksinhuoltajia, ja vielä vähemmän oli vanhempiansa luona asuvia vastaajia (2,5%). Harvinaisin tässä vastaajajoukossa oli ns. kolmen sukupolven perhe (isovanhemmat, vanhemmat ja lapset), ja jotkut vastaajat olivat valinneet vaihtoehdon ”muu tilanne”. Voi siis todeta, että yli puolet vastaajista (58,8%) elää avio- tai avoliitossa, ja näistä yli kolmasosalla talouteen kuuluu myös lapsia.

Hieman yli puolet vastaajista (91 eli 55,5%) oli työelämässä (yhteensä mainittiin 16 eri ammattialuetta), noin kolmasosa (47 eli 28,7%) oli eläkkeellä, ja kymmenesosa oli valinnut vaihtoehdon ”muu tilanne”. Jotkut vastaajista ilmoittivat olevansa etsimässä työtä tai työskentelevänsä kotona.

Vastaajien syntymämaa. Lähes kaikki tutkimukseen osallistuneet vastaajat olivat syntyneet Suomen ulkopuolella: ylivoimainen enemmistö (142) Virossa, 14 entisessä Neuvostoliitossa

(13 historiallisessa Inkerissä, yksi Karjalassa), yksi vastaaja Puolassa; vain neljä vastaajaa 170:stä oli merkinnyt syntymämaakseen Suomen. Vastauksen täydentävistä kommenteista ilmenee, että suurin osa Virossa tai entisessä Neuvostoliitossa syntyneistä vastaajista on muuttanut Suomeen Viron uuden itsenäistymisen (1991), EU:n itälaajentumisen (2004) tai työvoiman liikkuvuusrajoitusten poistumisen (2006) jälkeen.

Suurin osa vastaajista asui kyselyn suoritusajaksi Suomessa, useimmiten suurissa kaupungeissa ja erityisesti Suur-Helsingissä (Helsinki, Espoo, Vantaa). Seitsemän vastaajaa merkitsi asuinpaikakseen Viron; todennäköisesti kysymys on ”sukkulaväestöstä”, jolla on asuinpaikka molemmissa maissa ja työpaikka Suomessa.

Vastaajien koulutustaso. Hieman yli puolella vastaajista (81 eli 57%) on toisen asteen koulutus, vajaalla kolmasosalla (42 eli 29,6%) korkeakoulututkinto, 12%:lla vain ensimmäisen asteen koulupohja. Muodollinen koulutus puuttui täysin kahdelta vanhimpaan ikäryhmään (yli 65) kuuluvalta vastaajalta. Vastaajien koulutustason jakauma sukupuolittain ja ikäryhmittäin esitetään seuraavissa taulukoissa.

	Ei muodollista koulutusta	Kansa- tai peruskoulu	Keskiasteen koulutus	Korkeakoulu	Yhteensä
Miehiä	0	8	28	9	45
Naisia	2	8	53	33	96
Yhteensä	2	16	81	42	141

Taulukko 11. Suomensuomalaisten vastaajien koulutustaso sukupuolittain

	Ei muodollista koulutusta	Kansa- tai peruskoulu	Keskiasteen koulutus	Korkeakoulu	Yhteensä
18-29	0	1	14	6	21
30-49	0	3	20	12	35
50-64	0	6	25	15	46
65+	2	6	22	9	39
Yhteensä	2	16	81	42	141

Taulukko 12. Suomensuomalaisten vastaajien koulutustaso ikäryhmittäin

Vastaajilta kysyttiin myös vanhempien koulutustasoa. Vastauksista ilmenee, että useimpien vastaajien vanhemmilla on vähintään toisen asteen koulutus, äideillä yleensä korkeamman tason koulutus kuin isillä.

3.2.3 Verrokkiryhmän kyselykaavakkeen rakenne

Verrokkiryhmän kyselykaavake oli rakenteeltaan samantapainen kuin vähemmistöryhmän ja koostui seuraavista aihekokonaisuuksista: taustatiedot vastaajasta (kysymykset 1–6), äidin-kieli ja kielivalinnat (7–11), itse arvioitu kielitaito (14–18), suhtautuminen eri kielisiin (12–13, 19–46) sekä median ja kulttuurituotteiden käyttö eri kielillä (47). Verrokkiryhmän kyselykaavakkeessa oli vähemmän kysymyksiä vastaajan perheensisäisestä kielenkäytöstä, ja myös kieliasenteita koskevia kysymyksiä oli muokattu.

3.2.4 Verrokkiryhmän kyselykaavaketutkimuksen vastaajat

Verrokkiryhmän vastaajat (”suomalaiset”) valittiin satunnaisotannalla, ja heille lähetettiin postitse kyselykaavake Suomen molemmilla kansalliskielillä, suomeksi ja ruotsiksi. Kaikkiaan kaavakkeita palautettiin 146, joista suurin osa suomenkielisenä (92%), 8% vastaajista oli valinnut ruotsinkielisen version.

Verrokkiryhmän vastaajista 63% oli naisia (vähemmistön vastaajista naisia oli 68%). Aktiivisimmin vastasivat 50–64-vuotiaat (29%), passiivisimpia olivat nuorimmat, 18–29-vuotiaat (21%). Muut ryhmät olivat edustettuina jokseenkin tasaisesti: 30–49-vuotiaita oli 24%, yli 65-vuotiaita 26%. Lähes puolet vastaajista (41%) eli kahdestaan avio- tai avopuolisonsa kanssa, neljäsosa (25%) yhden hengen taloudessa, 22% yhdessä puolison ja lapsensa/lastensa kanssa, 5% yksinhuoltajaperheenä. Kaikki vastaajat poikkeuksetta olivat syntyneet Suomessa. Koulutustason suhteen suurimman ryhmän muodostivat keskiasteen koulutuksen saaneet (42%), korkeakoulututkinto oli 35%:lla, kansakoulu- tai peruskoulupohja 21%:lla, ja kolme vastaajaa ilmoitti, ettei heillä ollut minkäänlaista muodollista koulutusta. Vastaajien vanhempien koulutustasossa ei ollut olennaisia eroja. Useimpien vastaajien äideillä oli joko perus- (47%) tai keskiasteen koulutus (30%), isien koulutustaso oli hivenen alhaisempi: 44%:lla oli perustason, 28%:lla keskitason koulutus. Korkeakoulututkinto oli 15%:lla isistä ja 11%:lla äideistä. Vastaajista noin puolet oli työelämässä tai opiskelemassa (52%), kolmasosa (30%) eläkkeellä, 8% työttömänä tai työnhaussa, 6% työskenteli kotona ja 4% valitsi vaihtoehdon ”muu tilanne”.

3.3 Yksilöhaastattelut

Kenttätöiden toisena vaiheena olivat vähemmistö- ja enemmistökielen puhujien yksilö- ja fokusryhmähaastattelut. Vähemmistön edustajista haastateltiin kahdeksaa – yhtä kummastakin sukupuolesta ja kustakin ikäryhmästä (18–29, 30–49, 50–64, 65+). Kyselykaavaketutkimus oli kattanut koko Suomen, mutta haastatteluihin värvättiin etupäässä pääkaupunkiseudun virolaisia. Olennaisena kriteerinä pidettiin, että vastaaja olisi asunut Suomessa vähintään viisi vuotta, puhuisi äidinkielenään viroa mutta osaisi myös suomea ja olisi omassa arjessaan tekemisissä sekä suomalaisten että paikallisen virolaisyhteisön kanssa.

Kaikki haastattelut saatiin suoritetuksi suunnitelmien mukaan, mutta tutkijoiden oli otettava huomioon, että samaan aikaan ELDIAn kenttätöön kanssa Helsingin virolaisten parissa suoritettiin kaksi muutakin kyselytutkimusta, mikä todennäköisesti vaikutti kohderyhmän osallistumishalukkuuteen.

Haastattelujen rakenne. Kaikki haastattelut olivat ns. puolirakenteisia ja noudattivat ELDIAn yleistä ohjeistusta, vaikka eri kohdevähemmistöjen osalta haastattelukysymyksiä olikin jonkin verran muokkailtu. Jokainen yksilöhaastattelu koostui noin 40 kysymyksestä. Haastattelujen pituus vaihtelee aihepiirin mukaan, mutta keskimäärin haastattelut kestivät noin 90 minuuttia. Kaikkiaan Suomessa tehtiin kahdeksan yksilöhaastattelua, joiden aineistoa on yhteensä 9 tuntia ja 58 minuuttia.

3.4 Fokusryhmähaastattelut

3.4.1 Vähemmistön fokusryhmähaastattelut

Fokusryhmähaastatteluihin koottiin 4–6 vastaajaa kustakin ikäryhmästä, 30–49-vuotiaista erikseen naisten ja miesten haastatteluryhmät. Lisäksi yhteen haastatteluryhmään kutsuttiin ns. asiantuntijoita, aktiivisesti viron kielen ja kulttuurin kysymysten kanssa tekemisissä olevia virolaisia. Fokusryhmähaastattelut keskittyivät kielen ja kulttuurin säilymisen kysymyksiin ja kestivät noin puolitoista tuntia kukin. Haastattelut suoritti Tiina Hakman kevään 2011 aikana, ja niihin osallistui virolaisia Helsingistä tai pääkaupunkiseudulta.

3.4.2 Enemmistön fokusryhmähaastattelut

Suomenvirolaisten haastattelujen lisäksi järjestettiin kaksi fokusryhmähaastattelua, joihin kutsuttiin 1) Suomen median edustajia sekä 2) suomalaisia vähemmistökysymysten asiantuntijoita. Viimeksi mainittuun ryhmään pyrittiin valitsemaan etenkin suomenvirolaisten tilannetta tuntevia tai sen kanssa tekemisissä olleita. Kummankin haastattelun pääteemoina olivat maahanmuutto, Suomen vähemmistö-, koulutus- ja kulttuuripolitiikka, viestimien rooli samoin kuin vähemmistökielten asema ja tulevaisuus Suomessa. Kumpikin haastattelu kesti noin puolitoista tuntia. Haastattelut järjestettiin kesällä 2011, ja haastattelijoina olivat Tiina Hakman ja Kristiina Praakli. Ryhmähaastattelujen kesto on yhteensä 11 tuntia 18 minuuttia.

3.5 ELDIAN tulosten analyysin periaatteet

Tässä luvussa⁸ selostetaan lyhyesti tutkimusaineiston analyysin periaatteet ja menetelmät. ELDIAN aineistot ovat hyvin erilaisia keskenään, mutta niitä analysoitiin yhtenäisten periaatteiden ja ohjeiden mukaan, että tulokset olisivat keskenään vertailtavia.

3.5.1 Vähemmistökielet osana nykyajan yhteiskuntien monikielisyttä

Aineiston analyysin tärkeimpänä päämääränä oli tuottaa uutta tietoa monikielisyyden keskeisistä sosiolingvivististä, sosiologisista ja juridisista näkökohdista Euroopan eri valtioissa. ELDIAN lähtökohtana oli vähemmistökielten elinvoimaisuuden tarkastelu paljon laajemmassa monikielisyyskontekstissa kuin mitä suuressa osassa tähänastista (Euroopan) vähemmistökielten tutkimusta on tähän asti otettu huomioon.

Euroopan sekä enemmistö- että vähemmistökielten puhujat käyttävät päivittäin monia kieliä. Valitettavasti monet kieliresurssit (esim. muodollinen kielenopetus) eivät ole yhtä hyvin kaikkien vähemmistökielten puhujien saatavilla, ja usein näiden taloudelliset lähtökohdatkin ovat huonommat. Vähemmistökielen elinvoimaisuutta ei määritä ainoastaan sen suhde enemmistökieleen vaan myös sen asema yhteiskunnan kielten arvoasteikossa. Joskus ratkaiseva merkitys voi olla myös vähemmistökielen asemalla naapurimaassa (esim. ELDIAN kielistä pohjoissaamen ja karjalan tapauksessa).

ELDIA-kielioppaat valittiin vähemmistö- ja enemmistöryhmän (ns. verrokkiryhmä) joukosta. Kieliaineisto ei kuvaile ainoastaan tutkittavan kieliyhteisön vähemmistökielen taitoa, kielen käyttöä ja asenteita sitä kohtaan, vaan myös enemmistökielen sekä muiden kielten (esim. englannin, saksan, ranskan tai venäjän) taitoa, niiden käyttöä ja niihin liittyviä asenteita. Samalla tässä kerätyn kieliaineiston analyysin yhtenä päämääränä oli selvittää yhteisössä/yhteiskunnassa vallitsevia monikielisyyden malleja ja tutkia, suositaanko vai estetäänkö tutkittavana olevan vähemmistökielen säilymistä.

Kyselykaavake- ja haastatteluaineiston analyysimenetelmät ja ohjeistuksen kehittivät koko ELDIA-projektia varten Anneli Sarhimaa (tämän työvaiheen vastaava johtaja) ja Eva Kūhhirt.

3.5.2 ELDIAN käytännöllinen päämäärä

ELDIA-aineiston analyysin lopullisena päämääränä oli Euroopan kielten elinvoimaisuusbarometrin (*European Language Vitality Barometer*; EuLaViBar) kehittäminen. Barometri on analyysimenetelmä, jota voi soveltaa sekä ELDIAssa tutkittujen että muiden kielten elinvoimaisuuden arvioimiseen.

⁸ Luku 3.5 perustuu alkuperäisen englanninkielisen raportin osaan, jonka kirjoittivat Anneli Sarhimaa ja Eva Kūhhirt.

EuLaViBar-työ eteni kahdessa vaiheessa: ensin kunkin vähemmistökielen aineiston pohjalta kehitettiin sen tilaa kuvaava barometrikuvaukset, ja näiden pohjalta sitten kaikkiin analyysitulokseen perustuva, yleiseen käyttöön tarkoitettu ”työkalupakki” (*EuLaViBar Toolkit*), johon sisältyy myös paranneltu versio kyselykaavakkeesta. Työkalupakki on julkaistu ELDIA-projektin verkkosivuilla (www.eldia-project.org) sekä PHAIDRA-tietokannassa (<http://phaidra.univie.ac.at/o:301101>); työkalupakin sekä vertailevan loppuraportin laativat Sia Spiliopoulou Åkermark (tämän työvaiheen vastaava johtaja), Johanna Laakso, Anneli Sarhimaa ja Reetta Toivanen.

3.5.3 Kielen elinvoimaisuuden määrittelemisestä ja mittaamisesta

ELDIA:n lähtökohtana on, että kielen elinvoimaisuus heijastuu sekä puhujan kyvyssä ja halussa käyttää kieltä (julkisesti ja yksityiselämässä) että hänen kyvyssään kehittää kieltä ja välittää se jälkipolville. Oletuksena on myös, että kielen elinvoimaisuutta voi mitata. Tässä ELDIA on nojautunut kielen elinvoimaisuutta käsittelevään aiempaan tutkimukseen; keskeisiä ovat olleet esimerkiksi Joshua Fishmanin, Leena Hussin, Christopher Stroudin ja Anna-Riitta Lindgrenin tutkimukset, mutta myös UNESCO:n kielten elinvoimaisuutta ja uhanalaisuutta käsittelevät raportit (2003, 2009).

EuLaViBarin malli soveltaa kahden tutkijan, François Grinin ja Miquel Strubellin ajatuksia. Olemme johdonmukaisesti operationalisoineet Grinin muotoilemat kolme edellytystä kielen elinvoimaisuudelle; ne ovat **kyky** (*Capacity*), **tilaisuus** (*Opportunity*) ja **halu** (*Desire*) käyttää kieltä (ks. Grin 2006; Gazzola & Grin 2007). Strubellilta peräisin on ajatus kielenkäyttäjistä **kielituotteiden** (*Language products*) kuluttajana (Strubell 1996; 2001). Mallissa on yhtymäkohtia myös Joshua Fishmanin ”sukupolvien välisen kielen välittymisen häiriintymisen asteikkoon” (*Graded Intergenerational Disruption Scale*), joka 1990-luvulta lähtien on ollut perustana monille kielen elinvoimaisuutta arvioiville tutkimuksille (ks. Fishman 1991).

EuLaViBar-mallin analyysissä on neljä tasoa:

- a. painopistealueet (*Focus Areas*)
- b. painopistealueiden ulottuvuudet (*Dimensions*)
- c. ulottuvuuksien osatekijät (*Variables*)
- d. osatekijöiden arvot (*Variants*).

EuLaViBarin neljä painopistealuetta ovat aiemmin mainitut **kyky**, **tilaisuus**, **halu** sekä **kielituotteet**. ELDIA:ssa ne on määritelty seuraavasti:

- **Kyky** tarkoittaa puhujan subjektiivista kielikykyä, hänen omaa käsitystään omasta kielitaidostaan. Määritelmään ei sisälly koulutukseen tai perhetaustan kielenkäyttöön perustuva ns. objektiivinen kielikyky, koska sen mittaaminen ja arviointi on ongelmallista. Objektiivisen kielikyvyn ulottuvuudet sijoittuvat painopistealueeseen **tilaisuus**.

- **Tilaisuus** tarkoittaa niitä käytänteitä ja järjestelyjä (esimerkiksi lainsäädäntö, koulutus, viestimet), jotka mahdollistavat, tukevat, rajoittavat tai estävät vähemmistökielten käyttöä. Tällä viitataan vain olemassaoleviin järjestelyihin, ei sellaisiin, joita kielenkäyttäjät toivoisivat. Yksityiselämän alueeseen kuuluvia kielenkäyttötilaisuuksia ei ole luettu tähän, mutta on huomattava, että ne voivat limittyä tai sulautua julkisiin kielenkäyttötilanteisiin (esim. kahvitaukokeskustelut työtovereiden kanssa työpaikalla, jolla työhön liittyvä kielenkäyttö on työnantajan tai kielipoliittisten määräysten säätelemää).
- **Halu:** ihmisten halukkuus käyttää vähemmistökieltä, mikä ilmenee myös asenteina ja kielenkäyttöön liittyvinä tunteina.
- **Kielituotteet:** tällä ymmärretään vähemmistökielisiä tuotteita ja palveluja mutta myös niiden kysyntää (esim. kaunokirjallisuus, oppimateriaali, konsertit, esitykset jne.).

Painopistealueet jakautuvat neljään ulottuvuuteen: **lainsäädäntö** (*Legislation*), **koulutus** (*Education*), **viestimet** (*Media*) sekä **kielenkäyttö ja vuorovaikutus** (*Language use & interaction*), jotka on määritelty seuraavasti:

- **Lainsäädäntö** tarkoittaa kieleen liittyvän lainsäädännön olemassaoloa tai puutetta, kielen käytön ja kielellisen monimuotoisuuden tukemista tai rajoittamista ja estämistä, samoin kielenpuhujien tietoisuutta lainsäädännöstä ja suhtautumista siihen.
- **Koulutuksen** ulottuvuuteen kuuluvat muodollisen ja epämuodollisen oppimisen ja opettamisen kysymykset (esim. koulutustaso, kielen omaksuminen, koulun opetuskieli, mielipiteet, asenteet ja tunteet koulutusta kohtaan jne.).
- **Viestimien** ulottuvuuteen kuuluvat mediaan liittyvät kysymykset, esim. median koulutus, vähemmistökielisten viestimien olemassaolo, mediatuotteiden ja niiden käytön kieli, enemmistön kysymysten käsitteleminen vähemmistön mediassa tai päinvastoin, jne.
- **Kielenkäyttö ja vuorovaikutus** kattaa kielenkäytön eri osa-alueet, eri tilanteissa ja eri ihmisten kanssa.

Ulottuvuuksien osatekijöitä ovat

- yhteisön jäsenten asenteet vähemmistökieleen ja sen puhujiin
- yhteisön jäsenten asenteet muihin kieliin ja niiden puhujiin
- kielen käyttö eri alueilla
- lainsäädännön saatavuus vähemmistökielellä
- vähemmistökielisten viestimien olemassaolo
- sukupolven sisäinen kielenkäyttö
- sukupolvien välinen kielenkäyttö
- kielen omaksuminen
- kielen säilyminen

- opetuskieli
- koulutusta säätelevä lainsäädäntö
- median kuluttaminen ja tuottaminen
- äidinkieli
- kielten roolit työmarkkinoilla
- kielitaidon subjektiivinen arviointi
- kielen käytön tukeminen/kieltäminen.

Näiden osatekijöiden avulla voidaan mitata kielen tilaa, etenkin vähemmistökielen elinvoimaisuutta, vakavasta uhanalaisuudesta kielen säilymiseen. Tämän mittaamiseen ELDIAN tutkijat ovat kehittäneet viisiportaisen asteikon:

- 0 **Kielen säilyminen on vakavasti ja kriittisesti vaarantunut.** Kieli "muistetaan" mutta sitä ei käytetä spontaanisti tai aktiiviseen kommunikaatioon. Sen käyttöä ja välittymistä ei ole millään järjestelyillä suojeltu tai tuettu. Lapsia ja nuoria ei kannusteta oppimaan tai käyttämään kieltä.
→ Kiireelliset ja tehokkaat elvytystoimet ovat tarpeen kielen täydellisen sammumisen estämiseksi ja kielen palauttamiseksi käyttöön.
- 1 **Kielen säilyminen on akuutisti vaarantunut.** Kieltä käytetään aktiivisesti kommunikaatioon ainakin joissain yhteyksissä, mutta sen käyttöön, ylläpitoon ja/tai välittymiseen liittyy vakavia ongelmia siinä määrin, että kielen käytön voidaan ennakoida tulevaisuudessa lakkaavan.
→ Tarvitaan välittömiä ja tehokkaita toimenpiteitä kielen ylläpidon ja elvyttämisen takaamiseksi.
- 2 **Kielen säilyminen on uhattuna.** Kielen käyttö ja välittyminen vähenevät tai näyttävät olevan lakkaamassa ainakin joissakin yhteyksissä tai joillakin puhujaryhmillä. Mikäli tämä kehitys jatkuu, kielen käyttö saattaa pitemmällä tähtäimellä lakata kokonaan.
→ Tehokkaat toimenpiteet ovat tarpeen kielen käytön ja välittymisen tukemiseksi ja kannustamiseksi.
- 3 **Kielen säilyminen on jossain määrin varmistettu.** Kieltä tuetaan yhteiskunnallisissa järjestelyissä ja käytetään erilaisissa yhteyksissä ja tehtävissä (myös tärkeimmän ydinalueensa kuten esimerkiksi perhepiirin ulkopuolella). Se välittyy usein seuraavalle sukupolvelle, ja monet puhujat vaikuttavat olevan halukkaita ja kykeneviä kehittämään kestäviä monikielisen kielenkäytön malleja.
→ Kielen ylläpitotoimet ovat ilmeisesti olleet tehokkaita, ja niitä on jatkettava.
- 4 **Kielen säilyminen on toistaiseksi saavutettu.** Kieltä käytetään ja tuetaan monissa eri yhteyksissä. Kieli ei vaikuta uhanalaiselta: mikään ei viittaa siihen, että (merkittävän monet) puhujat luopuisivat kielen käyttämisestä ja sen

välittämisestä jälkipolville, niin kauan kuin sen yhteiskunnalliset tukijärjestelyt pysyvät tämänhetkisellä tasolla.

→ Kielen tilaa on tarkkailtava ja kehitettävä pitkän tähtäimen tukitoimia.

Tätä asteikkoa sovellettiin johdonmukaisesti kautta koko ELDIAN tutkimusaineiston. Kyselykaavakkeen kunkin kysymyksen mahdolliset vastaukset sijoitettiin asteikolle siten, että niiden perusteella voitiin tilastollisesti laskea kyseisen kielen elinvoimaisuutta kuvaava arvo kunkin vastauksen osalta. Kuten loppuraportti tulee osoittamaan, tämän avulla on mahdollista tehdä johtopäätöksiä esimerkiksi kieli- tai koulutuspoliittisten toimenpiteiden vaikutuksista kielen säilymiseen.

3.5.4 Aineiston analyysimenetelmät

ELDIAN tilastoasiantuntijat toimittivat tapaustutkimusten laatijoille taulukot, joihin oli koottu erityyppisten vastausten osuudet ja määrät kunkin kysymyksen osalta, sekä kullekin kysymykselle lasketut barometriarvot yllä kuvatulla elinvoimaisuusasteikolla. Tutkijat analysoivat tilastot ja laativat kustakin kysymyksestä selittävän tiivistelmän sekä tarvittaessa selventäviä diagrammeja. Sekä vähemmistö- että verrokkiryhmän kyselykaavakkeeseen sisältyi monivaihtokysymysten lisäksi ns. avoimia, sanallisesti vastattavia kysymyksiä sekä jatkokysymyksiä tai mahdollisuus lisätä täsmentäviä kommentteja. Näiden vastausten tilastollinen analyysi ei ollut mielekästä, mutta niiden sisältämä laadullinen tieto pyrittiin ottamaan huomioon tutkimuksen tuloksia tulkittaessa.

3.5.5 Haastatteluaineiston analyysi

ELDIAN haastatteluaineisto litteroitiin (kirjoitettiin äänitteestä tekstiksi) ja annotoitiin (varustettiin tutkimuskäyttöä helpottavilla koodeilla) ilmaisohjelmien Transcriber ja ELAN avulla. Litteroinnin yleiset periaatteet kehiteltiin ELDIAN työseminaareissa Oulussa elokuussa 2010 ja Mariborissa helmikuussa 2011. Aineistoa koodattaessa keskityttiin kolmeen pääkategoriaan: **kielen status**, **kielen ilmiöt** sekä **keskustelun aiheet**, jotka on seuraavassa eritelty tarkemmin.

Pääteemat	Alateemat
Kielen käyttö	Äidinkieli, kanssakäyminen, kielitaidon tasot (ymmärtäminen, puhuminen, lukeminen, kirjoittaminen), enemmistö- ja vähemmistökielen käytön tukeminen, kielitaidot, toiset kielet
Kielenoppiminen	Kielenomaksuminen, kielen oppiminen (enemmistökieli, vähemmistökieli, muut kielet), äidinkieli, enemmistö- ja vähemmistökielen välittyminen sukupolvelta toiselle
Koulutus	Koulutustaso, työmarkkinat, koulutus, opetuskieli, äidinkieli
Liikkuvuus	Liikkuvuuden taso (korkea liikkuvuus, liikkuvuus, liikkumattomuus), sukkulointi (kotiseudun ulkopuolella työskenteleminen), translokalismi
Asenteet	Painostus (painostus, ei painostusta, välinpitämättömyys), kielen sekoittuminen, äidinkieli, kielenoppiminen, monikielisyys, yhteiskunnan vastuu, nationalismi, vähemmistöaktivismi, etnisyyss, oikeakielisyys, identiteetti, ristiriidat, historiallinen tietoisuus ja menneisyyden kokemukset, lainsäädäntö
Lainsäädäntö	Tietoisuuden taso (tietoinen / tiedostamaton), asenteet lainsäädäntöä kohtaan, lainsäädännön laatu ja tehokkuus, työmarkkinat, kielenkäytön tukeminen / kieltäminen tai rajoittaminen, kielipolitiikka
Viestimet	Median kulutus, median lajit (sosiaalinen media, paikalliset viestimet, valtakunnalliset viestimet, kansainväliset viestimet, enemmistökieliset viestimet, vähemmistökieliset viestimet, yksikielinen / monikielinen)
Tilanne	Julkinen, puolijulkinen, yksityinen
Keskustelukumpu pani(t)	Oma itse, isä, äiti, isovanhemmat, lapset, puoliso, sukulaiset, ystävät, työtoverit, naapurit, esimies, viranomaiset (julkinen kanssakäyminen), muut
Paikka	Koulu, koti, työpaikka, kauppa, katu, kirjasto, viranomaiset, yhteisön tilaisuudet ja tapahtumat
Elämänvaihe	Lapsuus, nuoruus, aikuisuus, vanhuus; esikouluikä, kouluikä, opiskeluaika, työelämä, eläkevuodet, tämänhetkinen tilanne
Sukupuoli	Mies, nainen
Äidinkieli	Kilpailu, viestinnällinen arvo, sosiaalinen tai kulttuurinen sitoutuminen, normatiivisuus, oikeakielisyys, säilyttäminen, identiteetti, työmarkkinoiden merkitys, tämänhetkinen tilanne, historiallinen tietoisuus, ristiriidat

Taulukko 13. Keskustelun aiheiden koodaus haastatteluaineistossa

Keskustelun aiheiden koodaamisen jälkeen keskusteluja analysoitiin kvalitatiivisesti. Jotta aineistot olisivat mahdollisimman käyttökelpoisia sekä tapaustutkimusraporttien laadinnassa että myöhemmässä tutkimuksessa, jokaisesta haastattelusta laadittiin lyhyt, noin puolen sivun mittainen kuvaus, johon sisältyivät tärkeimmät tiedot sekä haastattelusta että haasta-

teltavasta (ns. sosiodemografiset tiedot haastateltavasta, ensimmäisenä omaksuttu kieli, kotikielet, sukupolvienvälisen ja -sisäisen kanssakäymisen kielet jne.). Jokaisesta haastattelusta on laadittu myös yleisempi kuvaus, jossa selvitetään seuraavia näkökohtia:

- Tukevatko haastatteluissa käsitellyt aiheet tilastollisen analyysin tuloksia ja miten?
- Onko ilmennyt uusia ongelmia tai näkökulmia?
- Miten tutkija kommentoi edelleenkin epäselväksi jääneitä kysymyksiä?
- Miten tutkija arvioi haastattelun tuloksellisuutta?

4 Tutkimustulosten esittely

4.1 Media-analyysi⁹

Suomalaisten viestimien mediadiskurssianalyysin päämääränä oli selvittää, miten vähemmistökieliä, kielen säilymistä, menetystä ja elvyttämistä käsitellään enemmistö- ja vähemmistöviestimissä. Tutkimuksen päämääränä oli myös valottaa kansallisuuksien välisiä suhteita tutkituissa maissa. Maakohtaisten analyysien yhteisenä perusoletuksena oli että se tapa, jolla viestimet käsittelevät kielivähemmistöjä, kertoo myös siitä ympäristöstä, jossa kielivähemmistö pyrkii säilyttämään ja elvyttämään kieltään. Enemmistön viestimissä ilmenevät yhteiset asenteet selittävät jossain määrin myös enemmistöyhteiskunnan suhtautumista vähemmistöyhteisöihin. Vähemmistöviestimissä ilmenevät mielipiteet ja asenteet taas kuvaavat niitä haasteista ja mahdollisuuksia, joista vähemmistöyhteisö haluaa kertoa jäsenilleen.

Media-analyysin avainkysymykset voidaan tiivistää seuraavasti: 1. Miten vähemmistöjä käsitellään enemmistön ja vähemmistön viestimissä? 2. Miten enemmistön ja vähemmistön viestimet sijoitetaan tai miten ne asemoivat itsensä ja toisensa median kentässä? 3. Miten enemmistön ja vähemmistön viestimet kertovat yleisölle siitä, mitä ryhmien välisissä suhteissa tapahtuu? 4. Onko kielten säilyttäminen ylipäättään aiheena, ja miten sitä käsitellään? 5. Millaisia rooleja viestimet antavat enemmistö- ja vähemmistökielille?

Aikaulottuvuuden saamiseksi mukaan ja niiden mahdollisten muutosten kuvaamiseksi, joita vähemmistöyhteisöjen asemassa ja tilanteessa tapahtuu, varsinaiseen analyysiin valittiin kolme eri ajanjaksoa. Suomen enemmistö- ja vähemmistömedioiden analyysissa nämä olivat (1) helmikuusta huhtikuuhun 1998, jolloin Euroopan alueellisten ja vähemmistökielten peruskirja sekä kansallisten vähemmistöjen suojaa koskeva puitesopimus astuivat voimaan, (2) syksy 2005 sekä (3) marraskuusta 2010 tammikuuhun 2011.

Suomen media-analyysissa käsiteltiin erityisesti karjalan ja viron kieltä Suomessa. Tässä luvussa esitetään tiiviisti viron kieltä sekä virolaista vähemmistömediaa koskevat tulokset.

Vaikka virolaiset Suomessa ovat suurilukuinen vähemmistö, vironkielistä mediaa ei Suomessa ole juuri ollenkaan. Suomenvirolaisilla ei tutkimusta tehtäessä ollut omaa vironkielistä tv- tai radio-ohjelmaa. Joitain virolaisia tv-kanavia voi seurata satelliitin välityksellä, ja virolaisia

⁹ Tämän luvun englanninkielisen alkutekstin on kirjoittanut Reetta Toivanen, ELDIA:n media-analyysityöryhmän johtaja. Varsinaisen Suomen virolaisten media-analyysin suoritti Sonja Laitinen Helsingin yliopistosta, Reetta Toivasen johdolla kehitellyn mediatyöryhmän analyysiohjeiston pohjalta. Ohjeistoon sisältyi kysymyksiä ja neuvoja, miten valtavat aineistomäärät käytäisiin läpi ja niistä löydetäisiin esimerkkejä lainsäädännön, koulutuksen, viestimien sekä kielenkäytön ja vuorovaikutuksen alalta.

lehtiä on luettavissa Internetin välityksellä. Suomenvirolaisten lehteä *Eesti Leht* (1997–2003), myöhemmin *Binokkel* (2003–2004) julkaisi Tampereen virolaisten klubi neljästi vuodessa; vuonna 2005 *Binokkelin* tehtävän otti hoitaakseen blogi, jota nyttemmin ei enää ole luettavissa verkossa. Tärkeimpiä suomenvirolaisten tiedonvälityskanavia ovat Facebook-palvelualustalla toimivat yhteisöt sekä suomenvirolaisten seurojen verkkosivut (Praagli 2010).

Sekä *Helsingin Sanomat* että *Kaleva*, tässä tutkimuksessa analysoidut enemmistöviestimet, kirjoittavat usein vähemmistöihin, vähemmistöjen koulutukseen, uusiin lakeihin ja kielenkäyttöön liittyvistä kysymyksistä. Suomen vironkielistä vähemmistöä kuitenkin harvoin käsitellään niissä; vähemmistöistä esillä ovat lähinnä ruotsinkieliset, pohjoisen saamelaiset tai maahanmuuttajat, viimeksimainittujen yhteydessä joskus myös virolaiset. Virolaisille ei kuitenkaan anneta erityistä roolia, heitä kuvataan vain vähemmistönä muiden joukossa. Viron kieltä ja sen ylläpitoa Suomessa käsitellään hyvin vähän. Voidaan sanoa, että enemmistömedia käsittelee vähemmistöjen kielikysymyksiä varsin usein, mutta vironkielinen vähemmistö ei tässä ole esillä.

Vironkielinen media puuttuu Suomesta lähes kokonaan, eikä uutiskirjeisiin ja sosiaaliseen mediaan perustuva diskurssianalyysi paljastanut paljoakaan suomenvirolaisten kiinnostuksen kohteista, päämääristä tai motivaatiosta. Suomenvirolaisten lapsilla on sama oikeus äidinkielen opetukseen kuin kaikilla muuta kuin suomea äidinkielenään puhuvilla lapsilla. Vaikka opetuksen järjestäminen ja pätevien opettajien löytäminen ei varmastikaan ole ongelmallista, suomenvirolaiset eivät vaikuta valittavan tai julkisesti vaativan mitään Suomen yhteiskunnalta tai hallitukselta. Diskurssi näyttäisi korkeintaan ilmentävän toivoa, että virolaiset voisivat jatkossakin käyttää viron kieltä ilman syrjinnän pelkoa; sitä vastoin suomen kielen oppimista ja suomen kielen käyttämistä viranomaisissa pidetään luonnollisena asiana.

Suomenvirolaisia ei nähdä aktiivisina toimijoina kielellisten oikeuksiensa ja kielenkäyttönsä suhteen. Suomenvirolaista mediaa ei juuri ole, ja ilmeisesti virolaisten oletetaan ylläpitävän kielitaitoaan lukemalla virolaisia lehtiä tai katselemalla Viron tv:tä internetin välityksellä. Siinä missä esimerkiksi suomenvenäläiset vaativat venäjän kielelle parempaa asemaa Suomessa, suomenvirolaiset, vaikka muodostavat saman kokoluokan vähemmistön, eivät pidä ääntä omasta asiastaan.

4.2 Lainsäädäntö ja laitokset¹⁰

Vuoden 1919 perustuslailla ja vuoden 1922 kielilailla Suomen virallisiksi kieliksi (kansalliskieliksi) säädettiin suomi ja ruotsi, joten Suomi on itsenäistymisestään lähtien ollut kaksikielinen maa. Tämän lisäksi saamen kielillä ja saamelaiskulttuurilla on lailla säädetty erityisasema; saamelaisten oikeus käyttää omaa kieltään viranomaisissa vahvistettiin saamen kielilailla

¹⁰ Tämän luvun englanninkielisen alkutekstin on kirjoittanut Sia Spiliopoulou Åkermark, ELDIA:n laki- ja instituutioanalyysien työryhmän johtaja. Se perustuu Lisa Gransin analyysiin, joka on ilmestynyt kokonaisuudessaan sarjassa Working Papers in European Language Diversity (Grans 2011).

1991. Vuoden 1999 perustuslaki takaa saamelaisille alkuperäiskansana oikeuden ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan sekä oikeuden kielelliseen ja kulttuuriseen itsehallintoon omalla aluellaan.

Viron kielen puhujat ovat Suomen neljänneksi suurin kieliryhmä, suomen, ruotsin ja venäjän jälkeen. Useimmat viron kielen puhujista ovat kuitenkin suhteellisen äskettäin saapuneita maahanmuuttajia, joilla ei ole Suomen kansalaisuutta, eikä viroa pidetä kansallisena vähemmistökielenä.

Suomessa vähemmistöjen kielikysymysten käsittelyllä politiikassa ja lainsäädännössä on pitkät perinteet, mutta nämä keskittyvät ”vanhoihin” vähemmistöihin. Koulutusta koskevassa lainsäädännössä on tosin otettu huomioon mahdollisuus opettaa ja käyttää opetuskielenä muitakin kuin kansalliskieliä, ja yksityiskoulujen jollakin muulla opetuskielillä tarjoamasta opetuksesta säädettiin lailla 1963. Maahanmuuttajakielten kohtelulla lainsäädännössä ei kuitenkaan ole perinteitä.

Siitä, mille kielille valtio takaa minkätyyppisen suojan, ei ole selvyyttä; tämä ongelma koskee niitä kieliä, joita ei laissa erityisesti mainita, ja on noussut esiin siinä, että eri ministeriöillä on erilaisia kantoja toimenpiteisiin, joilla karjalan kieltä tulisi suojella, ylläpitää ja kehittää. Viranomaiset eivät kuitenkaan halua ottaa käyttöön lainsäädäntöä, jolla karjala nimenomaisesti julistettaisiin vähemmistökieleksi; virallinen kanta on se, että jos valtio luettelisi perustuslain pykälässä 17(3) mainitut ”muut ryhmät”, sen ulkopuolelle voisi jäädä ryhmiä, jotka vastedes vielä ilmestyvät Suomeen, minkä vuoksi olisi parempi jättää määrittely avoimeksi. Siitä, että perustuslain määritelmälle ei ole yksiselitteistä tulkintaa, seuraa myös, että eri kieliyhteisöt saavat eri määrän huomiota. Suomi raportoi kansainvälisille ihmisoi-keusjärjestöille lähes kaikkien ”vanhojen” vähemmistökielten asemasta, mutta raportoinnissa otetaan huomioon vain yksi maahanmuuttajakieli, venäjä, ja sekin vain ns. vanhan venäläisvähemmistön kielenä.

Romanikieltä, saamea ja suomalaista viittomakieltä tukemaan on kehitetty omat kielipoliittiset ohjelmat, mutta karjalan ja viron kielelle ei vastaavia ohjelmia vielä ole.

Kielellinen monimuotoisuus koko yhteiskunnan yhtenä tavoitteena ilmenee epäsuorasti siinä, että perustuslaissa määritellään kaksi kansalliskieltä sekä kaikkien kieliyhteisöjen kollektiivinen perustuslaillinen oikeus kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Vaikka yksikään hallituksen toimintaohjelma ei nimenomaisesti korosta monikielisyyttä päämääränä, yksilön monikielisyyteen pyrkiminen on pitkään ollut koulutusjärjestelmän itseasiällisia tavoitteita: toisen kotimaisen kielen (suomenkielisille ruotsi, ruotsinkielisille suomi) sekä vieraiden kielten oppiminen on peruskoulussa pakollista.

4.3 Kyselytutkimuksen tulosten sosiolingvistinen analyysi

4.3.1 Kielenkäyttö ja vuorovaikutus

Tässä luvussa esitellään sosiolingvistisen kyselyn perustulokset yhdeksän aihepiirin osalta. Kunkin yhteydessä tarkastellaan myös suomalaisen verrokkiryhmän tuloksia.

4.3.1.1 Äidinkieli

Kyselykaavakkeen kysymyksessä 7 vastaajalta kysyttiin, mitä kieltä tai kieliä hän pitää äidinkielenään. Suurin osa sekä vähemmistö- että verrokkiryhmän vastaajista on yksikielisiä: kohderyhmän vastaajien ainoa äidinkieli oli enimmäkseen viro (91,1%), joskus jokin muu, verrokkiryhmällä enimmäkseen suomi (90%), joskus ruotsi (8,3%) tai jokin muu kieli (esim. englanti, venäjä, ranska). Ylivoimainen enemmistö vastaajista siis pitää itseään joko viron (suomenvirolaiset) tai suomen (verrokkiryhmä) puhujina: ryhmät ovat kielellisesti homogeenisia ja yksikielisiä. Vain muutamat harvat vastaajat samastuvat johonkin muuhun tai useampaan kieleen. ”Virolaisten” ryhmän osalta tulos on odotuksenmukainen: vaikka tämä virolaisyhteisö sijaitseekin Viron ulkopuolella, se koostuu suurimmaksi osaksi ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajista, jotka ovat syntyneet ja kasvaneet Virossa ja muuttaneet toiseen maahan yleensä vasta aikuisina. Vastaajien jakauma äidinkielen suhteen ja äidinkielen määrittely olisivat varmasti muotoutuneet toisenlaisiksi, jos tutkittavina olisivat olleet vain Suomessa syntyneet virolaistaustaiset ihmiset. Tutkimuksen vastaajien taustan takia tämän raportin tulokset onkin ymmärrettävä nimenomaan ensimmäistä maahanmuuttajasukupolvea koskeviksi.

Vain noin kymmenesosa (17 vastaajaa) piti itseään useamman kuin yhden äidinkielen puhujina. Kieliyhdistelminä mainittiin useimmin viro ja suomi (6) tai viro ja venäjä (6).

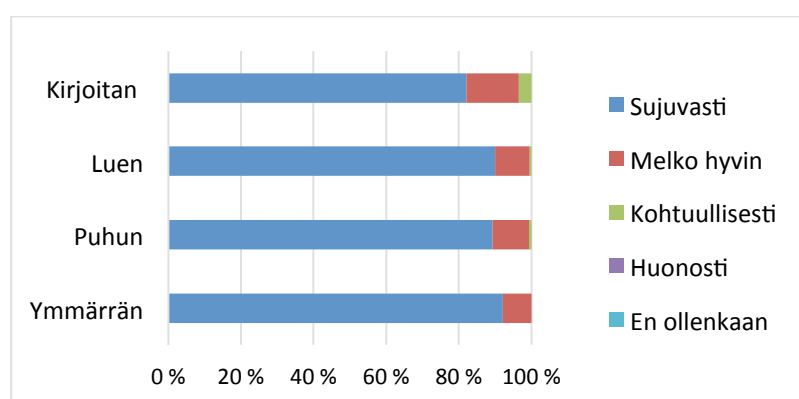
Useampia äidinkieliä	Vastaajien määrä
viro ja suomi	6
viro ja võro	1
viro ja venäjä	6
venäjä ja suomi	2
viro ja saksa	1
inkerinsuomi ja venäjä	1
yhteensä	17

Taulukko 14. Useampien äidinkielten yhdistelmät suomenvirolaisessa kyselyaineistossa

Suurin osa useamman äidinkielen puhujista oli alkuaan lähtöisin Inkeristä, entisestä Neuvostoliitosta. Vain harvat inkerinsuomalaistaustaiset vastaajat pitivät viroa äidinkielenään (tai yhtenä äidinkielistään). Inkerinsuomalaisten kosketukset viron kieleen alkoivat yleensä hei-

dän saapuessaan Viroon toisen maailmansodan aikoina, ja viro on heille toinen kieli, ei vieras kieli – kaikki kyselyyn osallistuneet inkerinsuomalaiset olivat oppineet viroa joko varhaisessa lapsuudessaan tai ensimmäisinä kouluvuosinaan. Kielelliseltä taustaltaan (äidinkielten lukumäärä, lapsuudessa vanhempien ja isovanhempien kanssa käytetyt kielet, vanhempien keskenään käyttämä kieli jne.) Virosta muuttaneet inkerinsuomalaiset muodostavat tämän tutkimuksen vastaajista kaikkein hajanaisimman ryhmän. Entisellä Inkerinmaalla syntyneet vastaajat myös määrittelevät äidinkieltä toisin kuin muut. Samoin jotkut EU:n itälaajentamisen jälkeen Suomeen muuttaneet virolaisnaiset ovat alkaneet ymmärtää äidinkielen merkityksen toisella tapaa ja katsovat, että suomi on nyt heidän ”uusi äidinkieltä”. (”Kun asuin Virossa, äidinkieli oli viro, nyt se on suomi.”)

Ottaen huomioon suomenvirolaisten vastaajien taustan on odotuksenmukaista, että ylivoimainen enemmistö määrittelee äidinkielekseen viroa. Suurin osa vastaajista on syntynyt ja kasvanut Virossa ja omaksunut viroa kielen luonnollisesti sukupolvelta toiselle siirtyvänä ympäristönsä kielenä, välittömässä vuorovaikutuksessa vanhempiensa, isovanhempiensa ja muun virokielisen ympäristön kanssa. Myös haastatteluaineistossa äidinkielen määrittelystä ollaan yhtä mieltä: äidinkieli on kieli, johon sen puhujalla on ”tunneside”, tai ”se kieli, joka on opittu ensimmäisenä”. Viron pitäminen äidinkielenä näkyy myös siinä, miten vastaajat arvioivat kielitaitoaan neljällä osa-alueella: ymmärtäminen, puhuminen, lukeminen ja kirjoittaminen (ks. 4.4.1.4). Useimmat vastaajat katsovat osaavansa viroa kaikilla osa-alueilla ”sujuvasti”, siis äidinkielen tasoisesti: sujuvasti viroa ymmärtää 92,1%, puhuu 89,3%, lukee 89,9% ja kirjoittaa 82,0%. Suomi taas on vastaajille vieras kieli, joka on opittu vasta aikuisena Suomeen muuttamisen jälkeen (ks. 4.4.1.4).



Kuvio 1. Suomenvirolaisten vastaajien arviot omasta viroa kielen taidostaan

4.3.1.2 Kielenkäyttö eri sukupolvien välillä ja saman sukupolven kesken

Suomenvirolaisten selkeää virokielistä identiteettiä vahvistavat heidän vastauksensa kysymyksiin, jotka koskivat heidän perhetaustansa sukupolvien välistä ja sukupolvensisäistä kielenkäyttöä. Viron kieltä on käytetty johdonmukaisesti polvesta toiseen: ylivoimainen enemmistö vastaajista (yli 86%) on puhunut sekä äidin- että isäpuoleisten isovanhempiensa

kanssa ainoastaan viroa. Muita kieliä tai niiden yhdistelmiä on käytetty noin 10%:ssa perheistä; näistä vastaajista useimmat ovat inkerinsuomalaisia.

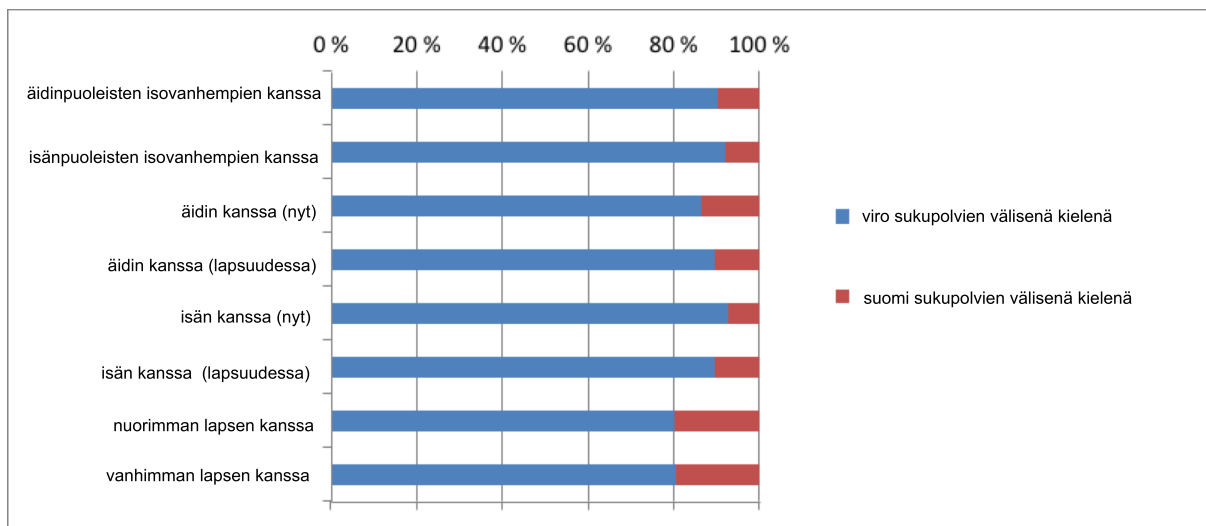
Myös vastaajien ja heidän vanhempiansa välisen kanssakäymisen kieli on yleensä ollut viro. Lapsuuden kielivalinnat ovat pysyneet vakaina, niin että vanhempien kanssa puhutaan aikuisena samaa kieltä kuin lapsuudessakin; kielenvaihdosta voi puhua vain muutamissa poikkeustapauksessa. Muita äidinkieliä tai monikielisiä kielenkäyttömalleja on tässä aineistossa vain vähän.

Sukupolvensisäistä kielenkäyttöä kartoitettiin kysymällä, mitä kieltä vanhemmat olivat käyttäneet keskenään, ja näissäkin tapauksissa kieli oli enimmäkseen viro (87%). Muita (yksikielisiä) vaihtoehtoja olivat (inkerin)suomi (14 vastaajaa), venäjä (6) ja ruotsi (1). Joissain tapauksissa vanhemmat olivat käyttäneet myös rinnakkain viroa ja venäjää (3), viroa ja suomea (1) tai viroa ja ruotsia (1). Samoin kysyttiin, mitä kieltä vastaajat käyttivät sisarustensa kanssa lapsuudessa ja nykyään, ja näissäkin tapauksissa kielenä oli yksinomaan viro useimmilla vastaajilla, sekä lapsuudessa (91%) että nykyään (88%). Muina kielinä mainittiin (inkerin)suomi, venäjä (1), ruotsi (1), viro ja suomi (3), venäjä ja suomi (3) sekä venäjä, viro ja suomi (1).

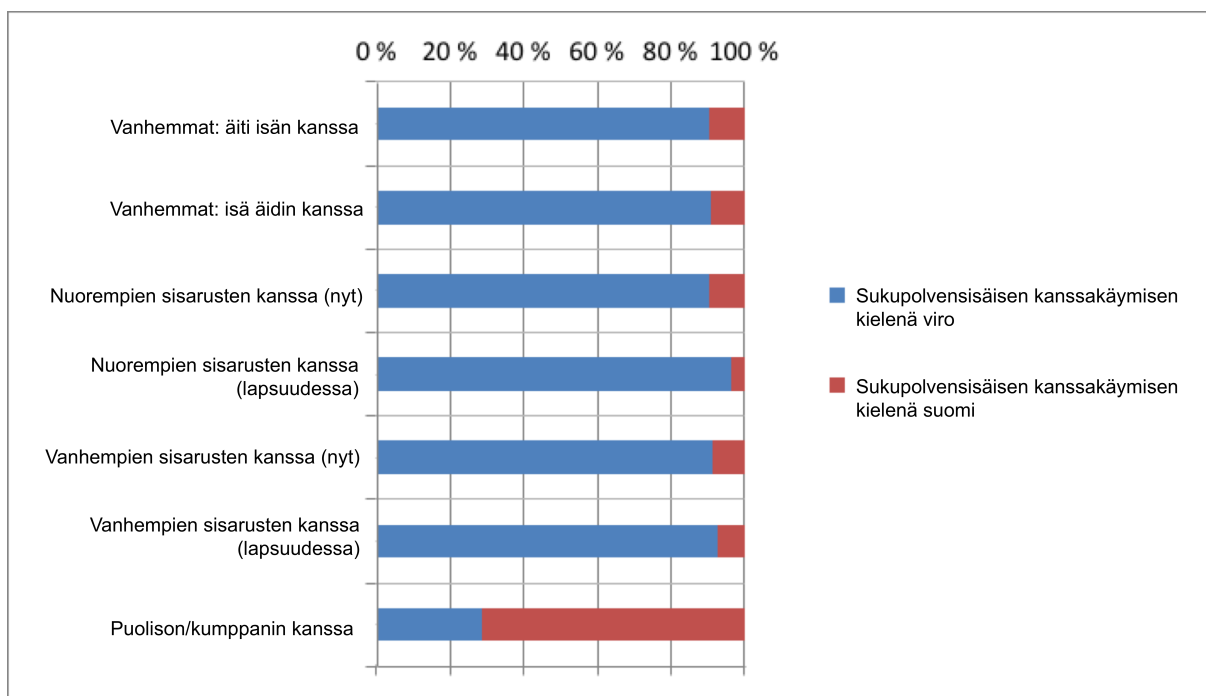
Puolison/elämäkumppanin kanssa käytetty kieli on noin 30%:lla ainoastaan viro, noin 42% keskustelee puolison/kumppanin kanssa joko vain suomeksi tai jollain muulla kielellä (esim. englannin, venäjän, ruotsin tai saksan), lähes kolmannes (32%) useammalla kielellä (yleisin yhdistelmä oli suomi ja viro). Muina kieliyhdistelminä mainittiin suomi ja Englanti (2), viro ja venäjä (1), viro ja ruotsi (1), saksa, Englanti ja viro (1), suomi ja ruotsi (1) sekä viro, suomi ja venäjä (1). Kahden kielen käyttöä koskeneista vastauksista näkyy, että suomi on näissä tapauksissa puolisoitten tavallinen keskustelukieli ja viroa käytetään joihinkin tiettyihin tarkoituksiin. Viron kielen käyttö riippuu tietenkin myös kumppanista, keskustelun aiheesta, muista läsnäolijoista sekä keskustelutilanteesta.

Suurin osa vastaajista puhui viroa myös lapselleen tai lapsilleen, sekä vanhimmalle että nuorimmalle. Kielteistä asennetta viron kielen käyttöä ja sen välittymistä kohtaan ilmenee vain kahdella vastaajalla, jotka eri syistä eivät katso tarpeelliseksi välittää viron kieltä lapsilleen (”Emme puhu viroa, koska lapsi ei tarvitse sitä”; ”Kun asuin Virossa, äidinkieli oli viro, nyt se on suomi”).

Vastaajien kielivalintoja lähiomaisten, puolison/kumppanin ja lasten kanssa havainnollistavat seuraavat kuviot.



Kuvio 2. Sukupolvien väliset kielivalinnat, %



Kuvio 3. Sukupolvensisäiset kielivalinnat, %

Verrokkiryhmä. Samoin kuin suomenvirolaisille, myös verrokkiryhmälle on luonteenomaista sukupolvien välisen ja sukupolvensisäisen kielenäytön yksikielisyys: useimpien perheissä puhutaan yksinomaan suomea (83%).

4.3.1.3 Vastaajien kielitaito heidän oman arvionsa mukaan

Tässä osiossa tarkastellaan vastaajien vähemmistökielen, enemmistökielen ja vieraiden kielten taitoa. Vastaajia pyydettiin arvioimaan kielitaitonsa viisiportaisella asteikolla: *ymmärrän / luen / puhun / kirjoitan sujuvasti – melko hyvin – kohtuullisesti – huonosti – en ymmärrä / lue / puhu / kirjoita*. Vastaajien todellista kielitaitoa ei testattu, vaan tulokset perustuvat

näihin subjektiivisiin arvioihin. Ensimmäiseksi pyydettiin sekä vähemmistö- että vertailuryhmän vastaajia arvioimaan äidinkielen (viron, suomen tai ruotsin) taitonsa.

Kysytyistä kielistä vastaajat katsovat parhaiten osaavansa viroa, sen jälkeen suomea. Vieraista kielistä vironkieliset vastajat osaavat parhaiten venäjää – selvästi paremmin kuin englantia tai saksaa. Suomenkieliset verrokkivastaajat taas osaavat ruotsia ja englantia paremmin kuin virolaiset.

Useimmat vironkielisistä vastaajista katsoo osaavansa viroa sujuvasti tai hyvin. 82–92,1% vastaajista arvioi viron kielen taitonsa kaikilla kielenkäytön osa-alueilla ”sujuvaksi” (ks. taulukko 16). Yksikään vastaajista ei ilmoittanut, että ei osaisi viron kieltä lainkaan.

Viron kieli	Sujuvasti (%)	Melko hyvin (%)	Kohtuullisesti (%)	Huonosti (%)	Ei ollenkaan (%)
Ymmärtäminen	92,1%	7,9%	---	---	---
Puhuminen	89,3%	10,1%	0,6%	---	---
Lukeminen	89,9%	9,5%	0,6%	---	---
Kirjoittaminen	82%	14,4%	7%	3,6%	---

Taulukko 15. Vironkielisten vastaajien arviot viron kielen taidostaan, %

Suomea osaa ”sujuvasti” tai äidinkielen tasoisesti noin puolet vastaajista. Suomi on useimmille vasta kolmantena tai neljäntenä vieraana kielenä ja vasta aikuisiällä opittu vieras kieli. Suomen kielen taidot vaihtelevat suuresti: vain noin puolet vastaajista arvioi osaavansa suomea äidinkielen tasoisesti (51,5-64%), noin kolmannes (36,8%) pitää suomen taitoaan hyvänä. Omasta mielestään täysin suomen kieltä taitamattomia ei vastaajissa ollut lainkaan. Odotusten mukaisesti vastaajat arvioivat suulliset taitonsa kirjallisia paremmiksi, ja vain joka kolmas pystyy sujuvasti kirjoittamaan suomea. Vastauksista voi siis päätellä, että vaikka useimmat osaavatkin suomea sujuvasti tai hyvin, tämä viittaa yleensä suulliseen puhekielen hallintaan.

Sukupuoleen, ikään ja koulutustasoon suhteutettaessa ilmenee, että naisten suomen kielen taito on parempi kuin miesten: naisvastaajista lähes 40% katsoo osaavansa puhua suomea erittäin hyvin, miehistä vain 12,5%. Näin selkeä ero selittyy sillä, että naisten työpaikat (koulutus-, tutkimus- tai palvelualoilla) edellyttävät hyvää suomen kielen suullista taitoa. Ikävertailu taas osoittaa, että parhaiten osaavat suomea 50–64-vuotiaat, seuraavaksi parhaiten 30–49- ja 18–29-vuotiaat. Koulutustasojen vertailussa parhaiten suomea näyttäisivät osaaavan ne vastaajat, joilla on keskiasteen koulutus (25,5% osaa sujuvasti suomea), mutta tässä suhteessa ei vastaajaryhmien välillä ole mainittavia eroja.

Vastaajien arviot kielitaidosta heijastelevat myös heidän kielenoppimishistoriaansa. Lähes puolet vastaajista (41,6%) ei ole varsinaisesti opiskellut suomea vaan on oppinut kielen arjen kanssakäymisessä tai viestimien avulla, etenkin Suomen televisiota katselemalla. Monet

eivät pitäneet suomen kielen tietoista opiskelemista edes tarpeellisena, koska viro ja suomi ovat niin läheistä sukua toisilleen. Useimmat vastaajat ovat oppineet suomen kielen vasta aikuisina ja suomenkielisessä ympäristössä, vain harvat ovat opiskelleet suomea Suomen ulkopuolella. Suomen kielen taidon osalta tarkempia tuloksia esittää taulukko 16.

Suomen kieli	Sujuvasti (%)	Melko hyvin (%)	Kohtuullisesti (%)	Huonosti (%)	Ei ollenkaan (%)
Ymmärtäminen	55,6%	37,9%	5,9%	0,6%	---
Puhuminen	51,5%	39,1%	8,3%	0,6%	0,6%
Lukeminen	64,1%	24,7%	9,4%	1,8%	---
Kirjoittaminen	36,8%	34,9%	20,5%	7,2%	0,6%

Taulukko 16. Vironkielisten vastaajien arviot suomen kielen taidoistaan, %

Suomen kielen lisäksi vähemmistöryhmän vastaajia pyydettiin arvioimaan englannin-, venäjän-, ruotsin- ja saksantaitonsa. Lyhyesti voidaan todeta, että näistä muista vieraista kielistä parhaiten osataan venäjää. Yli puolet vastaajista (54–58%) ymmärtää, puhuu ja lukee venäjää sujuvasti tai hyvin, hieman vähemmän (43,2%) on niitä, jotka arvioivat venäjän kirjallisen ilmaisutaitonsa hyväksi. Ruotsia ja saksaa osaavat hyvin vain muutamat harvat vastaajat; ruotsintaitoisia on kymmenkunta, saksantaitoisia hieman enemmän.

Englannin taito vaihtelee suuresti, mutta suurin osa vastaajista kuitenkin ainakin jossain määrin ymmärtää, lukee, puhuu ja kirjoittaa englantia; sujuvasti englantia puhuu 12,5%, ja noin neljäsosa (25,7%) pitää englannin kielen suullista taitoaan hyvänä. Täysin englannintaidottomia on 11–15% vastaajista.

Englannin kieli	Sujuvasti (%)	Melko hyvin (%)	Kohtuullisesti (%)	Huonosti (%)	Ei ollenkaan (%)
Ymmärtäminen	13,4%	29,6%	29,6%	19%	8,4%
Puhuminen	12,5%	25,7%	25,7%	25%	11%
Lukeminen	17,3%	28,6%	21,8%	16,5%	15,8%
Kirjoittaminen	13,4%	15,7%	29,1%	15,7%	26,1%

Taulukko 17. Vironkielisten vastaajien arviot englannin kielen taidoistaan, %

Verrokkiryhmän vastaajien kielitaito eroaa vähemmistöstä etenkin siinä suhteessa, että ruotsia ja englantia osataan paremmin. Tämä on odotuksenmukaista: ruotsihan on Suomessa toinen kansalliskieli ja suomenkielisissä kouluissa pakollinen oppiaine. Paremman englannintaidon selittää se, että useimmille vastaajille englanti on ollut ensimmäinen vieras kieli, jonka opiskelu koulussa alkoi jo suhteellisen varhain. Vähemmistöryhmän vastaajat taas ovat yleensä oppineet koulussa ensimmäisenä vieraana kielenä venäjää, toisena asuinpaikan mukaan joko saksaa tai englantia. Niinpä virolaisista vastaajista englantia osaa ”sujuvasti” vain keskimäärin 14,5%, verrokkiryhmässä taas ”sujuva” suullinen ja kirjallinen englannintaito on 34%:lla, ja vain aniharvat ”suomalaiset” eivät osaa englantia laisinkaan.

Vaikka ruotsin kieli on Suomen toinen kansalliskieli ja verrokkiryhmän vastaajat ovat olleet sen kanssa tekemisissä enemmän kuin vironkieliset, myös verrokkiryhmän sisällä on ruotsin taidossa suuria eroja, ja vain pieni osa hallitsee ruotsia ”sujuvasti”; vain 9,2% kirjoittaa suju-

vasti ruotsia, parhaiten taas (22,3% sujuvasti) onnistuu ruotsin lukeminen. Noin puolet verrokkiryhmän vastaajista kuitenkin katsoo osaavansa ruotsia joko hyvin tai jonkin verran; ruotsintaidottomia vastaajia on suhteellisen vähän, ja vain 10,7% ei lainkaan ymmärrä ruotsia. Hieman enemmän (kielitaidon tasosta riippuen 16,9–22,1%) on niitä, jotka kyllä ymmärtävät ruotsia mutta eivät mielestään osaa puhua, lukea tai kirjoittaa ruotsia laisinkaan.

Saksa ja ranska eivät selvästikään kuulu vastaajien tärkeisiin vieraisiin kieliin: vain harvat verrokkiryhmän vastaajat osaavat saksaa tai ranskaa kaikilla kielenkäytön alueilla ”sjuvasti” tai ”hyvin”. Useimmilla vastaajilla ei ole näiden kielten taitoa laisinkaan.

Tässä mainittujen kielten lisäksi verrokkiryhmän vastaajia pyydettiin vielä arvioimaan kahden vapaasti valitsemansa vieraan kielen taitoaan. Muista vieraista kielistä mainittiin useimmiten espanja ja italia, seuraavana venäjä. Jotkut vastaajat osasivat myös jossain määrin viroa, hepreaa, norjaa, tanskaa, unkaria, baskia, latinaa, slovakia, portugalia tai japania.

Odotuksenmukaisia eroja on myös suomen kielen taidossa. Lähes kaikille verrokkiryhmäläisille suomi on joko äidinkieli tai toinen kieli. Lähes kaikki verrokkiryhmän vastaajat (95,9%–98,6%) osaavat suomea kaikilla kielenkäytön aloilla sujuvasti, täysin suomentaidottomia ei vastaajissa ollut lainkaan, ja vain jotkut harvat ovat arvioineet suomen taitonsa ”sjuvaa” heikommaksi.

Tiivistäen voidaan todeta sekä vähemmistö- että verrokkiryhmän vastaajien kielitaidosta, että ryhmien kielenopiskeluhistoriat sekä kielenopetuksen perinteet ovat olleet erilaiset, mikä heijastuu nykytilanteessa. Vähemmistölle tärkein vieras kieli on ollut venäjä, jota osataan selvästi paremmin kuin englantia ja saksaa. Verrokkiryhmän vastaajat taas osaavat paremmin sekä suomea ja ruotsia että englantia. Taulukossa 18 esitetään niiden vastaajien osuudet, jotka ovat ilmoittaneet osaavansa suomea, englantia, ruotsia tai saksaa kaikilla osaluilla ”sjuvasti”.

Kieli ja ryhmä	Ymmärtää sujuvasti	Lukee sujuvasti	Puhuu sujuvasti	Kirjoittaa sujuvasti
Suomi				
vironkieliset	55,6%	64,1%	51,5%	36,8%
verrokkiryhmä	97,3%	98,6%	97,2%	95,8%
Englanti				
vironkieliset	13,4%	17,3%	12,5%	13,4%
verrokkiryhmä	37,3%	39,3%	31,6%	27,6%
Ruotsi				
vironkieliset	1,9%	4%	2,9%	4%
verrokkiryhmä	17,6%	22,3%	12,3%	9,2%
Saksa				
vironkieliset	2,6%	4,4%	2,6%	0,9%
verrokkiryhmä	2,4%	2,5%	2,5%	2,5%

Taulukko 18. ”Sjuvasti” eri kieliä osaavien vastaajien osuudet suomenvirolaisesta sekä verrokkiryhmästä

4.3.1.4 Kielen käyttö eri alueilla

Vähemmistöryhmää pyydettiin arvioimaan, miten usein he eri yhteyksissä käyttävät viroa, suomea ja englantia, verrokkiryhmältä kysyttiin vastaavasti suomen ja englannin käytöstä.

Viron ja suomen kielen käyttöalueet noudattavat tyypillisiä maahanmuuttajien kielivalintojen kuvioita: äidinkielen käyttöalue on sitä suppeampi, mitä kauempana kotipiiristä ollaan. Viron kielen tärkeimpiä käyttöalueita Suomessa ovat kodit ja ihmissuhdeverkostot, pääkaupunkiseudulla myös naapurusto. Virallinen kanssakäyminen on muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta pääasiassa suomenkielistä. **On kuitenkin lisättävä, että viron kieltä kuuluu ja näkyy Suomen kaupunkimaisemassa yhä enemmän, sekä arjen kanssakäymisessä että visuaalisessa muodossa (esim. virolaisten etnokaupat, ulkomainokset) tai laitosten viestinnässä (esim. useiden Suomen valtion laitosten vironkielisillä verkkosivuilla).**

Suomenvirolaisten mahdollisuudet käyttää viron kieltä Suomessa ovat niukat joskaan eivät aivan olemattomat. Pääasiassa viron kieltä käytetään kotona, perheessä ja ystäväpiirissä. Mitä kauemmaksi yksityisestä ja epämuodollisesta kanssakäymisestä edetään, sen enemmän vähenee viron kielen käyttöala, vaikka jotkut vastaajista käyttävätkin yksinomaan viroa myös muodollisissa yhteyksissä. Verrokkiryhmästä taas yli 85% käyttää kaikissa yhteyksissä pelkästään suomea: sitä käytetään kotona (93%), sukulaisten kanssa (89,1%), ystäväpiirissä (81,4%), naapurien kanssa (92,8%), koulussa (86,6%), kaupoissa (89,1%), kadulla (83,7%), kirjastossa (92,4%), kirkossa (90,4%) tai viranomaisien kanssa (90,2%). Englannin kieltä käytetään lähinnä työpaikalla ja ystäväpiirissä, muissa yhteyksissä englannin käyttö on vähäisempää. Verrokkiryhmän monikielisin ympäristö onkin työpaikalla: noin kolmasosa vastaajista (31,4%) käyttää töissä englannin kieltä joko aina tai usein.

Suomenvirolaiset vastaajat käyttävät viron kieltä ensi sijassa kotona. Koti on kuitenkin kielenkäyttöympäristöistä hajanaisimpia, koska viron ja suomen kielen lisäksi tai sijasta kotikielenä on mainittu muitakin kieliä. Tosin suurin osa vastaajista (69%) puhuu kotona pelkästään viroa, noin neljäsosa (27,2%) pelkästään suomea. Tulosten perusteella voi silti arvella, että todellisuudessa monissa kodeissa kanssakäyminen on monikielistä: suomea, viroa ja mahdollisesti jotain kolmattakin kieltä käytetään rinnakkain. Vaikka vain neljäsosa vastaajista väitti puhuvansa kotona aina suomea, ”usein” suomea ilmoitti puhuvansa tämän lisäksi noin 37%. Voi siis arvella, että suomen kielen käyttöala on todellisuudessa laajempi ja että suomea jossain määrin käytetään noin 64%:ssa vastaajien perheistä. Vain yksi vastaaja ilmoitti, ettei käytä viron kieltä milloinkaan, ja noin kymmenesosa (9,5%) väittää käyttävänsä viroa ”harvoin”. Samoin niitä, jotka eivät milloinkaan käytä kotonaan suomen kieltä, on vastaajista 11,3%. Muiden kielten, etenkin englannin käyttö kotikielenä on marginaalista. Kolme vastaajista käytti pääasiallisena kotikielenään jotain muuta kuin suomea tai englantia, ”toisinaan” jotain muuta kieltä kuin englantia tai suomea kertoi käyttävänsä yhteensä 12 vastaajaa. Viron kieli on tärkeimmällä sijalla myös lähisukulaisten kanssa seurusteltaessa; suomea käyttää sukulaisten kanssa joko aina tai usein noin neljäsosa vastanneista.

Viro on ennen kaikkea ystävien ja lähisukulaisten kesksen kanssakäymisen kieli, naapurien kanssa seurustellaan suomeksi. Suurin osa vastaajista (72,4%) väittää puhuvansa viroa ystäviensä kanssa joko aina (47,4%) tai usein (25%), ja vain neljä vastaajaa ei milloinkaan puhu ystäviensä kanssa viroa. Suomen kielen käyttö ihmissuhteissa näyttää suppeammalta, mutta itse asiassa myös suomen kieltä koskevat vastaukset, samoin kuin kotikielen osalta, viittaavat siihen, että ystäväpiirissä käytetään aktiivisesti sekä viroa että suomea. Kokonaista 71% puhuu suomea ystäväpiirissään joko ensisijaisesti tai usein, ja noin kolmasosa väittää puhuvansa ystäviensä kanssa pelkästään suomea. Alle kymmenesosa (7,1%) ei milloinkaan puhu suomea ystävilleen. Suomen rinnalla ystäväpiirin kielenä nousee esille englanti: noin 23% käyttää ystäviensä kanssa toisinaan myös englantia, 3,3% aina.

Naapurien kanssa suomenvirolaiset seurusteleivat etupäässä suomeksi, joskus myös englanniksi. Suomenvirolaiset voivat kuitenkin käyttää myös viroa: vajaa neljäsosa vastaajista (21%) on ilmoittanut puhuvansa viroa naapureilleen aina tai usein. Luultavasti näin laaja-alainen viron kielen käyttö on mahdollista pääkaupunkiseudulla asuville vastaajille. Verrokkiryhmän vastaajat puhuvat naapuriensa kanssa lähes aina (92,8%) vain suomea.

Suomen kieli on virolaisille tärkein työkieli (80,7%). Vain viisi suomenvirolaista vastaajaa ilmoitti, ettei milloinkaan käytä suomen kieltä työpaikallaan. Englanti on pääasiallinen työkieli tai yksi työkielistä noin 20%:lla suomenvirolaisista vastaajista, ja näistä 3,4% käyttää etupäässä englantia. Jotkut suomenvirolaiset vastaajat pystyvät työympäristössään puhumaan myös viroa.

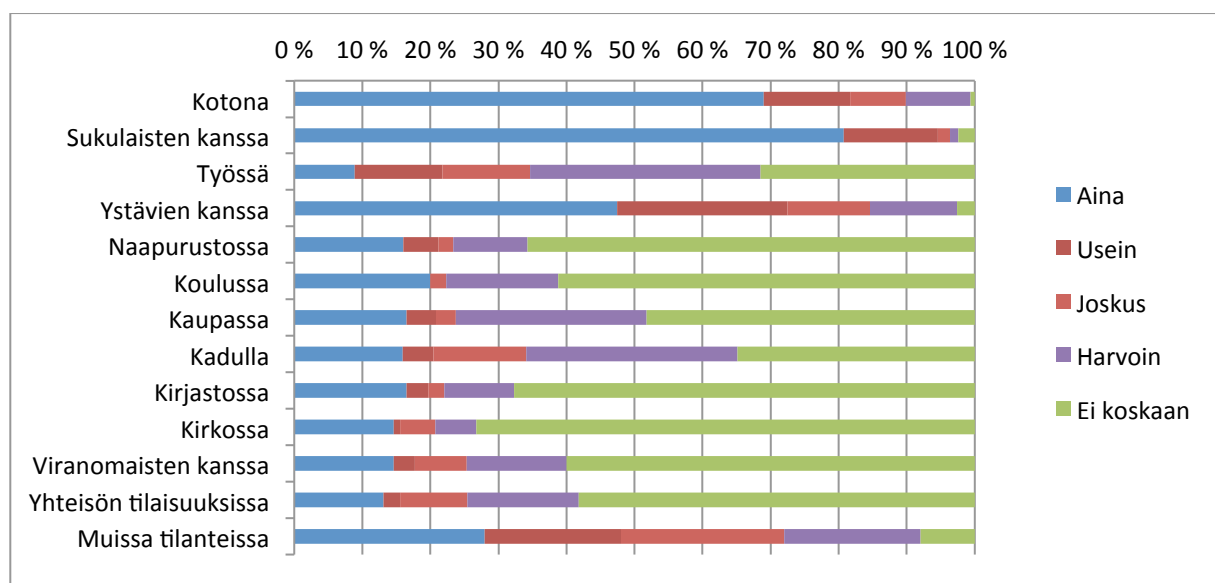
Muilla kielenkäytön alueilla (esim. kaupassa, kadulla, viranomaisten kanssa) hallitsee suomi. Sitä käyttää ylivoimainen enemmistö suomenvirolaisista (70–81,2%). Suomenvirolaisten kielivalinnoissa on kuitenkin enemmän vaihtelua, ja suomen ohella käytetään sekä englantia että viroa. Näihin tuloksiin on kuitenkin aihetta suhtautua kriittisesti: on mahdollista sekin, että kielenkäytön muodollisilla ja ”virallisilla” alueilla vastaajat ovat ajatelleet kielenkäyttöään vironkielisessä yhteisössä Virossa. Vastaajista nimittäin 14,6–16,5% väittää käyttävänsä viranomaisissa, kadulla, ostoksilla, kirkossa tai kirjastossa yksinomaan viroa.

Ongelmallisia ovat myös koulun kielivalintoihin liittyvät vastaukset. Lähes puolet suomenvirolaisista vastaajista on jättänyt kysymyksen koulussa käytetystä kielestä täysin huomiotta, mikä onkin ymmärrettävää, koska suurin osa vastaajista on saanut koulutuksensa Virossa ennen Suomeen muuttoaan eikä ole pitänyt aiheellisenä vastata tähän kysymykseen. Vastanneista noin 20% väittää käyttävänsä koulussa aina viroa. Verrokkiryhmässä tähän kysymykseen vastanneista suomea käyttää koulussa 86,8%.

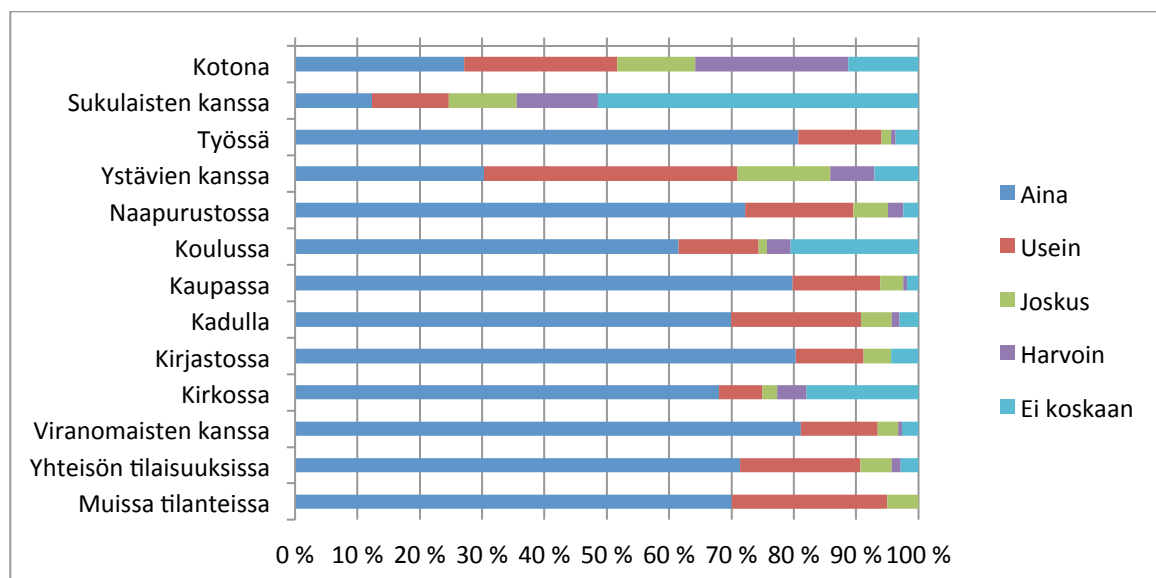
Viron, suomen ja englannin kielen käyttöä ”aina” kuvaa taulukko 19. Yksityiskohtaisempia tietoja eri kielenkäytön alueista ja yleisyyksistä esitetään kuvioissa 4 ja 5.

Vastaajista ilmoittaa käyttävänsä kieltä "aina"	Viron kieli (%)	Suomen kieli (%)	Englannin kieli (%)
Kotona	69%	27,2%	3,4%
Sukulaisten kanssa	80,7%	12,3%	1,1%
Työssä	8,9%	80,7%	3,4%
Ystävien kanssa	47,4%	30,3%	3,3%
Naapurustossa	16,1%	72,2%	2,4%
Koulussa	20%	61,5%	5,4%
Kaupassa	16,6%	79,6%	---
Kadulla	15,9%	69,4%	---
Kirjastossa	16,5%	80,3%	---
Kirkossa	14,7%	68%	---
Viranomaisten kanssa	14,6%	81,2%	---
Yhteisön tilaisuuksissa	13,1%	71,4%	1,2%
Muissa tilanteissa	28%	70%	26,7%

Taulukko 19. Viron, suomen ja englannin kielen käytön yleisyys eri tilanteissa Suomessa, %



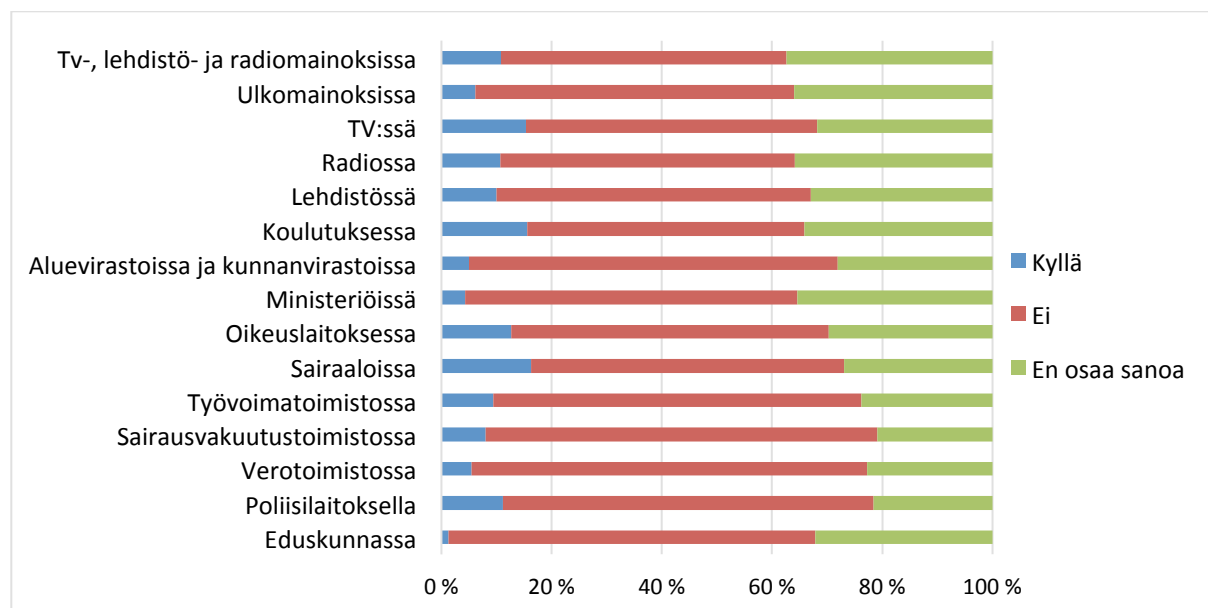
Kuvio 4. Viron kielen käytön osuus eri kielenkäyttötilanteissa, %



Kuvio 5. Suomen kielen käytön osuus eri kielenkäyttötilanteissa, %

Verrokkiryhmän kotikieli on hyvin yhtenäisesti suomi: lähes kaikki (93%) puhuvat kotona ainoastaan suomea. Kaksi vastaajaa (2,4%) käyttää kotikielensä englantia, ja englanti on suomen rinnalla käytössä vielä neljän muunkin vastaajan (4,9%) kodissa. Verrokkiryhmän vastaajat seurustelevat ystäviensä kanssa enimmäkseen suomeksi, mutta noin puolet (51,7%) käyttää usein tai joskus myös englantia, lähes neljäsosa (23,4%) usein tai joskus muitakin kieliä kuin suomea tai englantia. Noin neljäsosa (23%) ei milloinkaan käytä englantia ystäväpiirissään. Suomen kieli on tärkein työkieli (80,7%).

Viron kielen käyttämistä julkisessa elämässä ei pidetä mahdollisena eikä edes tarpeellisenä. Jokapäiväisen kanssakäymisen kielten ohella tutkittiin myös viron kielen puhujien käsitä viron kielen käyttämisen mahdollisuudesta ja tarpeellisuudesta julkisessa ja instituutio-naalisessa kanssakäymisessä, esim. Suomen eduskunnassa, poliisiasemalla, verovirastossa, KELAssa, työvoimavirastossa, sairaaloissa, oikeusistuimissa, ministeriöissä tai paikallisissa hallintoelimissä. Suurin osa vastaajista ei pitänyt viron kielen käyttämistä mahdollisena. Sikäli kuin viron kieltä yleensä voi käyttää, sen käyttö nähdään mahdollisena sairaaloissa, oikeusistuimissa ja poliisiasemilla, vähiten eduskunnassa (ks. kuvio 6).

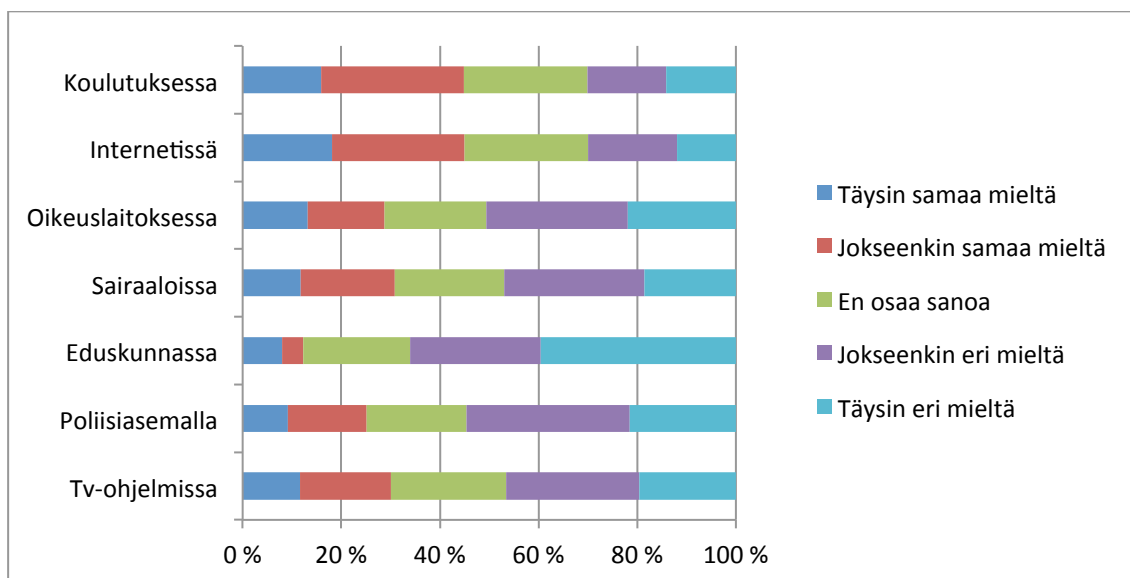


Kuvio 6. Suomevirolaisten vastaajien arviot viron kielen käyttämisen mahdollisuudesta eri yhteyksissä

Tätä tulosta on kuitenkin tulkittava haastatteluaineiston valossa: viron kielen käyttöä ei pidetä keskeisilläkään aloilla tärkeänä siksi, että suomevirolaiset tietävät Suomen lakien mahdollistavan asioimisen tulkin välityksellä ja siten epäsuorasti myös viron kielen käyttämisen. Tulkkiavun käyttömahdollisuus vähentää tarvetta lakien, virastojen verkkosivujen ynnä muiden viranomais tekstien viron tamiseen, ja toisaalta se voi myös vähentää vastaajien tarvetta opiskella ja käyttää suomen kieltä. Monet vastaajat ovat viitanneet Suomen virolaisten suureen ja jatkuvasti kasvavaan lukumäärään: ”Ottaen huomioon Suomen virolaisyhteisön suuruuden viron kielellä pitäisi olla mahdollisuus hoitaa enemmän asioita poliisin, väestörekisterin ja sairaaloiden kanssa.”

Monet vastaajat ovat kuitenkin toista mieltä, ja tämän kiteyttää osuvasti yhden vastaajan kommentti: ”Luonnollisesti olisi hyvä, jos Suomen viranomaisilta kuulisi enemmän viron kieltä. Valitettavasti on epätodennäköistä, että suomen kieltä taitamaton ihminen tulisi Suomessa toimeen viron kielellä. Meitä on täällä liian vähän, ja kaiken lisäksi se saattaa ärsyttää paikallista väestöä.”

Edellä mainittujen käyttöalueiden lisäksi lähes puolet vastaajista (44%) oli sitä mieltä, että viron kieltä ehdottomasti pitäisi käyttää Suomen koulujärjestelmässä. Näin voimakas positiivinen asenne on odotuksen mukainen, koska muutto Virosta Suomeen jatkuu yhä ja kysymys äidinkielisestä koulutuksesta käy suomevirolaisille yhä ajankohtaisemmaksi.



Kuvio 7. Viron kielen puhujien arviot viron kielen käytön tarpeellisuudesta eri yhteyksissä, %

Verrokkiryhmän vastaajien mielipiteet viron kielen käyttämisestä Suomessa eivät juuri eroa suomenvirolaisten mielipiteistä; viron kielen käyttämiseen julkisuudessa suhtaudutaan enemmänkin kielteisesti. Kaikkein suotavimpana pidetään viron kielen käyttöä televisiossa (21,1%), sairaaloissa (19,9%), kouluissa (17,6%), oikeusistuimissa (14,4%) ja poliisiasemilla (14,2%), vähiten suotavana eduskunnassa (5,7%).

4.3.1.5 Kielet työmarkkinoilla

Suomenvirolaisen vähemmistö- sekä verrokkiryhmän vastaajia pyydettiin ilmaisemaan viisiportaisella asteikolla (vaihtoehdosta *täysin samaa mieltä* vaihtoehtoon *täysin eri mieltä*) mielipiteensä seuraavista väitteistä: *Viron kielen osaaminen helpottaa ensimmäisen työpaikan löytämistä; Viron kielen osaaminen vaikuttaa myönteisesti palkkaan; Viron kielen osaaminen parantaa mahdollisuuksia edetä uralla; Viron kielen osaaminen parantaa mahdollisuuksia vaihtaa työpaikkaa.*

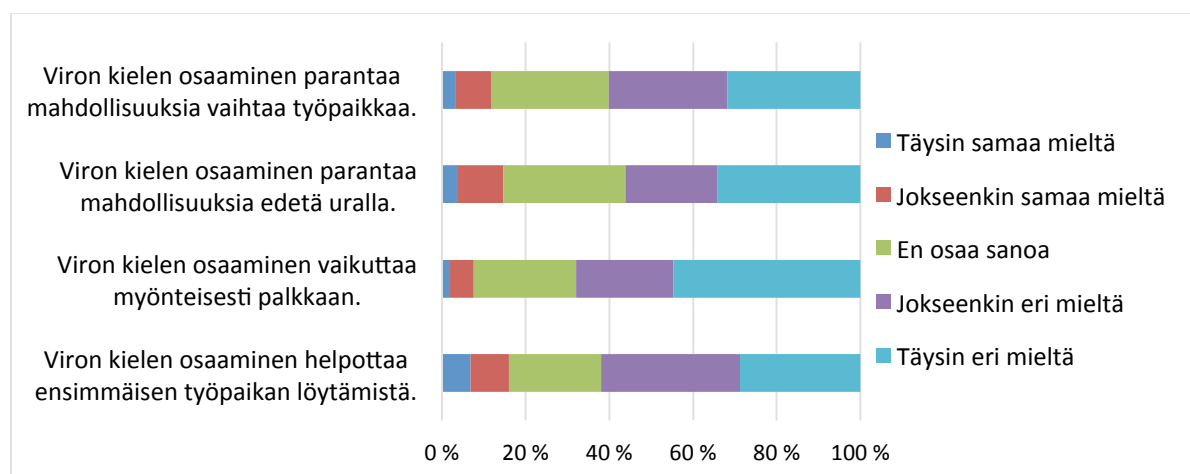
Suomenvirolaisten vastaajien mielestä Suomen työmarkkinoilla tärkein kieli on suomi. Vieraista kielistä tärkeimpänä pidetään englantia, violla taas ei suomen ja englannin rinnalla juuri nähdä olevan käyttöarvoa Suomessa.

Viron kieltä työmarkkinoilla koskevista väitteistä oli eri mieltä yli puolet vastaajista (56,1–67,9%), eli he eivät näe viron kielestä olevan työpaikan tai uran kannalta mitään hyötyä. Eniten (joskin vähän) myönteisiä vastauksia sai väite, että viron kielen taito voisi helpottaa ensimmäisen työpaikan löytämistä (16%) tai uralla etenemistä (14,6%), vähiten todennäköisenä pidetään väitettä, että viron taito auttaisi saamaan parempaa palkkaa (7,6%).

Suomen kielen taito taas helpottaa lähes kaikkien vastaajien mielestä sekä ensimmäisen työpaikan löytämistä (95,7%) että työpaikan vaihtamista (92,6%). Vastaajat siis pitävät suomen kielen taitoa Suomen työmarkkinoille pyrittäessä olennaisen tärkeänä, itse asiassa kaikkein tärkeimpänä. Vain muutama harva vastaaja kyseenalaistaa suomen kielen tarpeellisuuden. Lähes 87,7% vastanneista on myös yhtä mieltä siitä, että suomen kielen taito helpottaa uralla etenemistä. Vähiten yhteyttä nähdään suomen kielen taidon ja korkeamman palkan välillä: vain 60% vastanneista uskoo, että suomen kieli auttaisi ansaitsemaan paremmin. Myös englannin kielen taitoa pidetään tärkeänä, mutta suomen rinnalla englanti jää suomenvirolaisten vastauksissa kuitenkin toissijaiseksi. Eniten yhtä mieltä ollaan siitä, että englannintaito helpottaa uralla etenemistä (74,5%), työpaikan vaihtoa (69,5%) tai ensimmäisen työpaikan löytämistä (68%), sitä vastoin siihen, että englannin kielen taito auttaa ansaitsemaan parempaa palkkaa, uskoo vain 50%.

Englannin kieli nähdään uran edistämisen kielenä. Monien vastaajien mielestä kuitenkin Suomessa tärkein vieras kieli on venäjä. Tämä ilmenee selvästi kysymyksessä 40, jossa vastaajia pyydettiin viron, suomen, englannin ja ruotsin kielen ohella ennustamaan, kasvaako Suomessa kymmenen seuraavan vuoden kuluessa jonkin muun kielen merkitys. Tuloksista ilmenee, että kymmenen vuoden tähtäimellä suurin osa (57) katsoo nimenomaan venäjän, toiseksi suurin (17 vastaajaa) kiinan, kolmanneksi suurin (13 vastaajaa) saksan kielen merkityksen lisääntyvän. Vähemmistöryhmän mielipiteet kiteyttää kuvaavasti erään virolaisen vastaajan kommentti: ”Maksukykyisten venäläisten osuus kasvaa Suomessa vuosi vuodelta, siksi heille tehdään todennäköisesti yhä enemmän myönnytyksiä.”

Vähemmistöryhmän vastaajien arviot viron kielen merkityksestä Suomen työmarkkinoilla on esitetty kuviossa 5.



Kuvio 8. Vironkielisten vastaajien arviot viron kielen merkityksestä Suomen työmarkkinoilla

Myös **verrokkiryhmän** vastaajien mielestä tärkein kieli Suomen työmarkkinoilla on suomi, muista kielistä etenkin englanti. Suurin osa vastanneista (93,2%) uskoo, että suomen puhuminen äidinkielenä helpottaa ensimmäisen työpaikan löytämistä, mutta suomen kielen tai-

don ja suuremman palkan välillä ei nähdä yhteyttä. Useimmat verrokkiryhmäläiset kuitenkin uskovat, että suomen puhuminen äidinkielenä auttaa etenemään uralla (77,4%) ja helpottaa työpaikan vaihtamista (82,9%). Englannin kielen merkitys arvioidaan samantapaiseksi kuin suomen: suurin osa vastanneista katsoo, että englannin taito helpottaa ensimmäisen työpaikan löytämistä (87,5%), paremman palkan ansaitsemista (69,4%), uralla etenemistä (91,7%) ja työpaikan vaihtamista (90,3%). Suurin osa vertailuryhmästä (65,7%) sitä vastoin ei tiedä, tukeeko Suomen lainsäädäntö eri kielten käyttöä työmarkkinoilla; noin neljäsosan mielestä (23,8%) tällaisia lakeja on olemassa.

Myös suomalaisten vastaajien mielestä suomen ja englannin rinnalla viro on työmarkkinoilla paljon merkityksellisempi kieli: vain pieni osa vastaajista pitää viro kielen taitoa tärkeänä ensimmäisen työpaikan löytämisen (19,5%), paremman palkan saamisen (17,2%), uralla etenemisen (31,7%) tai työpaikan vaihtamisen kannalta (26,2%). Lähes puolet vastaajista ei osannut ottaa kantaa vaan valitsi kaikkiin kysymyksiin vastausvaihtoehdon ”vaikea sanoa”. Eniten eri mieltä verrokkiryhmäläiset ovat siitä, että viro kielen taito auttaisi ansaitsemaan parempaa palkkaa (38,6%) tai helpottaisi ensimmäisen työpaikan löytämistä (34,3%).

Kaiken kaikkiaan olennaisia eroja ryhmien asenteissa ei esiinny. Kummankin ryhmän vastaajien mielestä Suomen työmarkkinoilla selvästi tärkein kieli on suomi, vieraista kielistä taas englanti. Viro on pieni kieli, jota näistä kolmesta pidetään selvästi vähiten tärkeänä.

4.3.1.6 Kielenhuolto ja kielen kehittäminen

Vastaajilta kysyttiin heidän tietojaan viro ja suomen kielen huollosta ja tätä harjoittavista laitoksista Suomessa, vähemmistöryhmältä lisäksi, onko olemassa ns. ”puhdasta” viro kieltä ja ketkä sitä puhuvat. **Tulokset voidaan tiivistää siten, että sekä virolaisten että suomalaisten tiedot kielenhuollosta, sitä harjoittavista laitoksista, seuroista ja henkilöistä ovat niukanlaiset: useimmat vastaajista eivät tunteneet asiaa. Jotkin tulokset olivat yllättäviä.**

Vastausten kommenteista ilmenee, että käsite ”laitos” tai ”instituutio” on ymmärretty eri tavoin. Kaiken kaikkiaan useimmat viro kielen huoltoa ja tukemista koskevaan kysymykseen myöntävästi vastanneet ovat nimenneet tärkeimmäksi laitokseksi Helsingissä toimivan Tuglas-seuran. Tämä vastaus on hieman yllättävä, sillä Tuglas-seuran toiminnan päämäärä on oikeastaan esitellä Viroa, viro kieltä ja kulttuuria suomalaisille. Varsinkin Helsingissä asuvat vastaajat kuitenkin näkevät Tuglas-seuran tyypillisenä ulkoviirolaisseurana. Jotkut korostavat Tuglas-seuran asemaa ensimmäisenä kosketuskohtana Suomen valtioon ja yhteiskuntaan (”Helsingissä on Tuglas-seura, joka auttaa Suomeen muuttavia virolaisia löytämään jalansijan”). Kommenteista ilmenee edelleen, että seuran toimintaa ei nähdä ainoastaan viro kielen ja virolaisen kulttuurin kehittämisenä vaan laajemminkin virolaisuuden ja virolaisuusyhteisön tukemisena. Toisaalta taas yksikään kyselyn vastaajista ei ole kertaakaan maininnut *Soome Eestlaste Liit* -järjestön tai minkään muunkaan Suomen virolaisseuran toimintaa, vaikka jotkin niistä ovat toimineet jo kymmenenkin vuotta ja suunnanneet toimintansa nimenomaan Suomessa asuvien virolaisten tukemiseen. Voi siis sanoa, että Suomeen muut-

taneiden virolaisten silmissä Tuglas-seuralla on monta tehtävää; hyvin suuri osa Helsingin virolaisista näkee Tuglas-seuran olennaisimpana vähemmistön ja enemmistön välisenä yhdyssiteenä, ja monelle vastaajalle Tuglas-seura on ensimmäinen ”porras” Suomeen ja ensimmäinen yhteys Suomeen ja suomalaisiin.

Suomenvirolaiset vastaajat eivät siis juuri ole tietoisia virolaisjärjestöjen olemassaolosta, ja siksi onkin ymmärrettävää, että useimmat virolaisista vastaajista (73%) eivät tiedeneet tai osanneet kertoa, mitä, jos mitään, Suomessa on tehty viron kielen suojelemiseksi tai sen säilymisen tukemiseksi. Vain kymmenkunta vastaajaa (8,5%) vastasi myöntävästi ja luetteli erinäisiä toimintoja. Suomenvirolaisilta kysyttiin myös, onko Suomessa olemassa suomen kieltä huoltavia ja tukevia järjestöjä tai laitoksia. Vastaajien tiedot näyttävät suuresti vaihtelevan, mutta vain noin kolmasosa vastanneista (36%) tiesi asiasta ja osasi nimetä suomalaisia järjestöjä.

Kielen säilymistä koskevan kysymyksen viimeinen kysymys koski vastaajien käsitystä ”puhtaasta” viron kielen olemassaolosta ja puhujista. Valitettavasti kysymyksen sanamuoto, etenkin käsite ”kielimuoto” (*keelekuju*), oli vastaajille vaikea ymmärtää; lisäksi kysymyksen tulkintaa häiritsi maantieteellisen rajauksen puuttuminen. Siksi onkin odotuksenmukaista, että lähes kaksi kolmasosaa vastaajista (65,4%) on joko valinnut vaihtoehdon ”en tiedä” (53,4%) tai arvelee, että ”puhdasta” viron kielen muotoa ei ole olemassa. Myöntävästi vastasi 35%, ja heidän mielestään ”puhdas” viron kieli yhdistyy Viron valtavirtaviestimiin, yleisradioon, kielentutkijoihin ja opettajiin, mutta myös julkisuuden henkilöihin, kirjailijoihin sekä Viron tasavallan presidenttiin. Yli puolet vastanneista (56%) on myös sitä mieltä, että viron kieltä on tarpeen edelleen kehittää.

Verrokkiryhmän vastaukset samoihin kysymyksiin viittaavat myös vähäisiin tietoihin. Suuri enemmistö vastaajista (83,2%) ei ollut tietoinen Suomessa aktiivisesti viron kieltä tukevista seuroista tai järjestöistä, vain noin kymmenesosa (9%) osasi nimetä virolaisia seuroja tai järjestöjä.

4.3.1.7 Kielen käytön tukeminen ja estäminen

Suomenvirolaiselle vähemmistöryhmälle esitetyillä kysymyksillä kartoitettiin vastaajien lapsuudessa (kotona, koulussa, muualla) vallinneita kieliäseenteitä samoin kuin vastaajien omaa suhtautumista viron ja suomen kielen käyttöön ja kielen välittymiseen sukupolvelta toiselle. Verrokkiryhmän vastaavat kysymykset olivat hieman erilaisia: kysyttiin suomalaisten suhtautumista ”virheelliseen” suomen kielen puhumiseen, suomen kielen tarpeellisuuteen (onko suomen kielen merkitystä esim. työhaussa korostettu liikaakin?) sekä vähemmistökielten (esim. viron) opetuksen tarpeellisuuteen Suomen kouluissa: onko tärkeää, että lapset saisivat koulussa oppia äidinkieltään, ja onko viron kielen opettaminen Suomessa ylipäättään tarpeen.

ELDIA-vähemmistökyselykaavakkeen kysymykset vähemmistökielen käytön tukemisesta tai estämisestä vastaajan lapsuudessa olivat useimpien suomenvirolaisten vastaajien kannalta aiheettomia tai hämmentäviä. Lähes kaikki tutkimuksen suomenvirolaisista vastaajista ovat kasvaneet vironkielisessä ympäristössä, eikä heidän vanhemmillaan ole ollut erityistä tarvetta nimenomaisesti tukea lastensa viron kielen käyttöä. Useimmat (89,2%) kuitenkin vastasivat tähän tukemista koskevaan kysymykseen myöntävästi. Yksityiskohtaisemmin vastauksiaan kommentoivat inkerinsuomalaistaustaiset vastaajat, jotka totesivat, että heidän suomenkieliset vanhempansa tukivat heidän viron kielen oppimistaan mahdollisuuksiensa ja oman viron taitonsa mukaan. Monet näistä vastaajista kuvailivat kotinsa kieli- valintoja tarkemminkin, korostaen, että heidän vanhempansa pyrkivät välttämään kielten sekoittamista kotona, vaativat lapsiaan puhumaan kunnollista viron kieltä ja toivoivat, että virosta tulisi näille todellinen äidinkieli.

Myös kysymys, ovatko vastaajien vanhemmat tukeneet heidän suomen kielen oppimistaan, oli Virossa syntyneille ja kasvaneille vastaajille käsittämätön, ilmeisestä syystä: useimmat ovat muuttaneet Suomeen vasta aikuisina ja enimmäkseen oppineet suomen kielen itsenäisesti, kielikursseilla tai suomenkielisessä ympäristössä. Vanhempiensa osalta vastaajat korostavat lähinnä näiden roolia Suomeen-muuttopäätöksen moraalisisina tukijoina. Vain kolme vastaajaa kuvasi yksityiskohtaisemmin vanhemmiltaan saamaansa tukea suomen kielen oppimisessa: ”isä auttoi kirjoittamaan suomenkielisiä kirjeitä”, ”kun kävimme kylässä Suomessa suomalaisten luona, puhuimme suomea”, ”luin äidille ääneen suomenkielistä raamattua”.

Sitä vastoin kysymykseen, tukevatko vastaajat itse omien lastensa viron kielen oppimista ja miten, kertyi runsaasti kommentteja. 170:stä vastaajasta 95 vastasi tähän kysymykseen, ja näistä enemmistö, 88,4%, myöntävästi: he pitävät tarpeellisena, että heidän lapsensa käyttävät viroa myös suomenkielisessä yhteiskunnassa eläessään, ja tukevat tätä itse. Kommenteissa kuvaillaan yksityiskohtaisesti erilaisia kielenoppimisen tukemisen muotoja (erilaiset kielenopetusmenetelmät, lapsille tarkoitetut toiminnot ja harrastukset kodissa ja kodin ulkopuolella, vironkielisten kirjojen lukeminen, lastenohjelmien ja elokuvien katseleminen). Toisaalta 11,6% ei pidä tarpeellisena välittää viron kieltä lapsilleen ja/tai tukea lasten viron kielen oppimista. Näiden vastaajien mielestä Suomessa asuttaessa viron kielen käyttö ja taito ovat tarpeettomia, ja jotkut ovat myös maininneet, että lapsilla itsellään ei ole kiinnostusta viron kieleen tai virolaiseen kulttuuriin.

Verrokkiryhmän vastaajista suurin osa (70,4%) prosenttia suhtautuu ”virheelliseen” suomen kieleen suvaitsevaisesti; vain hyvin pieni osa (7,6%) on sitä mieltä, että kaikkien Suomessa asuvien pitäisi osata erittäin hyvää suomea. Sitä vastoin vähemmistökielten tukemisen tarpeellisuudesta ei useimmilla ollut selvää mielipidettä, tai sitä ei ilmaistu selvästi. Noin puolet vastaajista (57,6%) katsoi, että kouluissa pitäisi opettaa viroa niille, joilla viro on kotikieli, mutta noin neljäsosa (21%) oli toista mieltä. Noin puolet vastaajista (49,3%) oli eri mieltä siitä, että Suomessa suomen kielen taitoa esimerkiksi työhönotossa korostettaisiin liikaa, toisin

sanoen katsoi, että suomen kielen taito on olennaisen tärkeä; päinvastaista mieltä taas oli vain noin neljäsosa vastaajista (27,2%). Verrokkiryhmän kyselykaavakkeen kysymys suhtautumisesta siihen, pitäisikö lapsille puhua vähemmistökieltä, oli niin hankalasti muotoiltu, että vastausten tulkinta jää epäselväksi.

4.3.1.8 *Kieliasenteet*

Viron ja suomen kielen käyttäminen sekaisin on vironkielisten keskuudessa yleistä mutta ei välttämättä hyväksyttyä.

Kieliasenteita kartoitettiin vähemmistöryhmän vastaajilta kysymysten avulla, jotka käsitteivät viron kielen puhumisen virheettömyyttä ja puhtautta, suhtautumista eri ikäryhmiin ja sukupuoliin viron kielen käyttäjinä sekä sosiaalsiin suhteisiin viron kielen puhujien kanssa, viron kielen julkisen käytön tarpeellisuutta Suomessa sekä eri kielten tulevaisuutta. Verrokkiryhmän vastaajille esitettiin, samoin kuin vähemmistöryhmälle, kysymys, jossa vastaajat saivat viisiportaisella asteikolla arvioida väitteitä sosiaalisesta kanssakäymisestä viron kielen puhujien kanssa (esimerkiksi: onko viron kielen puhujien kanssa helppo ystävystyä).

Suomenvirolaisten vastaajien oli ilmaistava, missä määrin he olivat samaa mieltä väitteistä, jotka koskevat kielikontaktin vaikutuksia, etenkin kielten sekoittamista (vironkielisessä kaavakkeessa ”sekakieli”, *segakeel*). Suurin osa vastaajista oli (72,7%) oli yhtä mieltä siitä, että ns. sekakielen puhuminen on suomenvirolaisten parissa yleistä. Sitä vastoin selkeää linjaa siihen, hyväksytäänkö tällainen sekakieli, ei hahmottunut: 37,3%:n mielestä ns. sekakielen käyttö on virolaisten parissa hyväksyttyä, 33,5% on toista mieltä, 29% ei osannut ottaa kantaa. Haastatteluaineiston perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että kielten sekoittamiseen suhtaudutaan lähinnä negatiivisesti, ja tärkeimpänä pidetään kielen puhtauden säilyttämistä, oli kyse mistä kielestä hyvänsä. (”Kun kerran jotain kieltä puhutaan, niin sitä pitää puhua kunnolla.”)

Useimpien vastaajien (79,2%) mielestä ”kunnollista” viroa puhuvat vanhemmat ihmiset. Nuorten kielenkäytön suhteen ei hahmottunut yleistä linjaa: vähän yli puolet vastaajista (55,5%) on samaa mieltä väitteestä, että ns. sekakieltä käyttävät lähinnä nuoret, mutta noin 30% ei osannut ottaa tähän kantaa lainkaan. Sitä vastoin vastauksista ilmenee, että ns. sekakielen käyttämisen ei mitenkään nähdä liittyvän puhujan vieraiden kielten taitoon (55%), myöskään sekakielen käyttämistä ei yhdistetä puhujan koulutustasoon (44%), vaan ilmeisesti sekä koulutetummilta että vähemmän koulutetuilta kielenkäyttäjiltä voidaan odottaa kielten sekoittamista. Sukupuolen ja iän osalta vastauksista syntyy vaikutelma, että viron kielen puhumista odotetaan monikielisessä ympäristössä etenkin aikuisilta naisilta.

Sosiaalisen kanssakäymisen eri muotoja kartoittavissa kysymyksissä suuri enemmistö vastaajista (62,4–78,2%) oli samaa mieltä siitä, että viron kielen puhujien kanssa on helppo luoda kontakteja, ystävystyä, viettää vapaa-aikaa ja työskennellä samassa työyhteisössä. Verrokkiryhmän vastaukset samoihin kysymyksiin viittaavat siihen, että vähemmistöryhmää ei juuri

tunneta: suuri enemmistö (62–87%) on valinnut vaihtoehdon ”vaikea sanoa”. Eniten yhtä mieltä oltiin siitä, että viron kielen puhujien kanssa on helppo tehdä tuttavuutta (31,7%), ystävystyä (30,7%), viettää aikaa (28,1%) ja työskennellä yhdessä (21,7%).

Kielten tulevaisuus. Kummankin ryhmän vastaajia pyydettiin arvioimaan, miten viron, suomen, englannin, ruotsin sekä jonkin vapaavalintaisen kielen merkitys tulee muuttumaan kymmenen seuraavan vuoden aikana. Suomenvirolaisista vastaajista noin puolella ei ole selvää kantaa viron, suomen ja ruotsin kielen merkityksen mahdolliseen kasvamiseen, englannin kielen merkityksen kasvuun ovat ottaneet kantaa lähes kaikki vastaajat. Kaikkein todennäköisimpänä pidetään englannin kielen (79,3%), kaikkein vähiten todennäköisenä ruotsin kielen (8,2%) merkityksen lisääntymistä. Viron kielen käytön ja merkityksen lisääntymiseen uskoo noin neljäsosa (25,3%), suomen kielen merkityksen kasvuun 38,8% vastanneista.

Verrokkiryhmä. Samaa mieltä on myös verrokkiryhmän enemmistö (93,8%), jonka mielestä englannin kielen merkitys tulee lähivuosina lisääntymään. Suomen kansalliskielistä suomen kielen merkityksen lisääntymiseen uskoo lähes puolet vastaajista (47,2%), ruotsin kielen nousuun 21,9%. Mitä tulee verrokkiryhmän kaavakkeessa mainittujen vähemmistökielten suomen ja karjalan merkitykseen, lähes puolet vastaajista (43,2%) ei usko viron kielen merkityksen kasvavan Suomessa lähivuosina, vajaa neljäsosa (21,2%) on toista mieltä. Viron kielen merkityksen lisääntymistä pidetään kuitenkin paljon todennäköisempänä kuin karjalan kielen.

Kielten luonnehdinnat. Vastaajia pyydettiin kuvaamaan 18 vastakohta-adjektiiviparin avulla, mihin ominaisuuksiin he yhdistävät viron, suomen ja englannin kielen. Ominaisuudet esitettiin 5-kohtaisella asteikolla. Tämä arviointitehtävä koettiin selvästi vaikeaksi, ja useimpien vastakohtaparien kohdalla valittiin keskimmäinen, neutraali kohta.

Useimpien vastaajien mielestä viro tuntuu kauniilta (73,2%), läheiseltä (70,1%) ja luotettavalta (59,2%). Viroa kuvattiin myös hyvin turvallisiksi (55,2%), hyvin sivistyneeksi (43,6%) ja hyvin pehmeäksi (42,5%). Useimmiten neutraali luonnehdinta valittiin vastakohtapareissa ”miehekäs – naisellinen” (59,7%), ”vanha – uusi” (49,2%) ja ”voimaton – voimakas” (43,5%). Yksityiskohtaiset tulokset esitetään taulukossa 21. Suomen kieli puolestaan nähdään ”luotettavana” (35%) ja ”läheisenä” (33,8%). Viron kielelle tyypillistä ”kauneutta” nähdään suomessa paljon vähemmän: vain 10,5% vastaajista pitää suomen kieltä hyvin kauniina. Vastakohtapareista ”miehekäs – naisellinen”, ”ilkeä – kiltti” ja ”epäonninen – menestyskäs” useimmat vastaajat valitsivat neutraalin vaihtoehdon.

Englannin kieli nähdään hyvin nykyaikaisena (42,9%), hyvin aktiivisena (40,4%), hyvin turvallisena (30,6%) ja kauniina (37%). Eniten neutraaleja luonnehdintoja annettiin vastakohdissa ”miehekäs – naisellinen” (67,6%), ”ilkeä – kiltti” (58,5%) ja ”huolellinen – huolimaton” (53,3%).

Seuraavissa taulukoissa useimpien vastaajien valitsema vaihtoehto on merkitty värillä.

	(1) hyvin	2	(3) ei kummalta kaan	4	(5) hyvin	
pehmeältä	42,5	35,3	11,8	1,3	17	kovalta
epävarmalta	3,7	5,2	14,2	21,6	55,2	varmalta
läheiseltä	70,1	17,5	5,2	2	5,2	etäiseltä
luotettavalta	59,2	22,5	12,7	3,5	2,1	epäluotettavalta
päättäväiseltä	33,8	35,3	24,8	5,3	0,8	jahkailevalta
nykyaikaiselta	18,2	15,2	28,8	17,4	20,5	perinteiseltä
voimattomalta	1,5	5,3	43,5	25,2	24,4	voimakkaalta
hauskalta	34,8	37	23	3,7	1,5	tylsältä
rumalta	2,2	0,7	5,1	18,8	73,2	kauniilta
miehekkäältä	4,7	7,8	59,7	19,4	8,5	naiselliselta
ilkeältä	2,4	3,9	32,3	34,7	26,8	kiltiltä
rikkaalta	36,5	24,8	29,9	5,8	2,9	köyhältä
epäonniselta	4,7	3,9	45	23,3	23,3	menestyksekkäältä
vanhalta	11,4	12,9	49,2	14,4	12,1	nuorelta
älykkäältä	32,8	34,4	29,8	2,3	0,8	tyhmältä
huomaavaiselta	29,2	30,8	35,4	3,9	0,8	tunkeilevalta
sivistymättömältä	2,3	3	24,1	27,1	43,6	sivistyneeltä
passiiviselta	2,2	6	28,4	37,3	26,1	aktiiviselta

Taulukko 20. Mielikuvia kielistä: viron kieli kuulostaa...

	(1) hyvin	2	(3) ei kummalta kaan	4	(5) hyvin	
pehmeältä	26,2	20	18,6	20	15,2	kovalta
epävarmalta	3	9	33,1	26,3	28,6	varmalta
läheiseltä	29,8	33,8	24,5	9,3	2,7	etäiseltä
luotettavalta	27,9	35	27,9	7,1	2,1	epäluotettavalta
päättäväiseltä	16	35,1	39,7	7,6	1,5	jahkailevalta
nykyaikaiselta	5,3	14,4	40,9	22,7	16,7	perinteiseltä
voimattomalta	3,8	9,9	46,2	28	12,1	voimakkaalta
hauskalta	15,3	27,5	30,5	19,1	7,6	tylsältä
rumalta	7,5	16,5	44,4	21,1	10,5	kauniilta
miehekkäältä	9,1	18,2	62,1	6,8	3,8	naiselliselta
ilkeältä	2,3	2,3	51,5	34,1	9,9	kiltiltä
rikkaalta	20,7	24	43	7,4	4,4	köyhältä
epäonniselta	2,3	5,4	51,9	28,7	11,6	menestyksekkäältä
vanhalta	20,6	31,3	38,9	7,6	1,5	nuorelta
älykkäältä	9,5	32,3	48,8	6,3	3,2	tyhmältä
huomaavaiselta	11,7	32	49,2	5,5	1,6	tunkeilevalta
sivistymättömältä	2,4	7,9	46	29,4	14,3	sivistyneeltä
passiiviselta	4,7	10,9	55	18,6	10,9	aktiiviselta

Taulukko 21. Mielikuvia kielistä: suomen kieli kuulostaa...

	(1) hyvin	2	(3) ei kummaltak aan	4	(5) hyvin	
pehmeältä	23	26,5	32,7	8,9	8,9	kovalta
epävarmalta	2,8	13,9	27,8	25	30,6	varmalta
läheiseltä	10,8	18	33,3	21,6	16,2	etäiseltä
luotettavalta	20,6	26,2	45,8	5,6	1,9	epäluotettavalta
päättäväiseltä	21,1	33,9	33	7,3	4,6	jahkailevalta
nykyaikaiselta	42,9	20,5	18,8	8	9,8	perinteiseltä
voimattomalta	1,8	4,6	34,9	29,4	29,4	voimakkaalta
hauskalta	23,4	25,2	42,1	6,5	2,8	tylsältä
rumalta	0,9	3,7	35,2	37	23,2	kauniilta
miehekkäältä	3,7	13,9	67,6	13	1,9	naiselliselta
ilkeältä	0,9	3,8	58,5	24,5	12,3	kiltiltä
rikkaalta	35,6	27,9	27,9	8,7		köyhältä
epäonniselta	0,9		28,2	24,6	46,4	menestyksekkäältä
vanhalta	19,4	12	44	12	12	nuorelta
älykkäältä	31,5	34,2	31,5	2,7		tyhmältä
huomaavaiselta	14	28	53,3	4,7		tunkeilevalta
sivistymättömältä	1,9	0,9	29	32,7	35,4	sivistyneeltä
passiiviselta	0,9	1,8	29,4	27,5	40,4	aktiiviselta

Taulukko 22. Mielikuvia kielistä: englannin kieli kuulostaa...

4.3.2 Viestimien ja kulttuurituotteiden käyttö

Sekä vähemmistö- että verrokkiryhmän vastaajia pyydettiin arvioimaan viestimien (myös audiovisuaalisten ja sähköisten) sekä kulttuurituotteiden käyttöään erikseen eri kielten osalta: vähemmistöä viron, suomen ja englannin, verrokkiryhmää suomen ja englannin kielen. Vastaajien oli ilmoitettava kunkin viestimen tai kulttuurimuodon osalta, miten usein he sitä kyseisellä kielellä käyttävät, seitsemäportaisella asteikolla: *päivittäin – monta kertaa viikossa – kerran viikossa – kerran kuussa – harvemmin – ei koskaan – ei ole saatavilla kyseisellä kielellä*.

Printtimedian käyttö. Vironkieliset vastaajat seuraavat päivittäin enemmän suomenkielistä printtimediaa: 58,5% ilmoittaa lukevansa päivittäin suomenkielisiä, 34,4% vironkielisiä sanomalehtiä. Viikoittaista kulutusta tarkasteltaessa kuitenkin ilmenee, että melkein kaikki vastaajat (93,3%) lukevat suomenkielisiä painettuja lehtiä vähintään kerran viikossa tai useammin. Vironkielistä printtimediaa seuraa yhtä aktiivisesti vain 49,1% vastaajista. Englanninkielistä mediaa ei juuri seurata: 11,6% vastaajista lukee englanninkielisiä lehtiä joko päivittäin tai vähintään kerran viikossa, noin puolet (44,6%) ei lainkaan seuraa englanninkielistä mediaa.

Sanomalehtien/aikakauslehtien lukeminen	Viroksi (%)	Suomeksi (%)	Englanniksi (%)
Päivittäin	34,4%	58,5%	3,6%
Useita kertoja viikossa, viikoittain	21,7%	34,8%	8%
Kuukausittain	10,2%	3,7%	9,8%
Harvemmin	25,5%	1,8%	28,6%
Ei koskaan	3,8%	1,2%	44,6%
Tarjontaa ei ole tällä kielellä	4,5%	---	5,4%

Taulukko 23. Viron-, suomen- ja englanninkielisen printtimedian kulutus

Kaunokirjallisuuden kulutus. Tulokset viittaavat siihen, että kaunokirjallisuutta luetaan enemmän suomeksi kuin viroksi – 33,2% vastaajista lukee suomen-, 27,6% vironkielistä kaunokirjallisuutta joko päivittäin tai vähintään kerran viikossa. Kuitenkin kaunokirjallisuuden lukeminen ylipäättään näyttää olevan marginaalista toimintaa, ja lähes puolet (43,1% – 49%) vastaajista lukee kaunokirjallisuutta harvemmin kuin kerran kuussa. Vielä vähemmän luetaan englanninkielistä kirjallisuutta: aktiivisia (so. päivittäin tai ainakin kerran viikossa) lukijoita on 7%, ylivoimainen enemmistö (80,7%) lukee englanninkielistä kirjallisuutta harvemmin kuin kerran kuussa tai ei lainkaan.

Kaunokirjallisuuden lukeminen	Viroksi (%)	Suomeksi (%)	Englanniksi (%)
Päivittäin	11,3%	11,3%	---
Useita kertoja tai ainakin kerran viikossa	16,4%	21,9%	7%
Kuukausittain	13,8%	12,5%	7,9%
Harvemmin	49,1%	43,1%	30,7%
Ei koskaan	7,6%	11,3%	50%
Tarjontaa ei ole tällä kielellä	1,9%	---	4,4%

Taulukko 24. Viron-, suomen- ja englanninkielisen kaunokirjallisuuden kulutus

Audiovisuaalisen median kulutus. Vironkieliset vastaajat käyttävät etupäässä suomenkielistä audiovisuaalista mediaa: lähes kaikki vastaajat (93,4%) katselevat joko päivittäin tai useita kertoja viikossa suomenkielistä tv-ohjelmaa, ja lähes yhtä monet (87%) kuuntelevat suomenkielistä radiota. Vironkielisiä tv-ohjelmia seuraa yhtä usein 53% – todennäköisesti Internetin välityksellä – ja vironkielisiä radio-ohjelmia kuuntelee 43,7% vastaajista. Englanninkielistä tv-ohjelmaa ilmoittaa vähintään kerran viikossa katselevansa noin puolet vastaajista (45,1%), 18% päivittäin. Luultavasti näin korkea osuus viittaa Suomen tai Viron tv-kanavilla lähetettyihin tv-ohjelmiin ja elokuviin.

Television katselu	Viroksi (%)	Suomeksi (%)	Englanniksi (%)
Päivittäin	38%	78,9%	18,6%
Useita kertoja viikossa, viikoittain	15,2%	14,5%	26,5%
Kuukausittain	8,2%	1,8%	9,7%
Harvemmin	23,4%	4,2%	15%
Ei koskaan	8,2%	---	28,3%
Tarjontaa ei ole tällä kielellä	7%	0,6%	1,8%

Taulukko 25. Viron-, suomen- ja englanninkielisten tv-ohjelmien katselu

Radion kuunteleminen	Viroksi (%)	Suomeksi (%)	Englanniksi (%)
Päivittäin	25,3%	66,1%	4,6%
Useita kertoja viikossa, viikoittain	18,4%	21%	4,6%
Kuukausittain	8,9%	4,3%	6,5%
Harvemmin	25,3%	7,4%	27,8%
Ei koskaan	13,3%	1,2%	52,8%
Tarjontaa ei ole tällä kielellä	8,9%	---	3,7%

Taulukko 26. Viron-, suomen- ja englanninkielisten radio-ohjelmien kuuntelu

Päivittäistä tai viikoittaista musiikin kulutusta hallitsee suomen kieli (87,5%), yli puolet vastaajista kuuntelee myös englannin- (63%) ja vironkielistä (57,3%) musiikkia. Samanlaista ilmenee myös elokuvien kulutuksessa: elokuvia katsellaan enimmäkseen suomen (76,8%), vähemmän englannin (56,2%) tai viron kielellä (34,8%).

Musiikin kuunteleminen	Viroksi (%)	Suomeksi (%)	Englanniksi (%)
Päivittäin	30,7%	64,6%	36%
Useita kertoja viikossa, viikoittain	27%	23%	27%
Kuukausittain	15,3%	3,7%	3,6%
Harvemmin	22,7%	6,8%	9%
Ei koskaan	3,1%	1,9%	22,5%
Tarjontaa ei ole tällä kielellä	1,2%	---	1,8%

Taulukko 27. Viron-, suomen- ja englanninkielisen musiikin kuuntelu

Elokuvi katsominen	Viroksi (%)	Suomeksi (%)	Englanniksi (%)
Päivittäin	23,4%	41,5%	22,3%
Useita kertoja viikossa, viikoittain	11,4%	35,4%	33,9%
Kuukausittain	9,5%	6,7%	8,9%
Harvemmin	41,7%	14%	10,7%
Ei koskaan	6,3%	1,8%	22,3%
Tarjontaa ei ole tällä kielellä	7,6%	0,6%	1,8%

Taulukko 28. Viron-, suomen- ja englanninkielisten elokuvien katselu

Kulttuuritilaisuuksissa käyminen. Teattereissa ja konserteissa käynti kuuluu marginaalisiin kulttuuriharrastuksiin. Yli puolet vironkielisistä vastaajista käy viron- (51,6%), suomen- (68,7%) tai englanninkielisissä (70,9%) teatteriesityksissä tai viron- (58,3%), suomen- (69,9%) tai englanninkielisissä (87,2%) konserteissa harvemmin kuin kerran kuussa tai ei lainkaan.

Kulttuuri-tilaisuuksissa käynti	Useita kertoja viikossa, viikoittain (%)	Kerran kuussa (%)	Harvemmin (%)	Ei koskaan (%)	Tarjontaa ei ole tällä kielellä (%)
Vironkieliset teatteriesitykset	0,7%	3,9%	51,6%	23,5%	20,3%
Suomenkieliset teatteriesitykset	0,7%	6,5%	68,6%	24,2%	---
Vironkieliset konsertit	---	2%	58,3%	23,2%	16,6%
Suomenkieliset konsertit	0,6%	9%	69,9%	19,2%	1,3%
Englanninkieliset teatteriesitykset	---	0,9%	15,4%	70,9%	12,7%
Englanninkieliset konsertit	---	1,8%	34,6%	52,7%	10,9%

Taulukko 29. Viron-, suomen- ja englanninkielisissä kulttuuritilaisuuksissa käynti

Internet-sisältöjen kulutus. Lähes kaikki vastaajat käyttävät Internetiä (WWW-sivut, sähköposti, sosiaalinen media, Skype jne.) ja muita sähköisiä viestintävälineitä (esim. tekstiviestit). Enemmistö vastaajista (64%) käyttää suomenkielisiä ohjelmistoja. Netti on ainoa kyselykavakkeen kielenkäyttöympäristöistä, joissa vastaajat ilmoittavat käyttävänsä enemmän viroa. Ero viron ja suomen välillä on kuitenkin marginaalinen: 78% vastaajista kertoo käyttävänsä päivittäin tai viikoittain vironkielisiä verkkosisältöjä, 76,8% suomenkielisiä. Noin puolet (49,1%) käyttää myös englanninkielisiä verkkosisältöjä.

Internetsisältöjen kulutus (kotisivuja, uutisia, blogeja ym.)	Viroksi (%)	Suomeksi (%)	Englanniksi (%)
Päivittäin	58,7%	58,2%	28,6%
Useita kertoja viikossa, viikoittain	19,4%	19%	20,5%
Kuukausittain	7,7%	1,9%	1,8%
Harvemmin	5,8%	10,8%	10,7%
Ei koskaan	6,5%	8,9%	35,7%
Tarjontaa ei ole tällä kielellä	1,9%	1,3%	2,7%

Taulukko 30. Viron-, suomen- ja englanninkielisten verkkosisältöjen kulutus

Sosiaalisen median kulutus. Vironkieliset vastaajat somettavat enemmän viroksi (39,2%) kuin suomeksi (37,2%). Yli puolet vastaajista käyttää sosiaalista mediaa harvemmin kuin kerran kuussa tai ei lainkaan.

Sosiaalisen median (chat, Facebook, Twitter, Internetin keskustelupalstat ym.) käyttö	Viroksi (%)	Suomeksi (%)	Englanniksi (%)
Päivittäin	22,3%	22,2%	17,4%
Useita kertoja viikossa, viikoittain	16,9%	15%	6,4%
Kuukausittain	5,4%	3,9%	3,7%
Harvemmin	21,6%	13,7%	9,2%
Ei koskaan	31,1%	43,1%	60,6%
Tarjontaa ei ole tällä kielellä	2,7%	2%	2,8%

Taulukko 31. Sosiaalisen median käyttö viroksi, suomeksi ja englanniksi

Sähköpostia ja tekstiviestejä lähetetään aktiivisesti sekä suomeksi että viroksi. Päivittäisessä sähköpostiliikenteessä suomea (27,6%) käytetään hieman enemmän kuin viroa (24,8%), mitä ilmeisesti selittää suomen kielen asema työkielenä. Tekstiviestejä lähetetään päivittäin tai viikoittain yhtä lailla molemmilla kielillä (viroksi 58,2%, suomeksi 58,5%). Englantia käytetään sähköiseen kanssakäymiseen vain vähän, poikkeuksena ne virolaiset, joilla työtehtäviin kuuluu englannin kielen käyttö tai joiden työympäristö on englanninkielinen.

Sähköpostiviestien kirjoittaminen	Viroksi (%)	Suomeksi (%)	Englanniksi (%)
Päivittäin	24,8%	27,6%	4,4%
Useita kertoja viikossa, viikoittain	30%	19,9%	15%
Kuukausittain	10,8%	9%	8%
Harvemmin	17,8%	23,1%	22,1%
Ei koskaan	14,7%	19,2%	47,8%
Tarjontaa ei ole tällä kielellä	1,9%	1,3%	2,7%

Taulukko 32. Sähköpostin käyttö viroksi, suomeksi ja englanniksi

Tekstiviestien kirjoittaminen matkapuhelimella	Viroksi (%)	Suomeksi (%)	Englanniksi (%)
Päivittäin	23,8%	27,7%	2,7%
Useita kertoja viikossa, viikoittain	34,4%	30,8%	7,1%
Kuukausittain	10,6%	6,9%	5,3%
Harvemmin	20%	19,5%	26,6%
Ei koskaan	9,4%	13,8%	54,9%
Tarjontaa ei ole tällä kielellä	1,9%	1,3%	3,5%

Taulukko 33. Tekstiviestin kirjoittaminen viroksi, suomeksi ja englanniksi

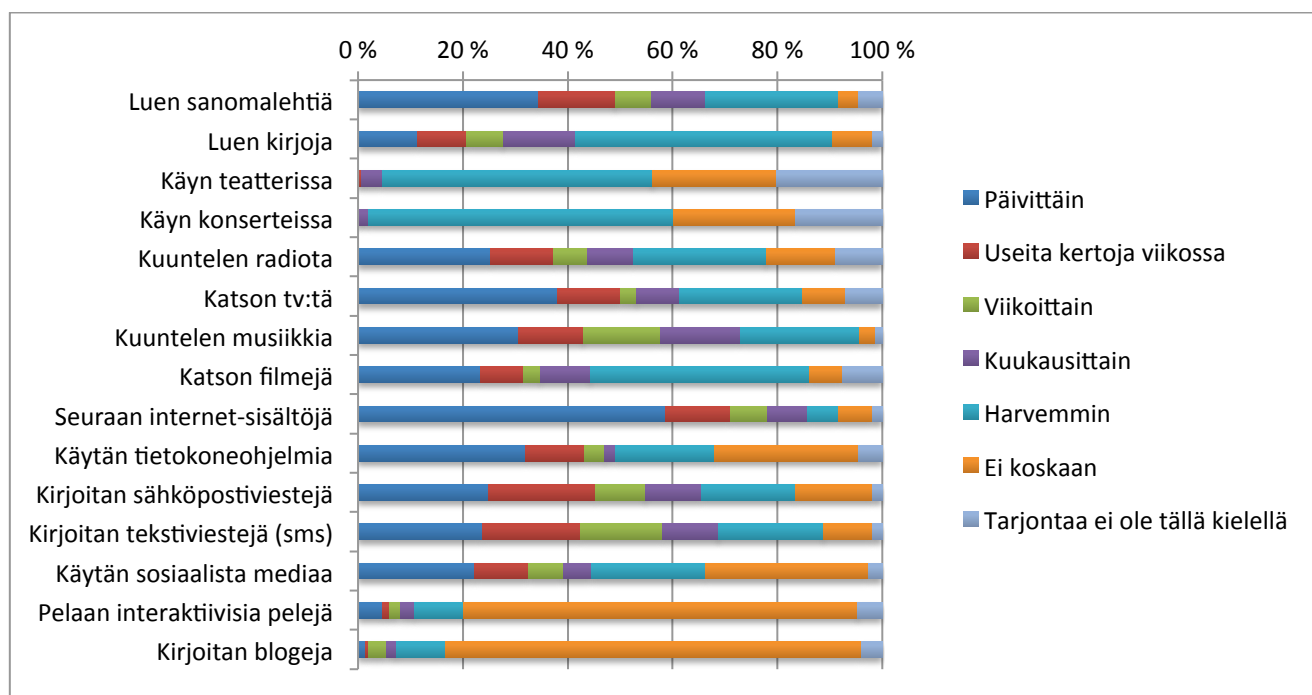
Verkkopelit ja blogien kirjoittaminen ovat marginaalista toimintaa. Ylivoimainen enemmistö vastaajista ei näitä harrasta: verkkopelejä pelaa päivittäin alle 5%, blogeja kirjoittavat muutamat harvat vastaajat.

Päivittäin käytettävät tietokoneohjelmat ovat 45,2%:lla vastaajista suomen-, 32%:lla viro- ja 30,6%:lla englanninkielisiä.

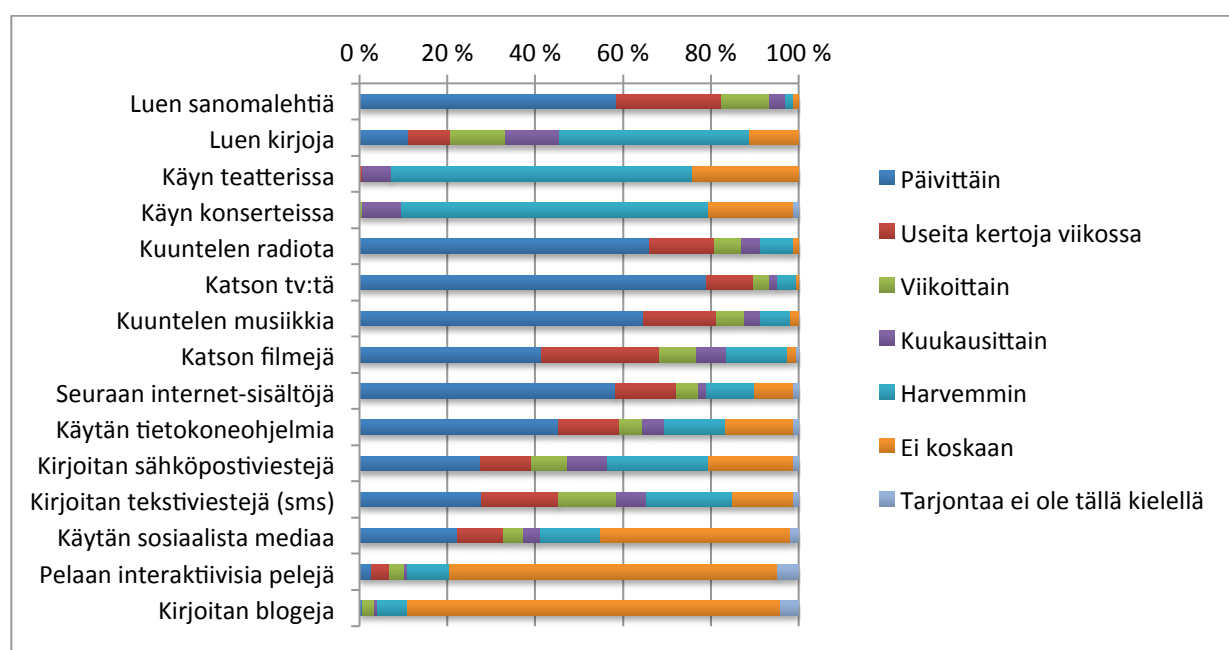
Päivittäin, useita kertoja viikossa tai viikoittain	Viroksi (%)	Suomeksi (%)	Englanniksi (%)
Tietokoneohjelmat	47,1%	64,3%	44,1%
Interaktiiviset pelit	8,1%	10,3%	8,4%
Blogaaminen	5,3%	3,4%	0,9%

Taulukko 34. Päivittäin tai viikoittain käytetyt tietokoneohjelmat, verkkopelaaminen ja blogaaminen viroksi, suomeksi ja englanniksi

Kyselykaavakkeessa mainitut media- ja kulttuurituotteiden käyttötavat esitellään kuvioissa 9 ja 10.



Kuvio 9. Median käyttö ja kulttuuriharrastukset viron kielellä



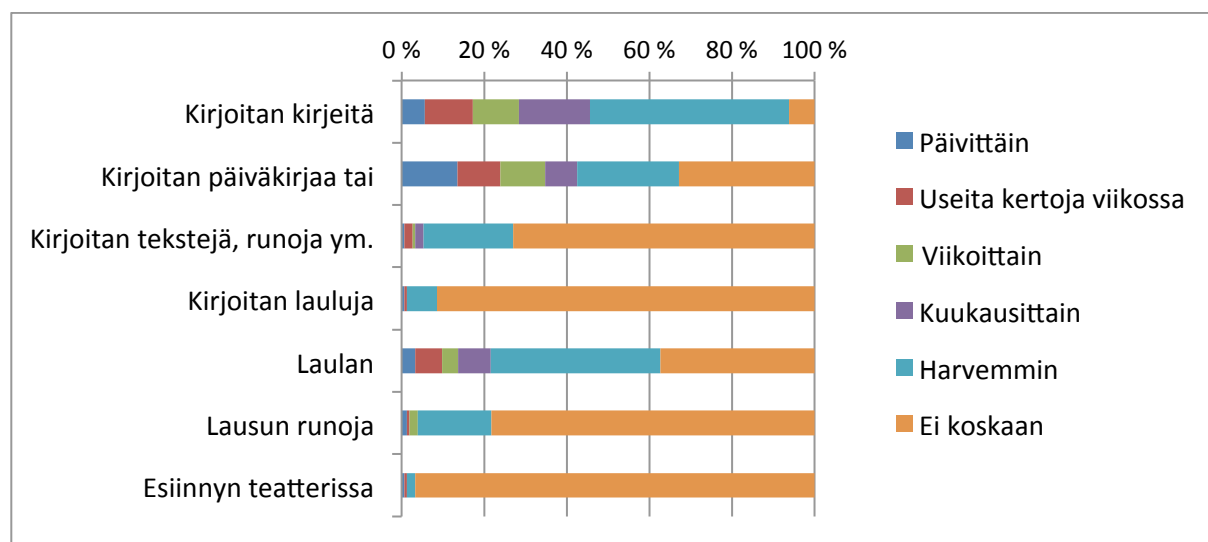
Kuvio 10. Median käyttö ja kulttuuriharrastukset suomen kielellä

Verrokkiryhmä käyttää mediaa ja kulttuurituotteita enimmäkseen suomeksi: suomenkielistä printtimediaa lukee 77,8%, suomenkielistä musiikkia kuuntelee 65%, elokuvia katselee 62% ja verkkosisältöjä seuraa 79,2% vastaajista. Teattereissa ja konserteissa käynti on verrokkiryhmälläkin marginaalista toimintaa, jota vain harvat harrastavat edes kuukausittain. Samoin harvojen huvia ovat verkkopelien pelaaminen ja blogien kirjoittaminen.

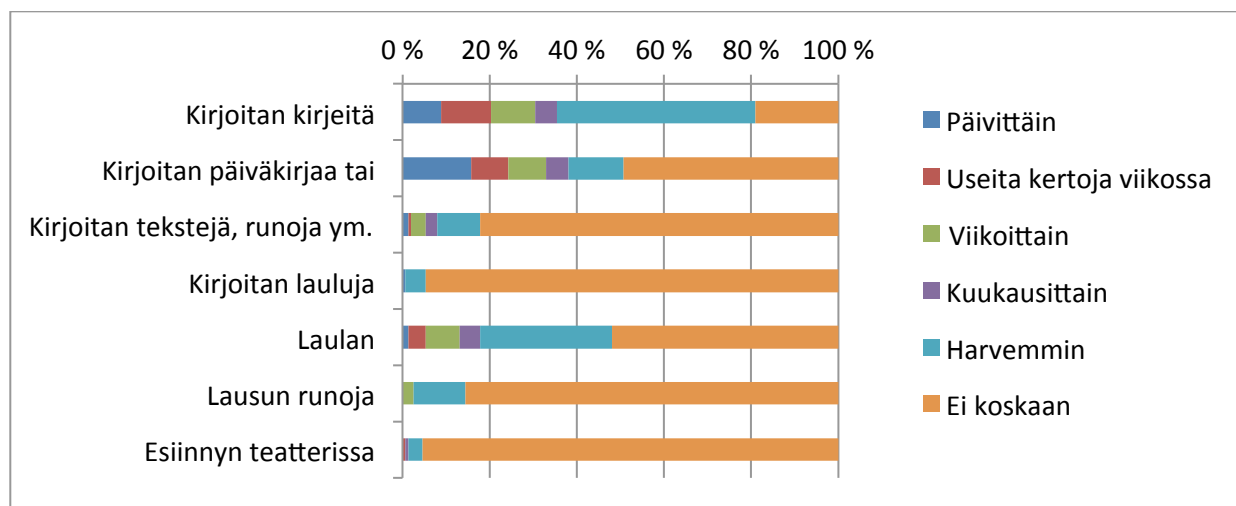
Seuraavaksi tarkastellaan vironkielisten vastaajien kirjallisia tai suullisia luovia harrastuksia. Tulokset osoittavat, että tämä toiminta on vaatimatonta: puolet vastaajista ei harrasta mitään tässä luetelluista itseilmaisun lajeista. Eniten harrastetaan kirjallista toimintaa, esimerkiksi kirjeiden kirjoittamista tai päiväkirjan pitämistä: hieman yli neljännes ilmoittaa kirjoittavansa vähintään kerran viikossa vironkielisiä, 30,4% suomenkielisiä kirjeitä. Noin kolmasosa myös pitää päiväkirjaa viron (34,85%) tai suomen (32,9%) kielellä. Suullisesta toiminnasta mainittiin useimmin laulujen laulaminen englanniksi (15,2%), viroksi (13,7%) tai suomeksi (13,2%).

Päivittäin, useita kertoja viikossa tai viikoittain	Viroksi (%)	Suomeksi (%)	Englanniksi (%)
Kirjoitan kirjeitä	28,4%	30,4%	13,2%
Kirjoitan päiväkirjaa tai muistiinpanoja	34,8%	32,9%	11,2%
Kirjoitan tekstejä, runoja ym.	3,3%	5,3%	4,6%
Kirjoitan lauluja	1,3%	0,7%	1,1%
Laulan	13,7%	13,2%	15,2%
Lausun runoja	4%	2,6%	1,14%
Esiinnyn teatterissa	1,3%	0,7%	1,14%

Taulukko 35. Muu suullinen tai kirjallinen itseilmaisuu viroksi, suomeksi ja englanniksi



Kuvio 11. Muu suullinen tai kirjallinen itseilmaisuu viroksi, %



Kuvio 12. Muu suullinen tai kirjallinen itseilmaisu suomeksi, %

4.3.3 Lainsäädäntö

4.3.3.1 Kielen käytön tukeminen ja estäminen

Tutkimuksen tulokset lainsäädännön osalta voi tiivistää siihen, että suomenvirolaisten vastaajien tiedot lainsäädännöstä ovat heikonlaiset, ja suurimmalta osalta vastaajista puuttuu Suomen oikeuslaitoksen tuntemusta. Tuloksia arvioidessa on tosin muistettava, että suuri osa vastaajista on asunut Suomessa vasta vähän aikaa eikä ole ehtinytkään vielä tarkemmin tutustua Suomen lainsäädäntöön.

Vain 30% vastanneista on sitä mieltä, että Suomen lainsäädäntö tukee viron kielen käyttöä Suomessa. Suunnilleen yhtä suuri määrä on vastannut kielteisesti (36%) tai ei tiedä, onko tällaisia lakeja olemassa (34%). Kommentteista ilmenee, että vastaajat tulkitsevat ”viron kielen käytön tukemisen” eri tavoin: tukemisena on nähty sekä viron kielen opetus Suomen kouluissa että kielilaisa säädetty mahdollisuus käyttää tulkkiapua viranomaisien kanssa asioitaessa. Monet vastaajat ovat myös maininneet, että koulutukseen sisältyvät tutkinnot tai arvioinnit voi suorittaa virokseksi, mikäli suomen taito ei riitä, samoin mainittiin, että eri virastot, kuten KELA, tarjoavat vironkielistä tietoa ja apua. Edelleen viron kielen tukemisena nähtiin se, että monilla virastoilla on vironkielisiä kotisivuja ja että joissain työtehtävissä voidaan viron kielen taidosta maksaa palkanlisää. Toisaalta jotkut vastaajat totesivat, että Suomen valtion ei edes kuulu tukea viron kielen käyttöä, sillä vieraassa maassa asuessa kuuluu osata maan kieltä.

Siitä, onko Suomen lakeja ylipäättään saatavilla viron kielellä, tutkimuksen vastaajat olivat perillä hyvin vähän jos lainkaan. Noin 60% ei osannut vastata kysymykseen, 33% oli sitä mieltä, että vironnoksia laeista ei ole. Kommentteista nousi esiin se mielipide, että lakien kääntämi-

nen viroksi ei edes ole tarpeen, sillä ”tarvittaessa voi palkata tulkin”. Yhden vastaajan mielestä Suomen liikennelaki tulisi kääntää viroksi.

Päinvastaiseen kysymykseen (*Estääkö Suomen lainsäädäntö viron kielen käyttöä?*) vastanneista 54% vastasi kieltävästi, 36% ei osannut tai halunnut ottaa kantaa, kymmenesosa vastasi myöntävästi. Kommenteissaan mielipidettään selittivät tai täsmensivät etenkin viimeksimainitut, mutta kommenteista ilmenee myös, että ”estäminen” on ymmärretty monin eri tavoin. Viron kielen käytön estämiseksi voidaan ymmärtää jo sekin, että ”Suomen viralliset kielet ovat suomi ja ruotsi”, mikä monien vastaajien mielestä jo lähtökohtaisesti estää viron kielen käytön. Samoin viron kielen käytön estäminen näkyy vastaajien mielestä Suomen valtion periminä suurina leimaveroina (”Suomen viranomaiset perivät tolkkuttomia summia jokaisen vironkielisen asiakirjan käännättämisestä viroksi”), mikä pakottaa virolaiset hoitamaan asiansa suomeksi. Monet vastaajat näkevät viron kielen käytön estämisenä senkin, että ”virastoissa ei ole vironkielisiä esitteitä”. Kaksi vastaajaa on perustellut kielteistä vastaustaan sillä, että Suomen valtio puolustaa suomen kielen virallista asemaa ja ”vaatii siksi kaiken suomen kielellä”.

Kuitenkin noin 37% vastaajista on sitä mieltä, että Suomen lainsäädäntö tukee monien kielten käyttöä vastaajan asuinpaikassa. Monikielisyyden tukemisena vastaajat ymmärtävät etenkin sen, että Suomen työmarkkinoilla arvostetaan vieraiden kielten taitoa (”monta kieltä taitavana olet työnantajan silmissä paremmassa arvossa”) ja tämä saattaa näkyä palkassakin (”ystävättäreni saa isompaa palkkaa siksi, että osaa viroa ja venäjää”). Monet vastaajat ymmärtävät tukemisena myös koulutusmahdollisuudet sekä mahdollisuuden opiskella eri vieraita kieliä koulussa (esimerkiksi lapsille järjestetyt viron kielen tunnit tai venäjän kielen opetus), mahdollisuuden tulkkiavun käyttöön viranomaisten kanssa asioitaessa sekä ilmaiset suomen kielen kurssit ym. koulutuksen. Monikielisyyden tukemisena on nähty jo sekin, että koska Suomi on virallisesti monikielinen maa, se takaa ”oman tilan tai paikan” myös pienemmille kielille ja kulttuureille.

Toisaalta monet vastaajat olivat sitä mieltä, että Suomen valtion virallinen kaksikielisyyys ja työpaikoilla vaadittu molempien kansalliskielten, suomen ja ruotsin taito – Suomeen äskettäin muuttaneet virolaiset eivät yleensä osaa ruotsia – haittaa virolaisia työhaussa: ruotsin kielen taidon puuttuminen asettaa virolaiset eriarvoiseen asemaan Suomen työmarkkinoilla. (”Jos ei haluta ottaa töihin, niin perusteeksi voi sanoa, että et osaa ruotsia.”) Etenkin korkeasti koulutetut virolaiset maahanmuuttajat kokevat eriarvoisuutena sen, että toisen kansalliskielen ruotsin osaamattomuus heidän mielestään estää heitä etenemästä urallaan ja toimimasta valtion viroissa. Tämän eriarvoisuuden ovat kokeneet lähes kaikki kyselyyn osallistuneet.

Kysymys, kohdellaanko eri kielten puhujia Suomessa tasa-arvoisesti, kirvoitti odotusten mukaisesti runsaasti monenlaisia, joskus hyvinkin kiihkeitä kommentteja, tämän kysymyksen kanssahan kaikki suomenvirolaiset vastaajat olivat joutuneet tekemisiin (toisin kuin viron kielen opetusta ja koulutusjärjestelmää koskevien kysymysten, jotka tietenkin lähinnä kiinnosti-

vat lapsiperheitä). Kuten odotettavissa oli, vastaajien kommentit ja henkilökohtaiset kokemukset ovat hyvin erilaisia, hyvin myönteisistä perin kielteisiin.

37,8% vastaajista on sitä mieltä, että eri kielten puhujia kohdellaan Suomessa tasa-arvoisesti, mutta lähes yhtä monet (34,7%) ovat päinvastaista mieltä. Muihin lainsäädäntöä koskettaviin kysymyksiin verraten tässä kysymyksessä oli myös suhteellisen vähän (27,4%) niitä vastaajia, jotka eivät osanneet tai halunneet ottaa kantaa.

Suurin osa vastauksiin lisätystä kommentista liittyy virolaisten ja suomalaisten välisiin kulttuurieroihin ja stereotypioihin, keskinäiseen toimeentulemiseen ja kanssakäymiseen. Useimmat vastaajat näkevät Suomen kielellisesti suvaitsevaisena valtiona, missä vähemmistöt voivat ongelmattomasti kommunikoida keskenään omalla kielellään, kenenkään halveksimatta. Toisaalta monet kuitenkin katsovat, että eri kieliä verrattaessa virolaiset ovat huonommassa asemassa, sillä ”ruotsin ja venäjän taito asetetaan etusijalle”. Monet vastaajat vertailivat yksityiskohtaisemminkin viron ja venäjän kielen tai virolaisten ja venäläisten asemaa. Jotkut katsoivat, että Suomessa syrjitään venäläisiä, jotkut taas kokivat, että muut kansallisuudet ovat Suomessa paremmassa asemassa kuin virolaiset. (”Mustaihoisesta tai somalista ei kukaan uskalla sanoa mitään.” ”Suomalainen ja mustaihoinen ovat monissa virastoissa etusijalla, esimerkiksi KELA:ssa, poliisissa tai asuntojonossa.”) Vastaavantapaisia mielipiteitä nousi esiin myös haastatteluissa. Yhden haastateltavan mukaan ongelma on paljolti siinä, että virolaisten ja suomalaisten kielellisen ja kulttuurisen läheisyyden vuoksi suomalaiset eivät suhtaudu virolaisiin vähemmistönä vaan pienempänä ”sukulaisena”, uskovat, että virolaiset joka tapauksessa osaavat suomen kieltä ja tulevat Suomessa toimeen eivätkä siksi tarvitse tukea toisin kuin muut vähemmistöt, ja tämän takia virolaiset joutuvat toisten vähemmistöjen rinnalla eriarvoiseen asemaan. (”Kaikkea ei voi ratkaista vain sukulaisuuden perusteella tai jättää sukulaisuuden varaan.”)

Lainsäädännön osalta kysyttiin vielä, tiesivätkö vastaajat laeista, jotka säätelisivät eri kielten taitoa työmarkkinoilla. Tässäkin kysymyksessä suuri enemmistö vastaajista (71%) ei tiennyt, onko tällaisia lakeja olemassa. 10,3% vastasi kieltävästi, 19% myöntävästi. Vastausten kommenteista ilmenee, että vastaajat selvästikin kannattavat työmarkkinoiden monikielisyyttä ja näkevät viron (sekä venäjän) kielen taidosta olevan selvää hyötyä: se antaa heille toisten vähemmistöjen rinnalla paremman aseman ja joillakin työpaikoilla paremmat ansionäkymätkin. Selvimmin nousee esille se vastaajien mielipide, että Suomen työmarkkinoilla on hyötyä erilaisten vieraiden kielten osaamisesta, mutta suomea on ehdottomasti myös osattava. Suurena ongelmana virolaiset näkevät sen, että he eivät osaa maan toista kansalliskieltä ruotsia.

Suomenvirolaisten haastateltavien tiedot Suomen lainsäädännöstä olivat aivan eri tasolla kuin kyselykaavakkeeseen vastanneiden: kaikkien ikäluokkien edustajat olivat hyvin perehtyneet Suomen lakeihin, kommentoivat ja arvostelivat niitä yksityiskohtaisesti. Haastatteluista jäi se vaikutelma, että Suomen virolaiset ovat itse asiassa hyvin tietoisia eri laeista, tuntevat oikeutensa ja pitävät niistä kiinni. On myös mainittava, että Suomessa toimii useita vironkielistä oikeusapua ja vironkielisiä käännös- ja tulkkipalveluja tarjoavia yrityksiä ja yksityis-

yrittäjiä, joiden palvelut on tarkoitettu nimenomaan virolaisille. Suomessa työskenteleville tai Suomeen-muuttoa suunnitteleville virolaisille on myös järjestetty tiedotustilaisuuksia, ja vironkielisissä viestimissä on viime vuosina laajalti käsitelty lainsäädäntöön liittyviä kysymyksiä. Ei siis ole aihetta arvella, että lainsäädäntöön liittyvää tietoa olisi vaikea saada.

4.3.3.2 Koulutus ja lainsäädäntö

Suurin osa vastaajista (yli 70%) ei tiedä, onko olemassa lakeja, jotka säätelevät vironkielistä (q48) tai viron kielen (q49) opetusta Suomen kouluissa. Kysymystä oli kenties vaikea ymmärtää, ja siksi yksinkertaisinta oli valita vastaus ”en tiedä”. Vain 10% tiesi lakien olemassaolosta. Kahdessa täsmentävässä kommentissa on viitattu koulujen suomen kielen opetus sisältöihin (”suomen kielen tunneilla käsitellään myös muita suomalais-ugrilaisia kieliä”), ja vastaajat tietävät myös, miten ja missä määrin äidinkielen opetus on järjestetty Suomen oppivelvollisuuskouluissa.

4.3.4 Koulutus

Viron kielen oppiminen. Suurin osa vastaajista pitää äidinkielenään viron kieltä, jonka on oppinut sen luonnollisessa ympäristössä. Inkerinsuomalaistaisille vastaajille viro on venäjän ja (inkerin)suomen rinnalla toinen kieli, joka on omaksuttu varhaislapsuudessa Viroon muuton jälkeen (yleensä toisen maailmansodan aikana tai heti sen jälkeen).

Suomen kielen oppiminen. Lähes kaikki vastanneet puhuvat suomea toisena tai vieraana kielenä. Vähän yli puolet (58%) on oppinut suomea kielikursseilla (Virossa ja/tai Suomessa) tai kielikoulussa (yleensä Suomessa), loput (41%) ”epämuodollisesti” eli televisiota katselemalla tai radiota kuuntelemalla, suomenkielisiä kirjoja lukemalla, suomalaisten kanssa seurustelemalla tai suomenkielisessä työympäristössä jne. Vastaajista yksi ainoa ei osaa suomea eikä ole sitä koskaan opiskellut.

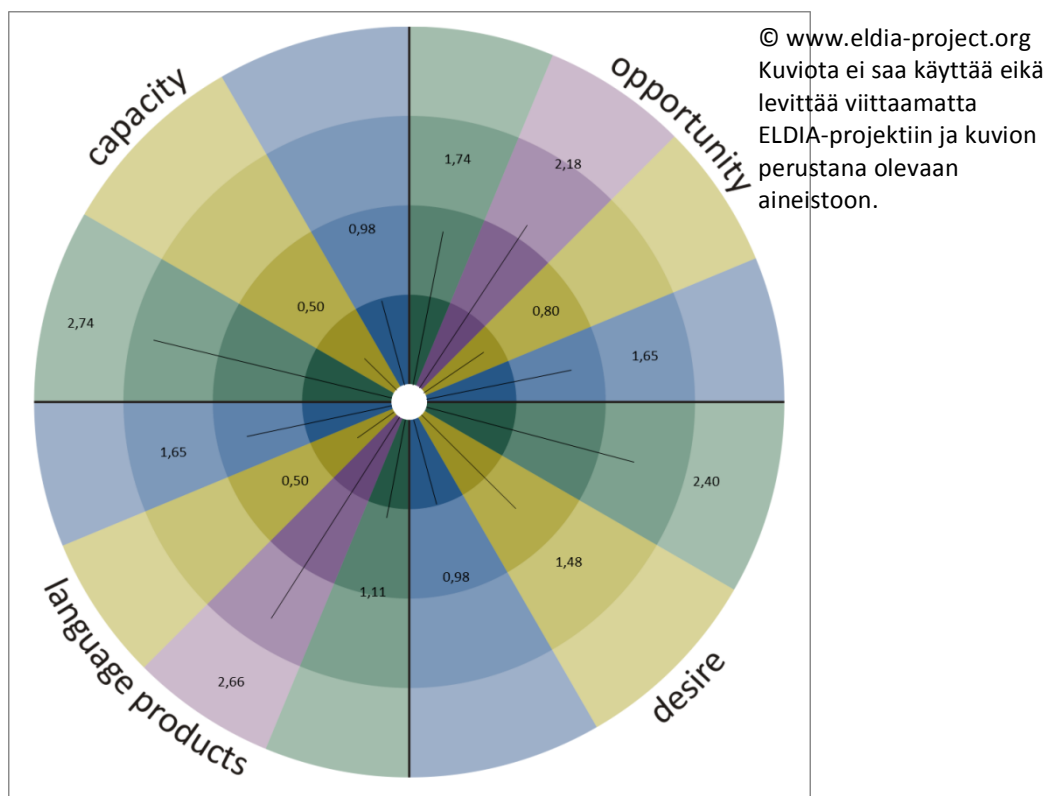
Oppilaitosten opetuskieli. 85,9% vastaajista on saanut sekä perus- että keskiasteen koulutuksen, monet myös korkeamman koulutuksen Virossa vironkielisessä oppilaitoksessa. Suuri enemmistö on siis saanut sivistyksensä yhdellä ainoalla kielellä, viroksi. Viro on heillä ollut kaikkien oppiaineiden kieli koko kouluajan, vieraiden kielten oppitunteja lukuun ottamatta. Yhdellä vastaajista oli alakoulussa opetuskielenä englanti, kolmella vastaajalla sekä ala- että yläkoulussa venäjä (yksi vastaaja) tai englanti (kaksi vastaajaa). 93,1% ei ollut missään vaiheessa opiskellut suomen kielellä.

5 Kielen elinvoimaisuusbarometri

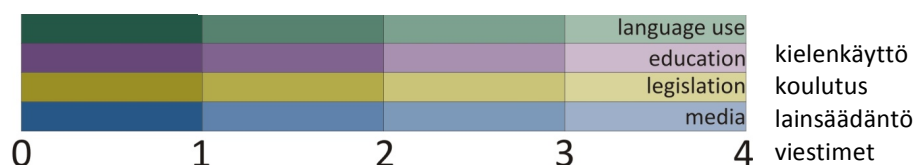
Tässä luvussa tiivistetään tutkimuksen päätulokset. Niitä on mitattu ja arvioitu tätä varten kehitellyn barometrin (*European Language Vitality Barometer, EuLaViBar*) avulla. Tutkimusmenetelmiä ja kielen elinvoimaisuuden mitta-asteikkoa on yksityiskohtaisemmin selostettu tämän raportin 3. luvussa.

Suomen vironkielisille luonteenomaista on korkea kielikyky (*Capacity*, arvo 2,46) ja halu (*Desire*, 2,25) käyttää viron kieltä, mutta tilaisuudet (*Opportunity*) viron kielen käyttöön ovat rajalliset (1,57) ja ”kielituotteita” (*Language Products*) niukalti (1,71) tarjolla tukemaan viron kielen käyttöä koulutuksessa, lainsäädännössä, viestimissä ja julkisessa elämässä (esimerkiksi valtion tai kunnan virastoissa tai muussa koti- ja ystäväpiirin ulkopuolisessa kanssakäymisessä).

Barometrin yleisarvio viron kielen tämänhetkisestä tilanteesta ja säilymisestä Suomessa on heikko. EuLaViBar-arvot jäävät kaikissa ulottuvuuksissa (kielenkäyttö ja vuorovaikutus, koulutus, lainsäädäntö ja viestimet) tasoille 1 ja 2 (1,71–2,46). Yhdessäkään ulottuvuudessa viron kieli Suomessa ei tavoita korkeinta arvoa (4), joka merkitsisi kielen säilymisen stabiloitumista. Mittaustulokset siis viittaavat siihen, että viron kielen säilyminen Suomessa voi olla vaarassa ja tehokkaita toimenpiteitä kielen käyttämisen ja välittymisen tukemiseksi tarvitaan. EuLaViBar-arvot esitetään seuraavassa kuviossa:



Kuvio 13. EuLaViBar-diagrammi viron kielen tilanteesta Suomessa



Kuvio 14. Kielen elinvoimaisuuden osa-alueiden ulottuvuudet elinvoimaisuusasteikolla: värien ja sävyjen selitys

5.1 Kyky

Kykyä (Capacity) eli vastaajien kykyä käyttää viron kieltä mitattiin kolmessa ulottuvuudessa: *Kielenkäyttö ja vuorovaikutus*, *Lainsäädäntö* sekä *Viestimet*. Koko kielikyvyn EuLaViBar-arvoksi tuli 2,46, mikä viittaa vastaajien hyviin äidinkielen taitoihin. Tämän alueen korkeimmat arvot taas saatiin ulottuvuudessa *Kielenkäyttö ja vuorovaikutus* (2,74), joka kattaa perheen sisäisen kielenkäytön sukupolvien kesken ja saman sukupolven sisällä. Vastaajilla on siis varsinainen kielitaidon osalta kaikki edellytykset käyttää äidinkieltään missä hyvänsä tilanteessa, jos siihen vain on tilaisuus – mutta kuten tulokset osoittavat, perhe on yleensä ainoa ympäristö, jossa vastaajat ylipäättään pystyvät käyttämään viron kieltä. Kuten EuLaViBar selkeästi osoittaa, kahdessa muussa ulottuvuudessa – lainsäädäntö ja viestimet – vastaajien kielitaidosta riippumatta mahdollisuudet käyttää viroa ovat rajalliset.

Kaikkein matalimman EuLaViBar-arvon saa vastaajien kyky käyttää viroa lain kielenä (0,5). Tulos on osittain todenmukainen, sillä Suomen lakeja ei ole saatavilla viron kielellä ja suuri osa vastaajista ei ole kovin tietoisia Suomen lain mukaisista oikeuksistaan. Monet Suomen

viranomaiset ovat kuitenkin julkaisseet vironkielisiä tiedotteita, joissa muun ohella käsitellään Suomen lainsäädäntöä (etenkin työelämää sekä sosiaaliturvaa ja terveydenhuoltoa sääteleviä lakeja). Olennaisin lakitietous on siis tarvittaessa saatavilla myös viroksi.

Viestimien osalta EuLaViBar-arvot heijastavat mediakulutuksen kieltä sekä vähemmistöviestimien olemassaoloa ylipäättään. Tulos 0,97 osoittaa, että Suomen virolaisyhteisön subjektiivinen kyky kuluttaa ja itse tuottaa vironkielistä mediaa ja kulttuuria on heikko, vaikka kielelliset edellytykset siihen olisivat olemassa. Suomessa elävillä virolaisilla ei todellakaan ole omia vironkielisiä viestimiä (ks. lukua 4.1), vaan he joko elävät suomenkielisessä mediamaailmassa tai seuraavat Internetin tai muun nykytekniikan avulla Viron valtiollisen yleisradioyhtiön (esim. ETV, ETV2, *Vikerraadio*, *Klassikaraadio*) tai kaupallisten kanavien (esim. TV3, Kanal2) tarjontaa.

5.2 Tilaisuudet

Vastaajien **tilaisuuksia** (Opportunity) käyttää viron kieltä mitattiin neljässä ulottuvuudessa: *Kielenkäyttö ja vuorovaikutus*, *Koulutus*, *Lainsäädäntö* ja *Viestimet*. Näihin ulottuvuuksiin sisältyy useita tekijöitä, jotka kuvaavat kielenkäytön mahdollisuuksia eri tilanteissa. Koko tämän osa-alueen yleisarvo on 1,57, eli vähemmistökielen käyttötilaisuuksia on vähän tai tuskin ollenkaan, mikä saattaa vaarantaa viron kielen säilymisen. Odotuksenmukaisesti viron kielen käyttötilaisuuksia on parhaiten ulottuvuudessa *Kielenkäyttö ja vuorovaikutus* (1,74), sitä vastoin lainsäädännön (0,80) sekä median ja kulttuurituotteiden kulutuksen (1,65) kohdalla viron kielen osuus on vähäinen tai olematon. Barometrin tulos vaikuttaa kaiken kaikkiaan uskottavalta.

Kielenkäyttö ja vuorovaikutus (1,74): Hieman yllättävästi EuLaViBar arvioi viron kielen käyttötilaisuudet perheen sisäisessä kanssakäymisessä suhteellisen heikoiksi. Todellisuudessa perhepiiri on viron kielen tärkeimpiä käyttöalueita, mitä tukevat myös vastaajien positiiviset arviot (muutamia yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta) äidinkielen ja sen välittymisen merkityksestä. Virolaisten äidinkielen taito on erittäin hyvä (2,74) ja he arvostavat kieltään suuresti: 88% vastaajista haluaa, että heidän lapsensa omaksuisivat viron kielen. Ylivoimainen enemmistö vastaajista ei myöskään ole kokenut, että viron kielen käyttämistä kotona tai kodin ulkopuolella olisi pyritty estämään, eikä törmännyt kulttuuriseen tai kielelliseen syrjintään. Kuten maahanmuuttajaryhmillä tyypillisesti, viron kielen käyttömahdollisuudet kodin ulkopuolella ovat rajalliset. Tilanteet kuitenkin vaihtelevat, ja eri vastaajat ovat eri asemassa: pääkaupunkiseudun virolaisilla on luultavasti monipuolisemmat mahdollisuudet käyttää viron kieltä kodin ulkopuolella, osallistua vironkielisiin kulttuuriharrastuksiin, muodostaa yhteisöjä ja verkostoja. Myöskään viranomaisissa asioiminen tai muiden palvelujen käyttäminen viron kielellä ei ole täysin mahdotonta, vaikka tutkimuksen mukaan viron kielen käyttömahdollisuuksia julkisissa yhteyksissä onkin vähän.

Koulutus (2,17). Vaikka barometri tuottaa koulutusjärjestelmän osalta korkean lukeman, tätä tulosta ei voi ottaa huomioon, sillä suurin osa vastaajista on saanut koulutuksensa Virossa. Todellisuudessa suomenvirolaisilla on hyvin vähän, jos lainkaan, mahdollisuuksia viron kielen käyttämiseen koulutuksessa. Poikkeuksena ovat vain Helsingin virolaiset, joiden lapset voivat käydä kaksikielistä (viron- ja suomenkielistä) opetusohjelmaa noudattavaa Latokartanon peruskoulua, tai suurempien kaupunkien koulut, joissa vanhempien toivomuksesta on järjestetty oppilaan äidinkielen opetusta kerran viikossa. Vaikka lain mukaan Suomen valtio on velvollinen takaamaan oman äidinkielen opetusta peruskouluissa myös muun kuin suomen- tai ruotsinkielisille maahanmuuttajille, jotka sitä toivovat, opetuksen järjestämistä voivat haitata monet seikat (riittävän oppilasmäärän tai pätevien opettajien puute, logistiset syyt jne.), joten kaikki viron kielen opetusta toivovat eivät sitä saa.

Lainsäädäntö (0,80) ja viestimet (1,65). EuLaViBarin mukaan viron kielen käyttömahdollisuudet lainsäädännössä ja viestimissä ovat hyvin heikot. Tämä vaikuttaa uskottavalta: Suomen lakeja ei ole saatavilla viron kielellä, virolaisilla ei yleensä ole mahdollisuuksia omakieliseen asiointiin oikeuslaitoksessa (paitsi tulkin avustuksella), eikä Suomen virolaisilla ole omia radio- ja televisiokanavia tai lehdistöä, joten suomenvirolainen joko elää suomalaisessa mediamaailmassa tai seuraa emämaan viestimiä Internetin välityksellä. Viron yleisradioyhtiön mediatarjonta on niinsanotusti yhden napinpainalluksen päässä, mutta tämäkin riippuu siitä, missä määrin kielenpuhujalla on uutta tekniikkaa käytettävissään ja miten valmis hän on sitä käyttämään (missä luultavasti on sukupolvittaisia eroja).

5.3 Halu

Halu (Desire) kuvaa ihmisten valmiutta käyttää vähemmistökieltä, ja sitä ilmentävät myös kielelliset asenteet ja kielenkäyttöön liittyvät tunteet. EuLaViBar antaa vastaajien halulle käyttää viron kieltä arvon **2,25**, mikä viittaa siihen, että suomenvirolaisilla ei ole valmiutta viron kielen käyttämiseen kaikilla alueilla. Kuitenkin vastaajien suhtautuminen viron kieleen, viron kielen puhujiin ja kielen säilyttämiseen on positiivinen. Viron kieltä pidetään virolaisen identiteetin olennaisena perustana ja virolaisuuden symbolina. Yksikään vastaajista ei epäillyt viron kielen säilyttämisen tarpeellisuutta, vaikka viron kielen käyttömahdollisuudet Suomessa ovatkin niukat. Samoin enemmistö vastaajista pitää tärkeinä erilaisia yhteisöllisiä viron kielen ja virolaisen kulttuurin säilyttämishankkeita sekä keskinäistä vironkielistä kanssakäymistä.

Huomattavaa on kuitenkin, että vaikka vastaajat arvostavat viron kieltä, sen käyttämistä julkisessa elämässä ei pidetä mahdollisena tai tarpeellisena. Tätä heijastaa myös suhteellisen matala lukema **(2,25)** ulottuvuudelle *Kielenkäyttö ja vuorovaikutus*. Samoin vain pieni osa vastaajista uskoo viron kielen merkityksen lähitulevaisuudessa kasvavan. Yli puolet vastaajista ei pidä viron kielen käyttämistä julkisissa yhteyksissä (esimerkiksi valtion, kaupungin tai kunnan virastot ja palvelut) tarpeellisena, tai sitä pidetään tarpeellisena vain tietyillä aloilla, kuten kouluissa ja sairaaloissa. Suhteellisen suuri puhujamäärä ei siis takaa, että nämä puhu-

jat haluaisivat käyttää kieltään julkisesti; suurikin vähemmistö voi tyytyä tilanteeseen, jossa äidinkieli puhujamäärästä piittaamatta nähdään vain perheen, omien seurapiirien ja yhteisöjen omaisuutena, ei toisten kielten vertaisena julkisen kanssakäymisen kielenä.

Lainsäädännön ulottuvuuden heikko arvo (1,48) osoittaa, että vastaajien tietoisuus oikeuksistaan on heikko tai että he eivät osaa ottaa kantaa vironkielisten lakitekstien tarpeellisuuteen. Suurimmalla osalla vastaajista ei ole todellista tietoa laeista, jotka säätelevät vähemmistökielten käyttöä ja eri kielten oppimista tai torjuvat vähemmistöjen syrjintää.

Viestimet: EuLaViBar antaa vastaajien halulle kuluttaa ja tuottaa omakielisiä media- ja kulttuuripalveluja hyvin heikon lukeman (0,97). Vaikka tutkimustulokset vahvistavatkin, että media- ja kulttuurituotteita kulutetaan enimmäkseen suomen kielellä (ks. 4.3), haastatteluaineisto ei kuitenkaan anna aihetta päätellä, että yhteisön jäsenet eivät tarvitsisi tai kaipaisi omakielisiä media- tai kulttuurituotteita.

5.4 Kielituotteet

Kielituotteilla (*Language Products*) ymmärretään vähemmistökielellä tuotettuja tekstejä ja palveluja mutta myös tällaisten kulttuuri- ja mediatuotteiden ja -palvelujen kysyntää. Kielituotteita mitattiin neljässä ulottuvuudessa: *Kielenkäyttö ja vuorovaikutus, Koulutus, Lainsäädäntö* ja *Viestimet*. EuLaViBarin kokonaislukema vironkielisille kielituotteille Suomessa on matala, 1,71. Kaikkein korkeimman lukeman EuLaViBar antaa vironkieliselle koulutukselle (2,66), matalimman vironkielisten lakitekstien saatavuudelle; viestimien lukema on 1,65, kielenkäytön 1,11.

Vaikka koulutusjärjestelmän lukema onkin korkea, tulokseen on suhtauduttava kriittisesti: kuten edellä todettiin, suurin osa vastaajista on ensimmäisen polven maahanmuuttajia, jotka ovat saaneet perus-, joskus jopa kolmannen asteen koulutuksensa Virossa vironkielisissä oppilaitoksissa. Suomessa mahdollisuudet vironkieliseen koulutukseen ovat rajalliset: Helsingin virolaistauksaiset lapset voivat käydä kaksikielistä Latokartanon peruskoulua, ja muita vironkielisiä koulutusmahdollisuuksia ei tällä hetkellä olekaan.

Omakielisten media- ja kulttuurituotteiden puute pitää paikkansa: suomenvirolaiset käyttävät joko suomenkielisiä viestimiä tai Viron yleisradioyhtiön tarjontaa. Tässäkin on otettava huomioon, että suuri osa vastaajista on ensimmäisen polven maahanmuuttajia, joilla kokemukset Suomen viestimistä ovat vähäisiä ja jotka tottumussyistä jatkavat Viron mediatarjonnan kuluttamista.

Kielenkäyttö-ulottuvuuden heikko lukema ei heijasta viron kielen taitoa vaan vironkielisten tuotteiden puutetta: mitä vähemmän vähemmistöryhmälle tarjotaan omakielisiä tuotteita, sen vähemmän äidinkieltä tässä ulottuvuudessa käytetään.

5.5 EuLaViBarin tulosten arviointia

Vaikka EuLaViBarin mittaustuloksiin on sekä koulutuksen että viestimien osalta aihetta suhtautua kriittisesti, valittu menetelmä heijastaa muuten viron kielen ja sen puhujien tilannetta Suomessa varsin totuudenmukaisesti. Vaikka EuLaViBarin mukaan viron kielen tilanne Suomessa ei ole stabiili vaan kielen säilyminen on vaarantunut, kolme olennaista näkökohtaa tulee hyvin esiin: suomenvirolaisilla on tyypillisesti 1) hyvä äidinkielen taito ja 2) halu käyttää viron kieltä, mutta 3) vähän mahdollisuuksia käyttää viron kieltä varsinkaan julkisesti. Barometrin tuloksia viron kielen ja sen puhujien tilanteen sekä viron kielen tämänhetkisen säilymisen osalta voi pääpiirteittäin pitää uskottavina.

Tutkimukseen osallistuneet virolaiset suhtautuvat viron kieleen, sen puhujiin ja kielen säilyttämiseen positiivisesti. He pitävät tärkeänä viron kielen säilyttämistä ja välittymistä sukupolvelta toiselle. Viron kieli nähdään virolaisen identiteetin perustana ja virolaisuuden symbolina. Yksikään vastaajista ei epäillyt viron kielen säilyttämisen tarpeellisuutta, vaikka kielen käyttömahdollisuudet ovat rajalliset. Samoin suurin osa tutkimukseen osallistuneista pitää olennaisena erinäisiä yhteisöllisiä kielen ja kulttuurin säilytyshankkeita sekä keskinäistä vironkielistä kanssakäymistä.

Tutkimustuloksia tulkittaessa on silti tärkeä ottaa huomioon seuraavat seikat:

- Ylivoimainen enemmistö tutkimukseen osallistuneista virolaisista on ensimmäisen polven maahanmuuttajia, jotka ovat saapuneet Suomeen nuorina aikuisina, Viron tasavallan uuden itsenäistymisen (1991) ja/tai EU:n itälaajentumisen (2004) jälkeen.
- Tutkimustulokset kuvaavat Viron kielialueella syntyneiden ja siellä koulutuksensa saaneiden, nuorina aikuisina Suomeen muuttaneiden virolaisten kielikykyä, kielivalintoja ja asenteita. Tulokset olisivat todennäköisesti tyystin toisenlaiset, jos tutkimukseen olisi otettu vain Suomessa syntyneitä tai Suomessa vähintään kymmenisen vuotta asuneita virolaisia.

6 Päätelmiä ja yhteenveto

Kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen analyysin sekä median ja lainsäädännön analyysin perusteella voi todeta seuraavaa:

- Vaikka tutkimustulokset viittaavat viron kielen uhanalaisuuteen Suomessa, tutkimukseen osallistuneet viron kielen puhujat suhtautuvat viron kieleen arvostavasti ja pitävät sen käyttöä ja välittymistä seuraavalle sukupolvelle olennaisen tärkeänä. Viron kieli nähdään identiteetin perustana ja symbolina. Yksikään tutkimuksen vastaajista ei epäillyt viron kielen säilyttämisen tarpeellisuutta, vaikka sen käyttömahdollisuudet ovat rajoitetut. Samoin ylivoimainen enemmistö vastaajista arvostaa erinäisiä yhteisöllisiä viron kielen ja kulttuurin edistämismuotoja sekä keskinäistä vironkielistä kanssakäymistä.
- Suurin osa Suomen nykyisistä viron kielen puhujista on monikielisiä: he pystyvät suomen lisäksi käyttämään myös venäjän, englannin ja/tai saksan kieltä. Suomen toista kansalliskieltä ruotsia virolaisista osaavat vain harvat.
- Monikielisen käyttäytymisen osalta viron kielen puhujille on tyypillistä vaihtoehtojen moninaisuus kahden ääripään – viro-suomi-kaksikielisyys tai täydellinen kielenvaihto, siis viron kielestä luopuminen ja suomen kieleen siirtyminen – välillä. Suomen kielen ainesten (nominat, verbit, partikkelit jne.) käyttö vironkielisissä keskusteluissa on hyväksytty kielenkäytön tapa.
- Suurin osa viron kielen puhujista toimii päivittäin monikielisessä ympäristössä: suomi on työn ja asiainhoidon kieli, viroa käytetään kotona, ystäväverkostoissa sekä yhteisöllisissä toiminnoissa.
- Viron kielen puhujat käyttävät sekä suomen- että (Internetin ja/tai television välityksellä) vironkielisiä medioita.
- Viron kielen puhujien suomen kielen taidot ovat epätasaiset. Suomea on yleensä opittu muodollisen koulutuksen ulkopuolella, arjen kanssakäymisessä. Siten on yleensä omaksuttu puhekieltä sekä suullisia ilmaisutaitoja. Suomen kielen kirjoitustaitoa ei monikaan juuri tarvitse.
- Vaikka viron kielen puhujilla on hyvä viron kielen taito ja myös halu välittää kieli seuraavalle sukupolvelle, he eivät kuitenkaan – joko tietoisesti tai tietämättömyyttään – pidä tarpeellisena tukea lasten tietoisempaa kielenoppimista täydentävillä apukeinoilla (esim. viron kielen oppituntien avulla). Useimmilla vanhemmilla viron kieleen liittyvä toiminta lasten kanssa rajoittuu siihen, että lasten kanssa kommunikoidaan viroksi, mutta esimerkiksi äidinkielen opetukseen suuri osa lapsista ei osallistu, osallistumiselle on esteitä tai se ei ole lainkaan mahdollista. Suomen kielellä nähdään selvästi olevan myös suurempi markkina-arvo. Koska vironkielisen peruskoulutuksen saatavuus on rajoitettu tai vähäinen (raporttia laadittaessa Suomen peruskouluissa oli koko peruskoulun mitalta viron kielen opetusta tarjolla vain Latokartanon perus-

koulussa Helsingissä), ylivoimainen enemmistö vironkielisiä lapsia käy suomenkielistä, jotkut myös ruotsin- tai englanninkielistä koulua.

- Monien perheiden kielipolitiikassa ja/tai asenteissa voi huomata merkkejä viron kielen välittymisen vaarantumisesta. Aloitteet kielenvaihtoon tulevat vanhemmilta, jotka päättävät lastensa puolesta, saavatko nämä oppia viron kieltä. Siten viron kielen säilymistä vaarantaa nuoremman sukupolven (nykyisten esikoulu- ja peruskouluikäisten) etääntyminen viron kielestä, viron epätäydellinen omaksuminen tai pelkästään suomenkieliseksi kasvaminen. Viron kieltä äidinkielenään puhuvien määrä Suomessa voi tulevaisuudessa vähetä, jos nykyisten 30–40-vuotiaiden vironkielisten jälkeläiset lakkaavat käyttämästä viroa.
- Virolaiset kieliaktivistit ovat jo muutamien vuosien ajan tehneet työtä viron kielen oppimisen ja säilyttämisen edistämiseksi. He ovat julkaisseet ainakin yhden äidinkielen tärkeydestä valistavan lehtisen, järjestäneet useita seminaareja ja muita kieli-aiheisia tapahtumia. Viron kieleen liittyvää toimintaa on esitelty sekä viron- että suomenkielisessä valtavirtamediassa. Samalla on kuitenkin todettava, että varsinkin viime aikoina Suomeen muuttaneet virolaiset eivät vaikuta olevan perillä viron kieleen liittyvästä julkisesta toiminnasta. Myös kieleen liittyvää lainsäädäntöä tunnetaan yleensä heikosti.

7 Lähteet

- Aasaru, H.** (2012). Eestlanna kandideerib Helsingi linnavolikokku. *Eesti Rahvusringhääling*. Uudised 11.10.2012. <http://uudised.err.ee/v/valismaa/74a6fc6e-6100-494a-a43b-2d317f079477> (luettu 09.08.2016)
- Ahvenanmaan itsehallintolaki** = Finlex. Lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1991/19911144> (luettu 16.08.2016)
- Aljas, R.** (2013). Soome eestlased: nautige suvest ja ärge keelega mungerdage. *Eesti Päevaleht* 23.04.2013. <http://epl.delfi.ee/news/eesti/soome-eestlased-nautige-suvest-ja-ar-ge-keelega-mungerdage?id=66014094> (luettu 09.08.2016)
- Alliksaar, K.** (2013). Endine DJ tegi ajalugu ja lõi Soome eestlastele esimese oma raadio-kanali. *Eesti Päevaleht* 31.12.2013. <http://epl.delfi.ee/news/eesti/endine-dj-tegi-ajalugu-ja-loi-soome-eestlastele-esimese-oma-raadiokanali?id=67529072> (luettu 09.08.2016)
- Anniste, K.** (2009). Eesti välisränne aastatel 2000–2007. – Tiit Tammaru & Alis Tammur (toim) *Ränne. Migration*. Eesti Statistika. Statistics Estonia, 50–67. http://forum.tempt.ee/uploads/2502_R%C3%A4nne%5b1%5d.pdf (luettu 09.08.2016)
- Anniste, K.** (2011). *Eestlaste väljaränne Soome. Uuringu kokkuvõte*. Tartu: Tartu ülikooli geograafia osakond. valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/riigikantselei/strateegia/politika-analuusid-ja-uuringud/tarkade-otsuste-fondi-noorteadlaste-alameetme/TOF_Projekti_uuringu_kokkuvote-Anniste.pdf (luettu 09.08.2016)
- Anniste, K.** (2014). *East-West migration in Europe: The case of Estonia after regaining independence*. Dissertationes Geographicae Universitatis Tartuensis 57. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Anniste, K. & Tammaru, T.** (2014). [Ethnic differences in integration levels and return migration intentions: A study of Estonian migrants in Finland](http://www.demographic-research.org/Volumes/Vol30/13/). *Demographic Research* 30, 377–412. <http://www.demographic-research.org/Volumes/Vol30/13/> (luettu 09.08.2016)
- Anniste, K., Tammaru, T., Pungas, E. & Paas, T.** (2012). [Dynamics of educational differences in emigration from Estonia to the old EU member states](http://www.norface.no/publications/2012/01/dynamics-of-educational-differences-in-emigration-from-estonia-to-the-old-eu-member-states). *NORFACE MIGRATION*.

Discussion Paper No. 2012-17. http://www.norface-migration.org/publ_uploads/NDP_17_12.pdf (luettu 09.08.2016)

COMPENDIUM 2007 = *Cultural Policies and Trends in Europe*. Council of Europe. www.culturalpolicies.net/web/finland.php?aid=424 (luettu 09.08.2016)

Erelt, M. (1999). Fennisme Soomes töötavate eesti lektorite keelekasutuses. – Reet Kasik & Leena Huima (toim) *75 vuotta viroa Helsingin yliopistossa. Viron kielen ja kulttuurin opettaminen Suomessa -seminaari 23.11.1998*. Castrenianumin toimitteita 56, 92–98.

Erelt, M. (peatoim) (2003). *Estonian language*. Tallinn: Estonian Academy Publishers.

European Charter 1998 = European Charter for Regional or Minority Languages. <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/148.htm> (luettu 09.08.2016)

Fishman, J A. (1991). *Reversing Language Shift*. Clevedon, Avon: Multilingual Matters.

Gazzola, M. & Grin, F. (2007). *Assessing efficiency and fairness in multilingual communication*. AILA Review 20, 87–105.

Granqvist, K. (2006). *Selvitys Suomen romanikielen nykytilasta sekä kielentutkimuksen ja -huollon tarpeista*. <http://www.kotus.fi/files/729/romaniselvitys-1.pdf> (luettu 09.08.2016)

Grans, L. (2011). *Legal and Institutional Framework Analysis: Karelian and Estonian in Finland*. Working Papers in European Language Diversity 10. University of Mainz: Research consortium ELDIA. <http://phaidra.univie.ac.at/o:246038> (luettu 08.09.2016)

Grin, F. (2006). Economic considerations in language policy. – Thomas Ricento (toim) *An Introduction to Language Policy. Theory and Method*. Oxford: Blackwell Publishing, 77–94.

Grönholm, P. (2015). Suomensuomalaisen oma kieli uhattuna – vain puolet lapsista opiskelee viroa. *Helsingin Sanomat* 24.05.2015. <http://www.hs.fi/kotimaa/a1432350136036> (luettu 09.08.2016)

Hassinen, S. (2002). *Simultaaninen kaksikielisyys. Läheiset sukukielet viro ja suomi rinnakkain*. Oulu: Oulun yliopisto.

Hänninen, J. (2014). Venäjä on lähiöiden yleisin vieras kieli – katso oman asuinalueesi tilanne. *Helsingin Sanomat* 26.10.2014. <http://www.hs.fi/kaupunki/a1414208121182> (luettu 09.08.2016)

- Hyvönen, H.** (2007). Koti on Suomessa mutta kotimaa on Viro: Suomessa asuvien virolais-äitien transnationaaliset sosiaaliset tilat. – Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim) *Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D46/ 2007. Väestöliitto: Väestöntutkimuslaitos, 190–217.
- Jaakkola, M.** (1999). *Maahanmuutto ja etniset asenteet. Suomalaisten suhtautuminen maahan-muuttajiin 1987–1999*. Helsinki: Edita.
- Jaakkola, M.** (2009). *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta: asennemuutokset 1987–2007*. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2009/1.
http://www.hel.fi/hel2/Tietokeskus/julkaisut/pdf/09_02_19_Tutkimus_Jaakkola.pdf
 (luettu 09.08.2016)
- Jakobson ym. 2012 = Jakobson, M.-L., Järvinen-Alenius, P., Pitkänen, P., Ruutsoo, R., Keski-Hirvelä, E., Kalev, L.** (2012). The Emergence of Estonian-Finnish Transnational Space. – Pirkko Pitkänen, Ahmet İçduygu & Deniz Sert (toim) *Migration and Transformation: Multi-Level Analysis of Migrant Transnationalism*. Dordrecht, Heidelberg, New York, London: Springer, 159–206.
- Jokela, H. & Paulsen, G.** (2009). *Võtke minust eesmärki! Monikielinen lapsi rakenteita yhdistämässä*. – Annekatrin Kaivapalu (toim) *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* 19. Tallinn: Eesti Rakenduslingvistika Ühing, 61–75.
- Joronen, T.** (2011). *Maahanmuuttajien yrittäjäyys Suomessa*. Tutkimuksia 2012/2. Helsingin kaupunki: Tietokeskus.
http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/12_11_19_Tutkimuksia_2_Joronen.pdf (luettu 09.08.2016)
- Juurak, R.** (2016). Raivo Juurak: missuguseks kujuneb eesti keele tulevik Soomes? *Õpetajate Leht* 12.03.2016. <http://arvamus.postimees.ee/3615103/raivo-juurak-missuguseks-kujuneb-estni-keele-tulevik-soomes> (luettu 09.08.2016)
- Jääskeläinen, A.** (2003). Intermarriage and Segmented Integration into Finnish Society: Immigrant Women from the Former Soviet Union. *Yearbook of Population Research in Finland* 39, 33–54. <file:///Users/Kristiina/Desktop/44983-31636-1-PB.pdf> (luettu 09.08.2016)
- Kalev, L. & Jakobson, M.-L.** (2013). Hargmaisus Eesti-Soome ruumis. *Acta Politica Estica* 4. Erinumber: Eesti välispoliitika: eesmärgid ja väljakutsed eile ja homme, 95–113.
<http://publications.tlu.ee/index.php/actapoliticaestica/article/view/108/97> (luettu 09.08.2016)

- Kauber, S.** (2015). *Transnational material practices of Estonians in Finland*. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu-tutkielma. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/155251/kauber_progradu_2015.pdf?sequence=2 (luettu 16.08.2016)
- Kingumets, J.** (2008). *Travelling across Estonian-Finnish borders and its transnational dimensions. An ethnographical perspective of Estonians living in Finland*. Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Pro gradu-tutkielma. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80329/gradu03338.pdf> (luettu 16.08.2016)
- Klaas ym. 2015 = Klaas, B., Kikerpill, T., Praakli, K., Zagorska, I. & Türk, Ü.** (2015). *Eesti, Läti, Leedu, Soome, Iirimaa ja Kanada riigikeeleõppe võrdlev uuring*. Tartu: Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut.
- Koovit, K.** (2014). YLE: suur palgaerinevus on Soome meelitanud 100 000 eestlast! *Ärileht* 14.09.2016. <http://arileht.delfi.ee/news/uudised/yle-suur-palgaerinevus-on-soome-meelitanud-100-000-eestlast?id=69742337> (luettu 09.08.2016)
- Koreinik, K. & Praakli, K.** (2013). Keele kestlikkuse ja kao konstrueerimine poolavalikes diskursustes. – Helle Metslang, Margit Langemets & Maria-Maren Sepper (toim) *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 9*. Tallinn: Eesti Rakenduslingvistika Ühing, 131–149.
- Koreinik, K. & Praakli, K.** (2017). Emerging language political agency among Estonian native speakers in Finland. – Maarja Siiner, Kara D. Brown & Kadri Koreinik (toim) *Language Policy Beyond the State*. (Language Policy). Springer Netherlands, 81–98.
- Koreinik, K. & Tender, T.** (2013). Eesti keeltest rahvaloendustel. – *Emakeele Seltsi aastaraamat* 59, 77–102.
- Kulu, H.** (1992). *Eestlased maailmas. Ülevaade arvukusest ja paiknemisest*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kyntäjä, E.** (1997). Eestlased Soomes – akulturatsioonipsühholoogia ja etniline identiteet. – Hill Kulu, Katrin Metsis & Tiit Tammaru (toim) *Eestlane olla ... Eesti keele ja kultuuri perspektiivid*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 60–71.

Laanekask, H. (2006). Virolaiset Suomessa suomenvirolaisiksi. – Olga Haurinen & Helena Sulkala (toim) *Tutkielmia vähemmistökielistä Jäämereltä Liivirantaan. Vähemmistökielten tutkimus- ja koulutusverkoston raportti V.* Universitatis Ouluensis, Acta B, Humaniora B 69. Oulu: Oulun yliopisto, 55–73.

Lagerspetz, M. (2011). Vironkielisten maahanmuuttajien osallistuminen kulttuuri- ja yhdistyselämään. Åbo Akademi/Tuglas-seura.
www.tuglas.fi/tiedostot/Vironkielisten_maahanmuuttajien_osallistuminen.pdf
 (luettu 09.08.2016)

Lamp, B.-H. (2010). Soomes võib tööol olla kuni 100 000 Eesti elaniku. *Postimees* 26.12.2010.
<http://majandus24.postimees.ee/362500/soomes-voib-tool-olla-kuni-100-000-eesti-elaniku> (luettu 09.08.2016)

Latomaa, S. (toim) (2007). *Oma kieli kullaa kallis. Opas maahanmuuttajien oman äidinkielen opetukseen.* Helsinki: Opetushallitus.

Latomaa, S. & Nuolijärvi, P. (2005). The language situation in Finland. – Robert B. Kaplan & Richard Baldauf (toim) *Language Planning and Policy. Europe, Vol. 1. Finland, Hungary and Sweden.* Clevedon: Multilingual Matters, 125–232.

Laugen, L. (2015). Uuring: Soomes elavad eestlased on enamasti väheharitud. *Delfi* 03.11.2016, <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/uuring-soomes-elavad-eestlased-on-enamasti-vaheharitud?id=72854995> (luettu 09.08.2016)

Liebkind ym. 2004 = Liebkind, K., Mannila, S., Jasinskaja-Lahti, I., Jaakkola, M., Kyntäjä, E., Reuter, A. (2004). *Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen.* Helsinki: Gaudeamus.

Lind, M A. (2013). Tuhanded eestlased on oma äride aluse pannud Soomes. *Delfi* 11.08.2013, <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/tuhanded-eestlased-on-oma-arile-aluse-pannud-soomes?id=66569939> (luettu 09.08.2016)

Lukk, K. (2013). Soome tööle rändajad ei oska seal oma vaba ajaga midagi peale hakata. *Eesti Päevaleht* 02.08.2013. <http://epl.delfi.ee/news/eesti/soome-toole-randajad-ei-oska-seal-oma-vaba-ajaga-midagi-peale-hakata?id=66530738> (luettu 09.08.2016)

Maahanmuuttajabarometri 2013 = Loppuraportti. Maahanmuuttajabarometri 2012. TEM raportteja11/2013. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
http://www.kotouttaminen.fi/files/39043/Maahanmuuttajabarometri2012_11_2013.pdf
 (luettu 09.08.2016)

- Mannila, S. & Reuter, A.** (2009). Social exclusion risks and their accumulation among Russian-speaking, ethnically Finnish and Estonian immigrants to Finland. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 35, 939–958.
- Martikainen, T. & Tiilikainen, M.** (toim) 2007. *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Väestöliitto: Väestöntutkimuslaitos,
- Metslang, H.** (1994). *Temporal relations in the predicate and the grammatical system of Estonian and Finnish*. Oulu: University of Oulu.
- Morottaja, M.** (2007). *Inarinsaamen kielen tilanne sekä kielenhuolto- ja tutkimustarpeet*. www.kotus.fi/files/716/inariSelvitys2007.pdf (luettu 09.08.2016)
- Moschnikoff, J. & Moschnikoff, S.** (2006). *Selvitys koltansaamen nykytilasta ja tarpeellisista toimenpiteistä*. www.kotus.fi/files/715/koltansaamenselvitys.pdf (luettu 09.08.2016)
- Mäkeläinen, H.** (ed.) (2006). *Kabböle 100*. Helsinki: Aaltojen yhteys.
- Nigol, A.** (1918). *Eesti asundused ja asupaigad Venemaal*. Tartu.
- Nieminen, T., Sutela, H. & Hannula, U.** (2015). Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014. Helsinki: Työterveyslaitos, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_uso_201500_2015_1_6163_net.pdf (luettu 09.08.2016)
- Niiranen, M.** (2012). Virosta virallinen vähemmistökieli. <http://mattiniiranen.fi/blogi/2012/11/24/virosta-virallinen-vaehemmistoekieli/> (luettu 09.08.2016)
- Nissilä, L.** (2015). Oman äidinkielen opetus – valtakunnallinen ajankohtaiskatsaus. Ettekanne. https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaa_wwwstructure/122795_Leena_Nissila_Vantaa_27_1_2016.pdf (luettu 09.08.2016)
- Nivanka, E.** (2002). *Soome lahe kahel kaldal*. Tallinn: Faatum.
- Ots, Rain.** (2012). Aruanne: eestlaste keelelised õigused Soomes (soome keeles). Raportti kielilainsäädännön noudattamisesta vuonna 2012. Eestased Soomes. Soome Eestlaste Liidu veebikoht. <https://eestlasedsoomes.wordpress.com/aruanne-eestlaste-keelelised-oigused-soomes-soome-keeles/> (luettu 24.08.2016)

Pakkala, E. (2013). Suomi vie lääkärit Virosta. *Mediuutiset* 14.06.2014. <http://www.medi uutiset.fi/uutisarkisto/suomi-vie-laakarit-virosta-6082410> (luettu 09.08.2016)

POP 2014 = Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Helsinki: Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf (luettu 24.08.2016)

Perusopetuslaki=Finlex. Lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628> (luettu 16.08.2016)

Pohjanpää, K., Paananen, S., Nieminen, M. (2003). *Maahanmuuttajien elinolot. Venäläisten, virolaisten, somaliaalaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002*. Elinolot 2003: 1. Tilastokeskus. Helsinki.

Praakli, K. (2009). *Esimese põlvkonna Soome eestlaste kakskeelne keelekasutus ja koodikopeerimine*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Praakli, K. (2010). Eestlased ja eesti keel Soomes. – Kristiina Praakli & Jüri Viikberg (toim) *Eestlased ja eesti keel välismaal*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 455–501.

Praakli, K. (2014). *On the bilingual language use of the Estonian-speakers in Finland*. Sociolinguistic Studies 8 (3), 383–409.

Praakli, K. (2016). Koodivahetuse mitu nägu. – Reili Argus & Anna Verschik (toim) *Keelekontaktide ja mitmekeelsuse keelelised, sotsiaalsed ja kognitiivsed aspektid = Linguistic, social and cognitive aspects of language contacts and multilingualism. Proceedings of TLU Institute of Estonian Language and Culture*. Philologia Estonica Tallinnensis 1. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 126–151.

Praakli, K. & Viikberg, J. (toim) (2010). *Eestlased ja eesti keel välismaal*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Praakli, K. & Koreinik, K. (2013). Soome-ugri keeled ELDIA luubi all. – Üve Maloverjan (toim) *Soome-ugri sõlmed*. Tallinn: Fenno-Ugria Asutuse aastaraamat, 94–103.

Puntila, M. (1996). Pernajan Kääbole: Suomen ainoa virolaiskylä. – Ritva Liisa Pitkänen, Minna Suni & Satu Tanner (toim) *Kielen kannoilla: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 20 vuotta*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja. Helsinki: Edita, 292–311.

Pullat, R. (1992). *Eesti linnarahvastik 18. sajandil*. Monograafia. Olion.

Raag, R. (1999). *Eestlane väljaspool Eestit. Ajalooline ülevaade*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Raig, K. (2012). *Pikk teekond lähedale: naapuriksi vapaa Viro*. Tallinn: K&K.

Rausmaa, H. (2008). *Tuglase leek loidab: Tuglase Seltsi ja soome-eesti suhete ajalugu*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

REL 2011= Rahva- ja eluruumid loendus 2011. REL2011: Eestis räägitakse emakeelena 157 keelt. http://www.stat.ee/64628?parent_id=32784 (luettu 09.08.2016)

Reuter, A. & Jaakkola, M. (2005). Venäjänkielisten, vironkielisten ja kaksikielisten maahanmuuttajien sosiaaliset verkostot. – Seppo Paananen (toim) *Maahanmuuttajien elämää Suomessa*. Helsinki: Tilastokeskus.

Ribelus, A (koost). (2011). *15 aastat eestikeelset kooliharidust Soomes*. Helsinki: Latokartano põhikool.

Rudi, H. (2012.) Visadus viis sihile – Helsingis avas ukseid eestikeelne lasteaed. *Postimees* 28.09.2012. <http://www.postimees.ee/989322/visadus-viis-sihile-helsingis-avas-ukseid-eestikeelne-lasteaed> (luettu 09.08.2016)

Saamen kieli = Suomen kolme saamen kieltä. *Saamen kieli*. Saamelaiskäräjät. http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=111&lang=finnish%20Accessed%2030%20November%202015 (luettu 09.08.2016)

Saamen kielilaki = Finlex. Lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20031086> (luettu 16.08.2016)

Saar, M. & Jakobson, M-L. (2015). Väljarände põhjendused ja rändajate muutuv kuuluvus. *Eesti Inimarengu Aruanne 2014/2015*. SA Eesti Koostöö Kogu, 118-123.

Sang, J. (1993). Uhkaako suomen kieli viroa? *Kieliposti* 3, 16–20.

Sepp, B. (2015). *Meedia roll väljarännanud eestlaste kohanemisel Soome ühiskonnas*. Tartu ülikool, ühiskonnateaduste instituut. Bakalaureusetöö.

STAT 2015 = Eesti Statistika. Eestist väljaränne mullu vähenes. Pressiteade nr 57. <https://www.stat.ee/90664> (luettu 09.08.2016)

- Strubell, M.** (1996). Language planning and classroom practice in Catalonia. *Journal of Multilingual & Multicultural Development*, vol 17/ no. 24, 262–275.
- Strubell, M.** (2001). Minorities and European Language Policies. Minorités et l'aménagement linguistique. *Plurilingua* XXII, 45–58.
- Suhonen, S.** (1980). Eine estnische Sprachinsel in Finnland. *Lingua Posnaensis* XXIII, 187–190.
- Tamme, J.** (2012). Soomes kandideerinud eestlased valituks ei osutunud. *Postimees* 29.10.2012. <http://maailm.postimees.ee/1022124/soomes-kandideerinud-eestlased-valituks-ei-osutunud> (luettu 09.08.2016)
- Tarnanen, M. & Suni, M.** (2005). Maahanmuuttajien kieliympäristö ja kielitaito. – Seppo Paananen (toim) *Maahanmuuttajien elämää Suomessa*. Helsinki: Tilastokeskus, 9–21.
- Teder, M.** (2013). Tuhanded eestlased on Soomes alustanud oma äri. *Postimees* 11.08.2013, <http://majandus24.postimees.ee/1345836/tuhanded-eestlased-on-alustanud-soomes-oma-ari> (luettu 09.08.2016)
- Teiss, K.** (2005). *Kristian virolais-suomalaista kaksikielisyyttä omaksumassa: koodien yhdistyminen ja keskustelustrategiat*. Tampereen yliopiston kieli- ja käännostieteiden laitos, suomen kielen ja yleisen kielitieteen jaos. Pro gradu –tutkielma.
- Teiss, K.** (2006). Suhtlusstrateegiad eesti-soome kakskeelsust omandava lapse segakoodis. – Helle Metslang, Margit Langemets & Maria-Maren Sepper (toim) *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 2*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 251–269.
- Telve, K.** (2015). *Kvalitatiivne lähenemine pendeltööle Soomes töötavate Eesti meeste näitel*. Tartu ülikooli kultuuriteaduste ja kunstie instituut, etnoloogia osakond. Magistritöö.
- Tigasson, K-R.** (2015). Eesti poodide võidukäik Soomes. *Eesti Ekspress* 11.03.2015. <http://ekspress.delfi.ee/elu/eesti-poodide-voidukaik-soomes?id=70973563> (luettu 09.08.2016)
- Tilastokeskus 2016a** = Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat→Px-Web StatFin→Väestö→Väestö rakenne. Kieli iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 1990–2015. <http://www.tilastokeskus.fi/tup/tilastotietokannat/index.html>.
- Tilastokeskus 2016b** = Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat→Px-Web StatFin→Väestö→Väestö rakenne. Kansalaisuus iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 1990–2015. <http://www.tilastokeskus.fi/tup/tilastotietokannat/index.html>

Tilastokeskus 2016c = Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat→Px-Web StatFin→Väestö→Väestörakenne. Syntymävaltio iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 1990–2015. <http://www.tilastokeskus.fi/tup/tilastotietokannat/index.html>.

Tilastokeskus 2016d = Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannatPx→Web StatFin→Väestö→Väestörakenne. Taustamaa ja syntyperä iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 1990–2014. <http://www.tilastokeskus.fi/tup/tilastotietokannat/index.html>

Tilastokeskus 2016e. Äidinkielenään kotimaisia kieliä puhuvien määrä väheni toisena vuotena peräkkäin. http://www.stat.fi/til/vaerak/2015/vaerak_2015_2016-04-01_tie_001_fi.html (luettu 09.08.2016)

Tilastokeskus 2016f = Liitetaulukko 2. Väestö kielen mukaan 1980–2015. http://www.stat.fi/til/vaerak/2015/vaerak_2015_2016-04-01_tau_002_fi.html (luettu 09.08.2016)

Tilastokeskus 2016g = Väestö. Ulkomaiden kansalaiset. http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#ulkomaidenkansalaiset (luettu 09.08.2016)

Tuomioja, E. (2006). *Häivähdys punaista: Hella Wuolijoki ja hänen sisarensa Salme Pekkala vallankumouksen palveluksessa*. Helsinki: Tammi.

Tytti-Talib, M. (1999). *Toiseuden kohtaaminen koulussa: opettajien uskomuksia maahanmuuttajaoppilaista*. Helsinki: Hakapaino.

Ulmanen, M. (2015). Onko virolaisuus taakka? *Rakentaja-Lehti* 13.03.2015. <http://rakennusliitto.fi/2015/03/13/onko-virolaisuus-taakka/> (luettu 09.08.2016)

Uudenmaan liitto 2011=Maahanmuuttajayrittäjyys Uudellamaalla. Raportti ulkomaalaistaustaisten yritysten määrästä, toimialasta ja yrittäjien kansallisesta taustasta. Uudenmaan liiton julkaisuja E 116 – 2011. Uudenmaan liitto|Nylands förbund. http://www.uudenmaanliitto.fi/files/6290/Maahanmuuttajayrittajyys_Uudellamaalla_E116_-_2011.pdf (luettu 09.08.2016)

Vanala, H-L. (2012). *Koti Virossa, työ Suomessa. Tutkimus Suomessa työssäkäyvien virolaisten yllirajaisesta arjesta kahden maan välillä*. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/34618/kotiviro.pdf?sequence=1> (luettu 09.08.2016)

- Velsker, L.** (2013). Vaata, milliste linnade ja valdade inimesed käivad enim Soomes tööl. *Postimees* 25.03.2013, www.tarbija24.ee/1180700/vaata-milliste-linnade-ja-valdade-inimesed-kaivad-enim-soomes-tool/ (luettu 09.08.2016)
- Viikberg, J. & Praakli, K.** (2012). Väliseestlased ja nende keel. Pidepunkte uurimisloost. – Heiki Valk (toim) *Õpetatud Eesti Seltsi Aastaraamat 2011*. Tartu: Õpetatud Eesti Selts, 9–39.
- Villmann, A-L.** (2012). Soomes avab ukse eestikeelne lasteaed. *Eesti Päevaleht* 24.09.2012, <http://epl.delfi.ee/news/valismaa/soomes-avab-ukse-eestikeelne-lasteaed?id=65007600> (luettu 09.08.2016)
- Vuolab-Lohi, K.** (2007). *Pohjoissaamen kielen tilanne sekä kehittämistarpeet*. <http://www.kotus.fi/files/742/pohjoisSelvitys.pdf> (luettu 09.08.2016)
- Välis-Eesti Almanak.** (1929) = *Välis-Eesti Almanak I*. Tallinn: Välis-Eesti Ühing.
- Zetterberg, S.** (2013). *Kultuurisillad ja revolutsioonituled. Helsingi eesti kogukond 20. sajandi alguses*. Tallinn: Tänapäev.
- Äripäev 2014** = Eesti kodanikud - Soome suurim väliskogukond. *Äripäev* 03.01.2014, <http://www.aripaev.ee/uudised/2014/01/03/statistika-eestlased-soomes-suurim-rahvusgrupp> (luettu 09.08.2016)
- YLE TALOUS 2015** = Suomessa työllistyvät parhaiten virolaiset, heikoimmin arabimaista tulevat. *YLE Uudiset. Talous* 18.12.2015, http://yle.fi/uutiset/suomessa_tyollistyvat_parhaiten_virolaiset_heikoimmin_arabimaista_tulevat/8536921 (luettu 09.08.2016)
- Yrityskatsaus 2014** = *Yrityskatsaus. Murroksia ja uudistumista*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. Kilpailukyky 39/2014. Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://tem.fi/documents/1410877/2859687/Yrityskatsaus+2014+02102014.pdf> (luettu 09.08.2016)
- Õhtuleht 2015** = Galerii: leia end üles! 2500 eestlast pidas Soomes jaanipäeva. *Õhtuleht* 14.06.2015, <http://www.oh tuleht.ee/681737/galerii-leia-end-ules-2500-eestlast-pidas-soomes-jaanipaeva> (luettu 09.08.2016)

Liite 1: Kielipoliittisia toimentasuosituksia

- Viron kielen puhujista Suomessa on muodostunut suurin vironkielinen yhteisö Viron rajojen ulkopuolella. Viron kielen säilymisen kannalta avainkysymys on, millaiseksi kehittyy nuorimman sukupolven (nykyisten esikoulu- ja peruskouluikäisten) suhde viron kieleen. Siksi viron kielen opetuksen järjestämiseen ja kehittämiseen on kiinnitettävä yhä enemmän huomiota, samoin myös viron kielen puhujien informoimiseen kielenopetuksen mahdollisuuksista.
- Suomen vironkielisiltä puuttuu keskusjärjestö, jolla olisi selkeä identiteetti, päämäärä ja visio. Kaikkia kieleen ja kulttuuriin liittyviä toimintoja suunniteltaessa on otettava huomioon se, että Suomessa asuvat virolaiset eivät muodosta yhtä yhteisöä vaan jakautuvat ympäri Suomea sijaitseviin pieniyhteisöihin, jotka määrittyvät joko alueittain (kaupungit, kaupunginosat, taajamat), ammattialoittain tai kulttuuristen kulutusmieltymysten pohjalta.
- Suomessa asuvien vironkielisten yhteiskunnallinen toiminta on tähän mennessä rajoittunut lähinnä kielenopetuksen kysymyksiin. Muissa vähemmistökysymyksissä (lainsäädäntö, vähemmistöjen oikeudet ja suojelu, jne.) viron kielen puhujien ”ääntä” (kannanottoja, vetoamuksia, mielipidekirjoituksia) ei juuri ole kuultu, vaikka vironkieliset muodostavat lukumäärältään (lähes 50 000) venäjänkielisten jälkeen Suomen toiseksi suurimman kielivähemmistön, jonka olemassaolo on otettava yhä enemmän huomioon. On siis löydettävä mahdollisuuksia viron kielen puhujien osallistamiseksi entistä paremmin Suomen yhteiskunnalliseen elämään sekä sisällölliseen yhteistyöhön sekä enemmistön (suomalaisten) että toisten vähemmistöryhmien kanssa.
- On jatkuvasti tuettava tähänastisia kansalaisaloitteita sekä -aktivismia viron kielen ja kulttuurin ilmentämiseksi, kehittämiseksi ja säilyttämiseksi Suomessa. Tulee ymmärtää, että kieli- ja kulttuuriasioiden aktivistit ovat myös näiden kysymysten parhaita asiantuntijoita. Siksi heidän asiantuntemustaan on käytettävä maiden ja/tai yhteisöjen välisessä yhteistyössä näillä alueilla.
- On tuettava viron kielen opetusta Suomen perusopetuskouluissa sekä opetustyön järjestämisen ja metodiikan että asianmukaisten oppimateriaalien osalta, on tarjottava yhteistyötä sekä vironkielisen opetuksen järjestäjille (kunnat, koulut, ammattijärjestöt) että virolaisille seuroille.
- Kielitilanteessa, jossa puhujan äidinkielen siihenastiset tehtävät ja roolit auttamatta vähenevät, voi myös käsitys kielten merkityksestä muuttua. Asuinmaan enemmistökielellä nähdään olevan suurempi markkina-arvo, ja tämä saattaa kyseenalaistaa

äidinkielen merkityksen ja tärkeyden, etenkin lasten kieliopintoihin liittyviä valintoja tehtäessä. Siksi on olennaisen tärkeää lisätä vanhempien tietoisuutta äidinkielen merkityksestä identiteetille ja avartaa heidän käsityksiään monikielisyyden hyvistä puolista, motivoiden siten heitä myös käyttämään äidinkieltä edelleenkin lastensa kanssa. Vanhemmat, jotka päättävät käyttää lastensa kanssa muuta kuin äidinkieltä, tekevät tässä kielivalinnan lastensa puolesta.